

HD

R. 443 306

20

17

1984

U N I V E R S I T A T D E B A R C E L O N A

FACULTAT DE CIÈNCIES ECONÒMIQUES I EMPRESARIALS

Crisi econòmica i transformacions en el mercat
de treball: l'associacionisme de treball a
Catalunya.

Tesi per obtenir el grau de doctor
en Ciències Econòmiques, presentada
per ISABEL VIDAL i MARTINEZ i diri
gida pel professor doctor JOSÉ MANUEL
DE LA TORRE i DE MIGUEL.

Barcelona, setembre 1984

BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

0700845821

I N D E X

	Pàgines
INTRODUCCIÓ	1
CAPÍTOL PRIMER: CREIXEMENT INDUSTRIAL , CRISI ECONÒMICA I REACCIONS DEFENSIVES	5
1. Transformacions del seixanta i localització de la població activa	6
1.1. Introducció	6
1.2. La població activa a Catalunya i la transformació dels seixan- ta	8
1.3. Crisi i Mercat de Treball	13
2. Certs comportaments de la Societat per enfrontar la crisi	17
2.1. Comportament dels empresaris davant la crisi	17
2.2. Comportament dels treballadors davant la crisi	21
2.2.1. El treball autònom i el mercat negre	21
2.2.2. Conversió dels treba- lladors en empresaris de la seua pròpia empresa: Socie- tats Cooperatives de treball associat i Societats Anònimes laborals	25
2.3. Els joves i l'organització industrial del treball	27
3. Notes bibliogràfiques	33

CAPÍTOL II : APROXIMACIÓ A L'ASSOCIACIONISME	
ECONÒMIC D'ABANS DE LA CRISI ACTUAL	43
1. Doctrina Cooperativa	44
1.1. Introducció: Definició i Principis Cooperatius segons l'Aliança Cooperativa Internacional	44
1.2. Doctrina Cooperativa	49
1.2.1. Precedents: el socialisme utòpic	49
1.2.2. El pensament cooperatiu posterior a l'experiència de Rochdale	53
1.3. Una realitat Cooperativa: l'experiència de Mondragón	60
1.3.1. José Maria Arizmendiarieta	60
1.3.2. L'Experiència Cooperativa de Mondragón	64
1.3.2.1. Factors que han permès el desenvolupament de la realitat cooperativa de Mondragón	64
1.3.2.2. Model de desenvolupament	66
1.3.2.3. Anàlisi quantitativa de l'experiència de Mondragón	69
2. Marc Legislatiu de l'associacionisme econòmic a Catalunya	73
2.1. Societat Cooperativa	73
2.1.1. Història Legislativa de les entitats cooperatives	73
2.1.2. Definició de Societat Cooperativa segons la Llei vigent a Catalunya	75
2.1.3. Estructura organitzativa de la societat cooperativa de treball associat	78

	Pàgines
2.1.4. Classes de Cooperatives	82
2.2. Les Societats Anònimes Laborals	84
2.2.1. Legislació	85
2.2.2. Concepte i característiques de la Societat Anònima Laboral	87
2.2.3. Estructura organitzativa de les Societats Anònimes Laborals	89
2.3. Diferència de significat jurídic entre societat cooperativa i so- cietat anònima laboral	92
3. El Cooperativisme a Catalunya	95
3.1. Dels orígens al 1939	95
3.2. Les cooperatives i el Decret de Col·lec- tivitzacions (1936-1939)	100
3.3. Les cooperatives d'ençà de 1939	103
3.3.1. Les cooperatives del camp avui a Catalunya: una aproximació	104
3.3.1.1. Les Societats Agràries de Transformació	106
3.3.2. Les Cooperatives de consum avui a Catalunya: una aproximació	109
3.3.3. Les Cooperatives de Treball Associat. 1940-1975	113
3.4. Una visió del Cooperativisme a Catalunya	122
4. Notes bibliogràfiques	124

CAPÍTOL III : L'ASSOCIACIONISME ECONÒMIC EN EL MERCAT DE TREBALL ACTUAL	138
1. Dinàmica i realitat actual de l'associa- cionisme de treball en els països indus- trialment	140
1.1. Dinàmica	144
1.2. Trets Comuns d'aquest "redescobriment" en alguns dels països	146
2. L'Associacionisme de treball a Espanya i, en especial, a Catalunya	155
2.1. Aproximació a la realitat quantitativa de les cooperatives de treball associat	155
2.1.1. a nivell d'Espanya	155
2.1.2. a nivell de Catalunya. (1976- 1983)	163
2.2. Aproximació a la realitat quantitativa de les societats anònimes laborals	175
2.2.1. en l'àmbit de l'Estat Espanyol	175
2.2.2. dins l'àmbit de Catalunya	183
3. Una visió de l'Associacionisme econòmic actual	193
3.1. L'Economia Social : La possibilitat d'un Tercer Sector	197
4. Notes bibliogràfiques	201

	Pàgines
CAPÍTOL IV : EL TREBALL EMPÍRIC	205
Part Primera : Plantejament del Treball Empíric	206
1. Objectius	206
2. Selecció de la mostra	208
2.1. El concepte de l'experiència representativa	208
2.2. El criteri d'antiguitat	210
3. Les empreses seleccionades	211
3.1. Presentació de les experiències escollides per configurar la mostra	211
3.2. Data de transformació	212
3.3. Participació en el capital social	214
3.4. Activitat econòmica i tipologia del bé de fabricació en cada una de les empreses que configuren la mostra	214
3.5. Localització geogràfica de les experiències que configuren la mostra	217
3.6. Dimensió empresarial	219
4. L'entrevista-qüestionari	220
4.1. Interlocutors	220
4.2. Temàtica de l'entrevista	222
5. Limitacions	224
Part Segona: Punt de Partença:l'empresa anterior	227
1. Epoca de Constitució	227
2. Origen del capital social	228
2.1. Gestió Empresarial	229
3. Situació de l'empresa anterior a la seva compra per part dels treballadors	230
4. Compra de l'empresa	234
4.1. Raons dels treballadors per acceptar aquesta compra	234
4.2. El paper que exercia, a l'interior de la fàbrica, el col·lectiu o persones que féu la proposta de compra	236

4.3. Reaccions de la resta de grups de treballadors en el moment que un d'ells fa la proposta de compra	239
5. Mecanismes jurídics de compra d'una societat en dificultats per part dels treballadors	242
5.1. Creació d'una nova societat	242
5.2. Transformació de la societat	243
5.3. El resultat de la mostra	244
5.4. Període de Duració del procés de transformació o creació formal d'una societat	247
5.4.1. Des del punt de vista jurídic-formal	247
5.4.2. Respecte a l'interrupció del procés productiu	249
6. Tipologia del treballador que opta per no comprar l'empresa	250
7. Raons que al·legaren aquelles persones que foren entrevistades per a escollir la fórmula de societat anònima laboral o de societat cooperativa de treball associat	254
7.1. Raons per escollir la fórmula de societat anònima laboral	257
7.1.1. Raons al·legades per les persones entrevistades d'experiències partidàries de la fórmula jurídica de societat anònima laboral per qualsevol dels mecanismes possibles.	257
7.1.2. Raons que al·legaren les persones entrevistades que corresponien a les cinc experiències que en un primer moment totes elles optaren per escollir el mecanisme de la trans-	

formació: manteniment de la mateixa persona jurídica mitjançant la compra d'accions pels treballadors	261
7.2. Raons que motivaren la perfecció per la fórmula de societat cooperativa de treball associat	266
Part tercera: Configuració socio-política de la nova societat	269
1. Tipologia del treballador d'una societat anònima laboral o societat cooperativa de treball associat	269
1.1. Trets generals de la població que configura la nova plantilla de treballadors	269
1.2. Nivell de formació del personal que configura la nova plantilla de treballadors	273
2. Procedència de les persones que componen l'equip de gestió	275
2.1. Característiques dels tècnics	279
2.2. Funcions principals d'aquests tècnics en aquesta primera època	280
2.3. Objectius d'aquests tècnics en aquesta primera època	281
3. Realitat salarial a l'interior d'aquestes empreses	282
3.1. Nivell de remuneració del factor treball	283
3.2. Ventall Salarial	286
4. Distribució del capital social de la nova empresa	289
5. Estructura organitzativa d'aquestes experiències	294
5.1. L'Assemblea General	300
5.1.1. Funcions de les assemblees generals	303

	pàgines
5.1.2. Freqüència de convocatòria d'assemblea General	304
5.2. El Consell Rector o Consell d'Ad- ministració	306
5.2.1. El President d'aquest Con- sell Rector o d'Administració	307
5.2.2. El factor autoritat com a element cohesionador per la ges- tió de la nova empresa	308
5.3. Organs de representació dels tre- balladors dins d'aquestes experièn- cies	310
Part Quarta. Trets Generals de la realitat econòmica d'aquestes empreses	313
1. Sistema de producció i conservació de l'organització fabril	314
2. Mercat i Demanda	318
3. Període de posta en marxa: principals problemes i vies de solucions	323
3.1. La Finançació	323
3.1.1. La "normalització" de les relacions amb els proveïdors i entitats financeres	323
3.1.2. Les principals fonts de finança	324
3.1.2.1. El destí del subsidi d'atur en aquelles experiències que optaren pel procés de creació d'una nova societat	331
3.2. Interrupció de l'activitat econòmica i necessitat de reconstrucció de la xarxa comercial	331
3.3. Alguns dels avantatges empresarials que va comportar aquest procés de transforma- ció o creació formal d'una nova societat	333
4. Les perspectives econòmiques: la visió dels treballadors	335
Notes bibliogràfiques	343

CAPITOL V: UN ASSAIG D'INTERPRETACIÓ DE
L'ACTUAL ASSOCIACIONISME DE TREBALL

1. Introducció	347
2. Tipologia de la unitat productiva	349
3. Tipologia del treballador que opta per la compra de l'empresa	351
4. Causes generadores d'aquest associa- cionisme de treball	353
4.1. L'espectre de l'atur	353
4.2. La viabilitat de l'empresa	353
4.3. Plantejament ideològic	354
5. Racionalitat econòmica de l'empresa	355
5.1. L'aportació dels treballadors	356
5.2. Proteccionisme de l'Administració	357
5.3. El resultat de la combinació de l'aportació del treballador i l'assistència de l'Administració	358
6. Les Formes Jurídiques	360
6.1. Continuïtat jurídica de la socie- tat	360
6.2. Substitució jurídica de la socie- tat	361
6.2.1. Substitució jurídica i continuació del procés de produc- ció	362
6.2.2. Substitució jurídica i in- terrupció del procés productiu	363
7. Alguns elements freqüentment oblidats	364
8. Perspectives de consolidació d'aques- tes experiències	367

ANEXES CAPÍTOL II

Anex 1,II. Informació Quantitativa de la realitat de Caixa Laboral Popular	372
Anex 2,II. 765 Ordre de 18 de març de 1984 per la qual s'estableixen els Programes d'actuació de la Unitat Administradora del Fondo Nacional de Protección al Trabajo , per l'exercici pressupostari de 1984	379
Anex 3,II. Relació de Cooperatives del Camp classificades per sistemes agraris	388
Anex 4,II. Relació Numèrica de Cooperatives de Consum, segons vegueries i quota de mercat	408
Anex 5,II. Relació de Cooperatives de Treball Associat d'abans de 1940 fins a 1975 que el desembre de 1981 encara desenrotllaven una activitat econòmica	411

ANEXES CAPÍTOL III

Anex 1,III. La Cooperació en el Món: Algunes informacions estadístiques	425
Anex 2,III. Relació de Cooperatives de Treball Associat constituïdes entre 1976 i 1981 i que el desembre de 1981 encara desenrotllaven una activitat econòmica	434

ANEXES CAPÍTOL IV

Anex 1,IV. Guió de l'entrevista a una SAL o SCTA l'origen de la qual és la conversió d'una societat en crisi	445
Anex 2,IV. Transcripció de les entrevistes que van configurar el treball empíric	450
Anex 3,IV. Exemple d'un assaig de democràcia econòmica a partir d'una empresa en crisi	500
Bibliografia General	513

INTRODUCCIÓ

Aquest treball es centra en l'estudi de l'associacionisme econòmic en el mercat de treball actual i fixa el nucli d'interès en conèixer les raons i característiques d'una forma d'associacionisme molt concret: aquell que procedeix de la compra d'una empresa tradicional en dificultats per part dels seus treballadors.

En el curs d'aquest estudi, pretenem conèixer les raons i trets que permetin una interpretació de la interdependència entre l'associacionisme de treball i la crisi econòmica en el mercat de treball actual per tal de poder comprendre, aleshores, els canvis de comportament d'uns treballadors que, fins el moment de la inflexió de l'activitat econòmica, havien recolzat una estratègia de confrontació i que, a l'actualitat, han optat per prendre mesures de responsabilitat com a reacció a una situació de mercat de treball caracteritzada per un important atur a llarg termini.

En termes sociològics, això voldria dir haver optat per la teoria de la concentració enfront de la teoria del conflicte. Mentre que les dues accepten els canvis i les tensions inherents a la mateixa societat, dinàmica per essència, la manera d'enfrontar les seves conseqüències és distinta per cadascuna.

L'objectiu d'aquesta recerca és l'observació immediata d'un fenomen molt concret i recent, de tal manera que perme-

ti identificar i analitzar els elements considerats essencials en la dinàmica d'aquest tipus d'organitzacions. Esperem que aquesta anàlisi permeti detectar els elements bàsics que frenen o estimulen aquest tipus d'organització social per tal que els seus resultats puguin servir:

- a) d'ajuda per al disseny de mesures de política econòmica respecte a aquestes organitzacions.
- b) d'elements complementaris per a un estudi teòric més ampli sobre la dinàmica del mercat de treball en una situació de crisi.

Efectuarem l'estudi per a l'àmbit de Catalunya.

En la realització d'aquest treball, una de les dificultats principals rau en la seva condició de novençà: hem escollit la interpretació d'un aspecte d'una fenomenologia que podria ésser considerada encara en període de gestació. Cal subratllar que, a Catalunya, les primeres modificacions jurídiques de les unitats productives com a resposta defensiva a l'actual situació de recessió econòmica daten d'entre 1978-1979. Aquesta data, en ésser molt recent, no permet fruir de la informació suficient per possibilitar l'estudi de l'evolució econòmica-financera d'una mostra d'aquest univers, suficientment representativa per permetre, alhora, la disposició d'una base d'anàlisi més àmplia per proporcionar una major fonamentació a les perspectives de desenvolupament d'aquestes empreses dins d'una economia de mercat.

Tanmateix, cal reconèixer que és en aquesta característica de "novençat" on rauen les raons originàries per escollir aquesta fenomenologia com a objecte de tesi.

L'aproximació als factors desencadenants, així com

la sistematització de les seves principals conseqüències, és feta mitjançant les realitzacions d'un inventari de dades i el treball de camp.

En els primers moments d'introducció a l'estudi d'aquesta tendència de compra d'empreses per part dels treballadors, un dels factors que dificultà una ràpida visió de la importància d'aquesta fenomenologia fou la carència d'informació estadística regulada sobre aquest fenomen.

Aleshores, els primers esforços invertits en la realització d'aquest treball foren destinats a configurar aquell marc de referència que permetés poder arribar a un primer nivell de comprensió d'aquesta tendència.

Aquest marc de referència s'ha fonamentat en l'ordenació, preferentment, de la informació procedent de les diferents institucions públiques i privades que tenen competència, directe o indirecte, en aquesta matèria.

Cal ressenyar que, en cap moment, hem pretès proporcionar una sistematització de tota la informació existent relacionada amb aquesta matèria perquè, entre altres raons, aquest no fou l'interès originari que va estimular la realització d'aquest treball. Va haver de construir-se com a eina necessària per tal de poder realitzar la tasca plantejada.

Tanmateix, s'han observat certs buits estadístics, qualitativament importants per al coneixement d'aquesta fenomenologia. Les seves raons s'han de cercar en certes carències jurídic-administratives existents en l'actualitat que provoquen la no facultat de registre normalitzat d'una informació que ha de facilitar la tasca, no sols de l'estudiós interessat en la comprensió d'aquesta tendència, sinó també d'aquelles persones que, per motius diferents, es troben treballant en ella i per a ella des de les diferents esferes que configuren la societat.

4

Així mateix, amb l'objectiu d'assolir un major grau de comprensió d'aquesta temàtica, i en el nivell actual de coneixements, hem considerat, com a instrument vàlid, l'emprament del treball de camp. Cal reconèixer que això ha estat l'eina principal per tal de poder comprendre la "redescoberta" d'un cert "corporativisme" econòmic entre certs col·lectius de treballadors.

Corporativisme econòmic com a conseqüència tant de la crisi d'estructures industrials tradicionals com de modernització d'aquests sistemes que han generat un procés assimètric de transformació com a resultat del desenvolupament de noves tècniques de producció amb la seva incidència negativa sobre les estructures fabrils tradicionals i sobre una tipologia molt concreta de treballadors.

Aleshores, l'objecte del treball empíric és la sistematització del procés de reaccions d'aquests col·lectius de treballadors que, colpits per aquest procés dinàmic, han optat per l'adquisició d'una empresa en dificultats com a instrument defensiu per a la perllongació dels seus llocs de treball.

El plantejament de l'estudi empíric, amb les explicacions corresponents a la metodologia emprada i les seves limitacions concretes, configura la primera part del capítol quart d'aquest treball.

Es tracta, en tot cas, d'una primera fase d'una recerca que haurà d'ésser desenvolupada per investigacions posteriors car, encara que, en l'actualitat, la seva importància és quantitativament marginal, ens trobem dins d'un camp d'estudi i de recerca totalment obert, dinàmic i encara per definir.

C A P I T O L P R I M E R

CREIXEMENT INDUSTRIAL, CRISI ECONÒMICA I REACCIONS
DEFENSIVES

1. Transformació dels seixanta i localització de la població activa

1.1. Introducció

En el curs de tota la dècada dels anys seixanta i de la primera meitat dels anys setanta, Espanya va gaudir d'un creixement del Producte Interior Brut del 7% de mitjana anual acumulativa i d'unes taxes de productivitat del 12% anual acumulatiu per al període 1960-1964 i del 7%, per al període 1964-1975 (1) que va permetre la transformació de l'estructura productiva del país on el sector industrial fou el motor d'aquest desenvolupament econòmic.

Les raons objectives d'aquesta transformació cal cercar-les en:

Motivacions econòmiques i polítiques del govern espanyol:

La política econòmica emprada, preferentment, per les autoritats espanyoles des de finals del segle XIX fins el 1959 va caracteritzar-se pel seu caire fortament proteccionista que va ajudar a configurar un creixement industrial adreçat al mercat interior. Aquesta política econòmica va assolir el seu màxim en el període 1939-1959, però fou en el curs dels anys cinquanta quan entrà en crisi. Aquest creixement "cap en dintre" va posar de manifest tot un seguit de problemes dels quals dos van ésser els més evidents:

- a) els desequilibris permanents de la balança de pagaments que generaven problemes de desenvolupament de la producció per carència de possibilitats d'importacions.
- b) creixement de la inflació com a reflex d'una no adequada estructura de costos de producció.

El que imposava la necessitat de modificar, substancialment, el model de creixement econòmic emprat fins aquell moment.

Les condicions objectives del mercat internacional i, concretament, d'Europa.

Finalitzada la reconstrucció de l'economia europea després de la Segona Guerra Mundial, cada una d'aquestes economies entrà en una fase de prosperitat que va permetre que, a finals dels anys cinquanta, Europa fes demanda de mà d'obra.

Aleshores, la crisi del model autàrctic espanyol (2) i la recuperació de les economies dels països occidentals permeteren que, a començaments dels anys seixanta, es trobessin aplegades a l'interior d'Espanya les condicions necessàries per fer possible la transformació econòmica que es va produir en el curs dels anys seixanta. Les mesures de política econòmica decretades pel Govern, l'any 1959, van anar dirigides a facilitar i estimular aquesta transformació.

Els factors i característiques d'aquesta transformació ja són coneguts (3).

No obstant això, sembla oportú de recordar la incidència que aquest desenvolupament econòmic va tenir sobre la població activa espanyola. Com escriu Barrutieta, durant aquests anys, tota Espanya esdevé un poble en èxode (4).

D'aquest moviment migratori, en van sortir beneficiades les províncies de Barcelona, Madrid i Biscaia i, més en concret, aquelles comarques on van instal·lar-s'hi aquells sectors econòmics que es trobaven en expansió.

Ara bé, l'estructura productiva que va configurar-se en el curs d'aquest llarg període es va caracteritzar per

una relació capital/treball on els forts creixements econòmics registrats no foren suficients per absorbir tota la mà d'obra disponible en el país (5) i, a partir de 1960, aquesta té possibilitats d'emigrar cap a l'exterior, preferentment cap a l'Europa Occidental (6). El resultat d'això fou l'exportació de més d'un milió de treballadors en el període 1961-1975 per què Espanya pogués fruir d'una taxa d'atur del 1.61% (7).

1.2. La població activa a Catalunya i la transformació dels seixanta

Abans dels anys seixanta, Catalunya disposava d'una estructura industrial ja madura; no obstant això, aquesta va experimentar un fort creixement en el curs d'aquesta dècada. Com assenyala el Centre d'Estudis de Planificació (8), a començaments de la dècada dels anys seixanta, les condicions necessàries per permetre l'endegament d'un procés d'industrialització es trobaven aplegades a Catalunya.

El capital-diner acumulat i centralitzat durant l'etapa anterior, i ampliat ben aviat per la intervenció del capital estranger, va constituir la font de finançació bàsica i el principal motor de desenvolupament industrial.

L'obertura internacional de l'economia espanyola té relació amb el subministrament d'imputs i béns d'equipament, que era una altra condició material indispensable per a l'assoliment d'un procés d'industrialització acompanyat d'innovacions tecnològiques i d'una renovació de les línies de producció.

Així mateix, la mà d'obra arribada d'altres indrets del conjunt espanyol fou un altre dels factors d'endegament d'aquesta forta expansió industrial. Com posa de manifest Recolons, (9) en el període 1951-1975, el "creixement excepcional" de la població té, com a variable positiva, l'aportació del fluxe migratori en l'increment total de la població de Catalunya (10).

Aquesta població procedent de la resta de l'Estat va establir-se preferentment en les comarques que integren la Regió Primera (11) de Catalunya, com posa de manifest la taula 1.

Taula 1. Comarques amb major població de Catalunya. Distribució, Superfície, Densitat i Pes demogràfic. Any 1975

	Habitants de fet	Superfície km.	Densitat hab/km.	Pes demogràfic
Barcelonès	2.459.899	157,32	15.636	43,47
Vallès Occ.	555.199	626,26	887	9,81
B.Llobregat	462.648	475,10	974	8,20
Maresme	230.795	397,68	578	4,08
Vallès Orient.	185.054	818,59	226	3,27
Regió Primera	3.893.595	2.479,95	1.570	68,8
Catalunya	5.663.125	32.049,39	177	100,00

FONT: elaboració pròpia i RECOLONS, LL. "Els habitants" in Catalunya: home i territori, Publicacions de la Fundació Bofill, nº.3, Barcelona, 1979, pp.33

Aleshores, del "creixement excepcional" de la població, conjuntament amb la seva concentració preferentment en la Regió Primera, en resulta que, en 1975, quasibé el 70% de la població que viu a Catalunya és concentrada en un 8% del territori.

El factor fonamental que explica la concentració de la població de Catalunya en una zona molt concreta i reduïda del territori es troba en la localització de la nova ocupació en el curs d'aquest període de fort creixement econòmic. Com posa de manifest Flos i Bassols (12), els nous llocs de treball van crear-se majoritàriament en les comarques que configuren la Regió Primera de Catalunya, tot permetent que, en 1975, la població activa en la indústria

i la construcció es trobés distribuïda segons mostra la taula 2.

Taula 2. La població activa a la indústria i a la construcció en la Regió Primera. Distribució i Pes Comarcal. Any 1975

Comarques	Actius	% s/Catalunya
Barcelonès	475.491	40,7
Vallès Occidental	147.275	12,6
Baix Llobregat	116.511	10,0
Maresme	54.009	4,6
Vallès Oriental	49.444	4,2
Regió Primera	842.730	72,1
Catalunya	1.167.346	100,0

FONT: elaboració pròpia a partir de FLOS I BASSOLS, A. La localització econòmica a Catalunya. in BANCO DE BILBAO, L'economia de Catalunya d'avui i de demà, ed. Banco de Bilbao, 1984, pp.113-117.

El 72% de l'ocupació en el sector indústria i construcció es trobava en la Regió Primera, i coincidien amb la concentració espacial de la població a Catalunya.

Com posem de manifest en aquesta taula 2, en comparació amb la taula 1, el grau de concentració de la població treballadora en els sectors indústria i construcció és lleugerament més elevat que el registrat per la variable habitants, i arriba a ésser del 72% per un mateix territori.

Aquestes importants aglomeracions de població es troben en les comarques on van instal·lar-s'hi els sectors motors de creixement que van permetre la transformació de l'estructura productiva a Catalunya en el curs dels anys seixanta.(13)

Les quatre branques que van generar un major nombre de llocs de treball i valor afegit foren: metall, construcció, indústries químiques i indústria tèxtil. En 1975, aquestes activitats generaven el 69% del valor afegit brut i el 72,5% de l'ocupació a Catalunya (14). Ara bé, com demostra l'estudi del Banc Urquijo (15), els sectors tradicionals, en general, veuen disminuir la seva participació en l'ocupació com en el valor afegit brut en relació a altres sectors que van experimentar un major dinamisme com a conseqüència d'un major creixement de la productivitat en el curs del període 1965-1975.

Un dels trets importants d'aquest creixement econòmic és que es va fonamentar en la petita i mitjana empresa. Com es manifesta en la taula 3, en 1978, el 97% dels establiments industrials a Catalunya tenien un nombre inferior als 500 treballadors: el 91% corresponia a unitats productives inferiors a 50 treballadors i el 6,4%, a establiments entre els 50 i els 499 empleats.

Aquesta petita i mitjana empresa donava ocupació al 80% de la població activa que treballava a la indústria, i el 36% corresponenta aquelles unitats inferiors a 50 treballadors i el 44%, a establiments d'entre 50 i 499 treballadors.

El nombre d'establiments superiors a 500 treballadors era de 130, que representaven el 0,35% del total de les empreses registrades i generaven el 19,59% de l'ocupació industrial.

Per tant, ens trobem davant d'un teixit productiu on la petita i mitjana unitat de producció són les principals generadores de treball.

Les causes, apuntades en l'estudi de Garriga Nogués, (16) d'aquest predomini tan absolut de la petita i mitjana unitat de producció són fonamentalment dues:

- el caràcter familiar amb el qual s'han generat una bona part de les empreses i
- la peculiaritat d'un procés d'industrialització orientat, fonamentalment, cap al mercat espanyol.

TAULA 3. Classificació de les empreses industrials per dimensions. Total sector industrial a Catalunya.

No. treballadors	Establiments	Ocupació	Ocupació pe establiment
1 - 9	25.746	81.624	3,17
10-19	4.474	59.918	13,39
20-49	3.817	117.345	30,74
total petites empreses	34.037	258.887	7,61
% s/total (PE)	91,10	36,15	-
50-99	1.215	84.831	69,82
100-499	1.180	232.161	196,75
total mitjanes empreses	2.395	316.992	132,36
% s/total (ME)	6,41	44,26	-
més de 500	130	140.317	1.079,36
% s/total (GE)	0,35	19,59	-
no consta	802	-	-
Total	37.364	716.196	19,17

FONT: INE, Censo Industrial de España, 1978, extret de Catalun i la Comunitat Econòmica Europea, ed. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1982, pp.379 i 380

1.3. Crisi i Mercat de treball.-

Després d'un període llarg de fort creixement industrial, l'economia entra en un període de transformacions qualitatives importants en un marc de creixement cada vegada més moderat (17)

La crisi econòmica que es manifesta en totes les magnituds bàsiques de la indústria manufacturera a partir de 1977-1978 (18) no és el motor exclusiu del canvi, però sí que n'és el principal accelerador.

D'aquesta inflexió de l'activitat econòmica, allò que cal subratllar en aquest estudi és el seu efecte negatiu en el mercat de treball. Per primera vegada, el sector industrial deixa d'ésser motor de creixement econòmic i comença a registrar una pèrdua de l'ocupació en termes absoluts. Aquesta pèrdua afecta, amb major o menor intensitat, tots els sectors manufacturers que configuren el teixit productiu de Catalunya (19), i es reflecteix en la taxa d'atur que passa d'un 4,2% en 1976 (20) a un 19% en 1983 (21).

Aquesta crescuda de l'atur a Catalunya s'ha concentrat en un increment anual del 38% en el període 1976-1977 ha assolit un màxim de creixement del 52% en el període següent i s'ha estabilitzat entorn del 25% en el següent període. En el darrer període, com posa de manifest la taula 4, perd impuls.

Taula 4. Increment anual de l'atur registrat a Catalunya percentualment

<u>Períodes</u>	<u>Increment de l'atur</u>
1976-1977	38%
1977-1978	52%
1978-1979	28%
1979-1980	22%
1980-1981	24,1%
1981-1982	25,31%
1982-1983	20,5%

FONT: elaboració pròpia a partir de les dades del BUTLLETÍ D'OCUPACIÓ, diversos anys, Departament de Treball, Generalitat de Catalunya.

Aquest atur afecta, d'una manera especial, tres de les quatre branques que, en el curs dels anys seixanta, van proporcionar més llocs de treball.

Taula 5. Atur registrat per sectors d'activitat econòmica.1982

Activitats	Províncies				Catalunya
	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	
Alimentació	7.107	739	574	780	9.200
Tèxtil	30.238	1.756	244	414	32.652
Calçat,conf	6.037	153	309	518	7.017
Fusta,suro mob.	6.851	688	359	694	8.592
Paper i AA.GG.	9.967	174	200	177	8.518
Químiques	10.222	178	106	326	10.832
Ind.Metâl.	47.366	1.467	583	3.754	53.170
Altres ind.fabrils	5.043	272	280	848	6.443
Construcció	46.286	3.464	2.819	7.695	60.264

FONT: elaboració pròpia. Butlletí d'Ocupació, Desembre 1982, Departament de Treball.

En 1982, les tres branques d'activitat econòmica amb major incidència en l'estructura de l'ocupació generaven el 74,25% de l'atur industrial distribuït de la següent manera: el 16,6% és d'atur tèxtil; el 27% d'atur de la indústria del metall i el 30,6% d'atur de construcció.

Un segon tret d'aquest atur és la seva concentració, en la Regió Primera, que forma la borsa d'atur més important de Catalunya.

Taula 6 Evolució de les taxes d'atur a les comarques que configuren la Regió Primera de Catalunya

	<u>1979</u>	<u>1980</u>	<u>1981</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>
Barcelonès	7,2	9,4	12,0	15,0	18,0
Vallès Occidental	18,4	20,8	22,9	29,0	32,0
Baix Llobregat	16,0	18,7	22,1	24,0	29,1
Maresme	9,7	11,4	14,8	15,0	16,2
Vallès Oriental	17,4	12,3	15,4	19,0	23,0
Catalunya	8,8	10,7	13,0	16,1	19,0

FONT: elaboració pròpia a partir de les dades del Butlletí d'Ocupació, diversos anys. Departament de Treball, Generalitat de Catalunya.

En el subapartat 12, hem posat de manifest la forta concentració industrial a Catalunya. Aleshores, la crisi actual afecta, de manera especial, aquestes comarques on es van instal·lar els sectors que, en l'actualitat, es troben en crisi. Aquestes comarques frueixen d'unes taxes d'atur de dos dígitos que arriba a ésser del 32% en el Vallès Occidental i del 29% en el Baix Llobregat.

Ara bé, allò important és remarcar que aquestes taxes d'atur no són conjunturals sinó que persisteixen des de fa un seguit d'anys. Per tant, no ens trobem davant d'un atur que podria ésser definit de curt termini sinó més aviat tot el contrari. L'atur actual es caracteritza per ésser un atur de llarga durada (22).

Aquest atur de llarga durada porta conseqüències per a la persona que s'hi troba en risc, car no disposa d'unes perspectives a curt termini d'una nova ocupació en el mercat tradicional de treball. És aleshores quan, en aquest darrers anys, han ressorgit o han pres més importància tot

un conjunt de mesures i d'organitzacions que havien entrat dins d'una certa marginalitat com a resposta a aquesta manca de perspectives.

2. Certs comportaments de la Societat per enfrontar la crisi.

La modificació i la relentització del comportament de les variants econòmiques, reflex del canvis estructurals en el comportament del mercat i de la tecnologia, que alteren el marc de referència de les empreses ja actives des d'abans de la consolidació d'aquests canvis en el teixit productiu, fa que, en èpoques de creixement econòmic fort, hi hagi una tendència cap a la concentració de l'activitat productiva per tal d'engrandir les dimensions de les unitats de producció i que, en períodes de crisi i d'increment de la incertesa i risc, l'empresari entri, si es pot, en una dinàmica d'expulsió de mà d'obra i de descentralització de certes parts del seu procés de producció cap a la petita empresa dependent o cap a àrees del mercat negre.

Aleshores, amb la crisi actual, el tema de l'organització del treball torna a ésser un tema de gestió de l'economia i de la societat per sortir de la crisi (23).

2.1. Comportament dels empresaris davant la crisi.

El comportament de l'empresari ha estat divers. Tanmateix, formant part de l'objectiu d'aquest estudi, cal mencionar-ne l'estratègia de disminuir costos de producció a curt termini i com més senzillament millor. Per tal d'assolir aquesta estratègia, aquestes són dues vies possibles:

- 1.- Via de descentralització de l'activitat econòmica de l'empresa i de conversió dels costos directes en costos indirectes, preferentment d'aquells que donaven menys marge de beneficis.
- 2.- El pas a l'economia submergida per poder evitar certes obligacions de pagament, sobretot amb els ens públics.

La descentralització de l'activitat econòmica dóna un nou significat al paper que juga la petita i mitjana empresa en l'interior de qualsevol teixit productiu. Per a ZAPPELLA, la petita i mitjana empresa, en aquesta conjuntura de crisi, fa un paper de suport fisiològic a un cert creixement econòmic i, alhora, ho fa en aquest període d'estancament econòmic prolongat del sistema d'empresa, on la recerca de més marge de flexibilitat del sistema productiu es reconduïx vers unes fórmules d'organització sota la descentralització de les empreses fins allà on sigui possible tecnològicament (24).

En el marc d'un comportament empresarial, aquesta descentralització productiva s'ha d'entendre com un assaig de l'empresa tradicional per a poder recuperar les seves taxes d'excedent o, com a mínim, evitar els màxims d'obligacions de pagament per així continuar mantenint-se en el teixit productiu.

La modificació de les pautes de consum, l'obsolescència de l'aparell productiu i el sorgiment de nous països fabricants dels mateixos productes "madurs" a millors preus, fan que l'empresa manufacturera es trobi en una situació de feblesa que, a nivell microeconòmic, es concreta en no poder fer front a les seves estructures de costos: salaris, Seguretat Social, despeses financeres, preus dels imputs, etc. Alhora, la primera reacció es dóna quan els empresaris comencen a descentralitzar la producció, a transformar els costos directes en costos indirectes i així a deixar de pagar a l'Estat. A partir d'aquest darrer mecanisme defensiu, l'empresa passa a formar part d'allò que hom coneix per a economia subterrània o submergida (25).

La polèmica envers el factor fonamental de l'expansió actual de l'economia subterrània és oberta. Sense pretendre ésser exhaustius, direm que la causa fonamental d'aquesta polèmica és, per a MOLTÓ (26), per exemple, la crisi

econòmica actual i per a d'altres, com ara GOMEZ PEREZAGUA (27), la causa és constituïda de factors diversos: sobretot les restriccions legals (laborals), raons de caràcter fiscal, cost relatiu dels factors, principalment del factor treball i condicions econòmiques i socials derivades de la situació de crisi persistent en la qual la Societat és submergida. TRIGO i VAZQUEZ consideren el desacord de la Societat en dur a terme les seves obligacions amb l'Estat com a raó d'ésser de l'expansió de l'economia submergida. Aquests consideren que "la pressió de l'entorn no produiria, aïlladament, l'economia irregular i no cal, per tal, posar aquest factor en el primer lloc en la jerarquització de factors motivadors de l'economia irregular car si no hi haguessin uns costos directes (impostos, cotitzacions per estalviar) el fet de desenvolupar una activitat irregular només comportaria desavantatges" (28).

Aquesta pràctica defensiva per part de l'empresari, concretament en el cas de Sabadell, ha estat estudiada per CASALS i VIDAL, que posen de manifest que "la crisi, i les seves conseqüències de tancament d'erpresa i de disminució de beneficis ha obligat a moltes empreses a la reestructuració de la seva activitat i una de les formes que ha sorgit com a més favorable a l'empresari és l' economia subterrània, és a dir, una empresa de tamany mitjà, per exemple, amb xarxes adequades de comercialització en el mercat nacional i estranger, amb instal·lacions productives centralitzades amb capacitat de producció suficient per a atendre els seus mercats i amb càrregues salarials altes, entra en crisi. Aquesta empresa, aleshores, pot optar per tancar o bé per reorganitzar la seva activitat. Una de les formes més còmodes consisteix en tancar la fàbrica i mantenir l'estructura de comercialització.

Les màquines s'entreguen com a indemnització a alguns obrers i aquests, en els seus domicilis, en tallers inadequats o en qualsevol local, continuen la producció de manera descentralitzada. L'antic empresari esdevé, així, l'únic client dels nous empresaris autònoms. Comercialitza la seva producció i la controla a través de les seves demandes. Però, en canvi, no ha de fer la gestió de la fàbrica. Quan hi han demandes, encarrega treball; quan no n'hi ha, l'antic obrer és el que deixa l'activitat. Desapareixen, així, les càrregues socials, tot i que es manté, en canvi, la percepció de beneficis. S'ha trencat la unitat fabril, però la producció encara segueix essent controlada. Aquest somer exemple és típic de l'economia subterrània d'un sector: el tèxtil...

Si generalitzem, podem dir que aquests tipus d'activitats s'inscriuen en el marc d'una tendència clara del capitalisme actual: la descentralització...

Aquest fenomen -el treball a domicili- té una especial repercussió en les zones o ciutats industrials de llarga tradició i, particularment, en aquelles on predomina l'ocupació en mitjanes i petites empreses i en els sectors manufacturadors com és el cas de Sabadell" (29).

Aquestes serien algunes de les mesures defensives per part de l'empresari per assajar continuar dins l'estructura productiva. Temàtica que no és objecte d'estudi però s'ha de tenir present per les conseqüències que té sobre el redescobriment de fórmules d'organització del treball que en l'etapa de creixement econòmic havien entrat en una via de marginalitat però que, com a resultat de la crisi, estan prenent protagonisme.

2.2.Comportament dels treballadors davant la crisi.

Aquest atur massiu i persistent, sobretot en el sector d'indústria, conseqüència de l'atonía econòmica com a resposta a la debilitat inversora, té com a conseqüència el fet que la persona que corre el risc de trobar-s'hi no pot disposar d'unes perspectives a curt termini d'una nova ocupació en el mercat tradicional de treball.

Com a resposta a aquesta manca de perspectives, en aquests últims anys, han aparegut tota una sèrie de modalitats de treball. D'entre les sortides existents pels treballadors esmentem les següents:

- treball autònom i mercat negre
- conversió dels treballadors en empresaris de la pròpia empresa: Cooperatives de Treball Associat i Societats Anònimes Laborals.

2.2.1.El treball autònom i el mercat negre.

La modalitat més emprada pel treballador aturat que vol treballar és aquella que ve determinada per la conversió d'aquest treballador en treballador autònom i per la seva entrada en el mercat negre.

En el curs del anys 60, a Espanya esdevingué una disminució progressiva d'activitat en l'àrea del treball autònom i, així, una tendència, per part de la mà d'obra, a integrar-se a la producció organitzada. A partir del 1975 i amb els increments progressius de la taxa d'atur, el treball independent recuperava un espai cada vegada més dinàmic i important, no nomé pels llocs que aquests tipus de treball comportava, sinó també pel nou valor econòmic que generava i afegia a l'economia nacional, tot i que, la majoria de les vegades, aquest valor no fou quantificat en els comptes nacionals a causa del control limitatiu que pesava

sobre aquesta modalitat de treball per part de l'Es
tat.

En efecte, durant l'any 1980, l'ocupació va descendir a 550.000 llocs de treball aproximadament; el 1981 a quasibé 330.000; el 1982, l'any que fou més favorable quan a matèria d'ocupació a l'Estat Espanyol des de que fou iniciada la crisi, fou registrat un descens de 64.000 persones ocupades; i l'any 1983, la caiguda de l'ocupació total ha estat superior, en 25.800 llocs actius, al descens registrat el 1982.

Tanmateix, el nombre de pèrdues de llocs de treball del 1983 en l'empresa privada duplica als 105.000 llocs perduts durant el 1982. Les dades de l'Institut Nacional d'Estadística reflecteixen el fet que la lleugera disminució en l'augment de l'atur total -de 246.000 persones aturades al 1982 s'ha passat a 198.000 a 1983- ha estat fruit no tant de l'increment de l'ocupació assalariada sinó més aviat de l'increment net de 71.900 treballadors autònoms o empresaris sense assalariats.

El fort creixement del nombre de treballadors autònoms, anomenats, estadísticament i oficial, empresaris sense treballadors i treballadors independents, és conseqüència de dos fets, els quals són, alhora, conseqüència de la crisi econòmica d'aquests últims anys:

- A) descens de l'oferta de treball: empresaris que haurien tingut en un temps de prosperitat, en època de crisi econòmica desprenen d'ells (hom ha registrat 27.800 treballadors menys al 1983, quedant-ne 335.700)
- B) Fonamentalment, pèrdua de llocs de treball assalariat en el sector de treball privat.

En 1983, el nombre de treballadors autònoms a l'Estat Espanyol fou de 2.066.700 persones i hi hagué un increment, respecte a l'any anterior, de 25.000 persones en la branca de comerç i hosteleria, de 13.000 en la de transport i comunicacions, de 16.000 en altres serveis, de 9.000 en la branca de mecànica de precisió, de 7.000 en la d'agricultura i pesca, de 10.000 en la de consum i finalment un increment de 5.000 persones en la branca de finances, assegurances i lloguers (30).

Hom ha fet estudis empírics sobre la natura i el significat del treball autònom, concretament del treball a domicili. Aquests estudis han estat portats a cap en determinades zones on aquest estil organitzatiu s'ha fet evident. Així, el Ministeri d'Economia i Hisenda feu un estudi, "La economía oculta en una zona de la provincia de Alicante", (31) amb la col·laboració de la Confederació Espanyola d'organitzacions empresarials (CEOE), la Unió General de Treballadors (UGT) i Comissions Obreres (CC.OO) en base a una enquesta. Dels diversos resultats obtinguts, l'estudi en relació a la natura del treball a domicili, considera que: "de cada 100 treballadors a domicili, 14 tenen una relació laboral pròxima a la d'un treballador fix, 51 treballen regularment per a una o diverses empreses, 35 treballen en demandes que sorgeixen aleatòriament.

La major part d'aquest últim grup (35%) treballen per empresaris irregulars i clandestins, mentre que el grup majoritari (el 51%) corresponen a treballadors que, sense una relació laboral estrictament definida, treballen habitualment per a empreses "regulars".

Resumint, podem dir que la proporció del treball a domicili, proporció considerada oculta, oscil·la entre un mínim del 40% i un màxim del 80%. El mínim s'obté si considerem ocult només el treball realitzat per empreses i organitzacions irregulars i el màxim si considerem també com a ocult el treball que no sigui donat d'alta en la Seguretat Social i les condicions de contractació dels quals no s'ajustin a convenis" (32).

Aquesta transformació del treballador en empresari independent és constatada també per CASALS i VIDAL pel cas concret de Sabadell, on la descentralització econòmica ha estat factor de canvi en la situació jurídica del treballador (33).

Les fortes taxes d'atur i la manca de perspectives per trobar ocupació en el mercat laboral tradicional són els motors principals per què el treballador accepti de crear el seu propi lloc de treball i unes condicions laborals no subjectes a control.

Aquestes fórmules d'organització industrial fonamentades en el treball autònom i en el mercat negre sorgeixen des de la base, d'entre els actius a l'atur, i són fomentades pels empresaris com a mesures defensives de resposta, a curt termini, a la incertesa de l'economia industrialitzada avui augmentada.

Com diu SANDRA DEL BOCA, aquestes fórmules responen a la inseguretat econòmica i són una mesura de protecció i defensa (34).

2.2.2. Conversió dels treballadors en empresaris de la seva pròpia empresa : Societats Cooperatives de Treball Associat i Societats Anònimes Laborals.

Una altra de les reaccions dels treballadors enfront de la possibilitat de trobar-se a l'atur és la de convertir-se en "salvadors de la seva pròpia empresa". És a dir, aquell col·lectiu de treballadors d'una unitat de producció concreta que, en el moment en què l'empresari comunica la seva intenció de tancar a causa de les dificultats que està atravesant el negoci, decideixen de posar-se al front i gestionar el funcionament de l'empresa amb l'únic objectiu de perllongar al màxim les possibilitats de fruir d'un lloc de treball. És la conversió de l'empresa tradicional en Societat Cooperativa de Treball Associat o Societat Anònima Laboral.

Com assenyala Larrañaga, "la fenomenologia cooperativa i inclús artificis similars com ara les societats anònimes laborals són producte d'una nova consciència social o de situacions irremediables. És el límit de l'exasperació, quan la crisi garrota la classe empresarial, quan allò impossible entorna l'empresa, hom acud a la "complicitat" dels treballadors. És iniciativa dels atacats per la vena social, irregular i dispersa, o dels que, a manca d'una solució millor, acudeixen a fórmules de salvació" (35)

A Catalunya, l'element explicatiu fonamental de l'envigoriment de l'associacionisme econòmic actual és la crisi econòmica.

Aquestes empreses no sorgeixen a causa de les necessitats de les persones de manifestar la "seva actitud existencial envers certs valors bàsics d'igualtat i responsabilitat, valors expressables en comunitat, en tasques de convivència natural, en la dimensió humana" (36) sinó tot al contrari, són fruit de la "complicitat" dels treballadors en el teixit productiu.

Aquest associacionisme econòmic té el mateix significat que la conversió dels treballadors en empresaris autònoms: és un assaig de creació i manteniment d'una ocupació realitzat pel propi treballador que té possibilitats de trobar-se a l'atur.

Es tracta d'un atur de llarga durada, que no té perspectives de canvi a curt termini. Llavors, enfront d'aquesta incertesa, el treballador pren un comportament actiu per a la creació o el manteniment del seu propi lloc de treball al cost personal que sigui necessari. És una actitud defensiva presa per aquest treballador des del moment que comprèn que la situació econòmica actual és d'una gravetat suficient per no veure resolt, a curt termini, el seu problema de manca de treball.

Històricament, la fórmula jurídica emprada pels treballadors per a la creació del seu propi lloc de treball fou la que corresponia a la fórmula jurídica de Societat Cooperativa de Treball Associat. No obstant això, a partir de 1978-1979 també començà a ésser emprada la fórmula de Societat Anònima Laboral.

2.3. Els joves i l'organització industrial del treball.

A aquestes respostes a l'atur cal afegir una altra, sens dubte però, d'un caràcter qualitativament diferent. Ens estem referint al fet que per a un cert col·lectiu de persones, molt reduït encara avui a Catalunya, el treball és quelcom més que el procediment que els homes tenen per adquirir recursos per a la seva sustentació.

Com assenyala LUDEVID (37) se sol partir de la base que, a tot Europa esdevé un canvi d'actitud en els joves pel que fa al treball respecte a l'actitud mantinguda en generacions anteriors.

El treball, hom constata, no és ja, per a molts joves, el valor central de la seva vida. Això no vol dir que els joves rebutgin el treball com a tal, o que no vulguin treballar. Els joves, en general, volen treballar. El que passa és que el treball, en el millor dels casos, esdevé una faceta més en la vida dels joves, i no ha d'ésser necessàriament la més important. En els casos pitjors, en canvi, el treball constitueix pels joves només un mitjà d'accés als béns materials (38).

Hom diu, també, que es menystenen els "valors productius" de la generació precedent (que xifren l'èxit en diplomes, promocions i remuneracions econòmiques) a favor "dels valors reproductius" que els joves d'avui han fet seus (basats en les relacions interpersonals, el creixement personal, la qualitat de vida). Per aquests darrers, la principal remuneració del treball és, sovint, el mateix treball, és a dir, allò que el treball ofereix:

el terme de significació de relació amb els companys i l'autodesenvolupament (39).

D'una manera semblant, altres recercadors han parlat del pas dels "valors materialistes" de la generació anterior, basats en l'ordre, l'estabilitat econòmica i la seguretat, als "valors post-materialistes", basats en l'autoexpressió, la participació i la preocupació per l'entorn ecològic i per la humanització de la societat (40).

Diversos estudis constaten, així mateix, que els joves europeus actuals tendeixen a acceptar, no tantcom la generació precedent, el incentius econòmics del treball (especialment de quan es tracta d'una feina dura), el treball manual, l'autoritat establerta a l'empresa, l'enquadrament a grans organitzacions i, fins i tot, l'obsessió per la carrera professional. En canvi, tendeixen a valorar, més que els seus predecessors, les possibilitats que el treball ofereix en termes de responsabilitat, de creativitat i autorealització, de participació i de relació humana (41).

Actualment, aquestes actituds poden ésser reduïdes en nombre, però la seva presència és clara i tendeix a ésser creixent. En qualsevol cas, hom ha considerat convenient tenir-la en compte.

Aquests canvis d'actitud per part dels joves envers de l'organització industrial del treball es concreta en un comportament, dins un conjunt força heterogeni de projectes d'empresa que assaïen de portar a la pràctica els principis originals del cooperativisme:

- Propietat col·lectiva
- Gestió democràtica
- Treball creatiu per a tots els que formen el grup.

L'objectiu consisteix en cercar l'establiment de relacions de producció no fonamentades en el benefici; contràriament, en el desenvolupament de les capacitats i necessitats de cadascú. Cal també fer desaparèixer les jerarquies i les relacions rígides entre l'activitat concreta i la qualificació. (42)

A Catalunya també es constata aquesta mateixa fenomenologia. Tot fent una repassada a la informació estadística sobre registre de cooperatives (43), podem constatar que de les cooperatives de treball associat en actiu i constituïdes abans de 1976, solament una societat cooperativa de treball associat pot considerar-se com a cooperativa emergent (44): la Cooperativa Promotora de Mitjans Audiovisuals constituïda en 1971 i especialitzada en l'ensenyament cinematogràfic a les escoles (45).

Inversament, la informació estadística procedent de la creació de cooperatives de treball associat després de 1976 reflecteix com les cooperatives classificades dins el sector terciari avançat ja signifiquen el 48,5% del total de les cooperatives que hi actuen.

Així mateix, d'una mostra aleatòria de 105 cooperatives de treball associat (46), constituïdes entre 1980 - 1983, dedicades a totes les branques econòmiques, van haver-hi 19 cooperatives que es constituïren per tal de dur a terme les següents activitats:

<u>activitats</u>	<u>nº. de SCTA</u>
educació	2
sanitat	2
assistència social i serveis a la col·lectivitat	7
serveis recreatius i culturals	8

Aleshores, aquesta dinàmica cooperativa es troba en aquests nous sectors, els quals han justificat l'interès per aquest apartat.

Aquestes cooperatives es troben d'una manera més detallada, fonamentalment, en els sectors de serveis, però, concretament:

1. infraestructura de l'oci:
 - 1.1. cases de vacances o centres de comunicacions i reunions
2. els treballs d'informació i publicació
 - 2.1. fotografia i treball gràfic, video, i cine
 - 2.2. diaris i altres publicacions periòdiques
3. els projectes de coordinació i organitzacions
 - 3.1. despatxos d'assessorament, associació de projectes, centres d'estudis,
4. els treballs d'ajut social
 - 4.1. tasques relacionades amb l'infant, com per exemple la de guarderies
 - 4.2. escoles
 - 4.3. grups mèdics
 - 4.4. projectes sociopedagògics d'ajut social
5. cultura
 - 5.1. art, esport, ciència (teatre, circ, música, dansa...)

Activitats que requereixen una certa qualificació de la mà d'obra, però, en canvi, en el moment de començar la carència del factor capital no desempenyora un paper de fre per a l'organització. d'aquests joves professionals que han optat per crear-se el seu propi lloc de treball en organitzacions industrials alternatives.

Simultàniament a aquest moviment d'empresa industrial alternativa, es constata, també, un intent de creació del seu propi lloc de treball

entre els joves en l'atur sense una formació especialitzada.

Actualment, la majoria d'aquest darrer col·lectiu de joves treballadors, si troben feina, aquesta, sovint, és esporàdica i pertany a l'economia submergida.

Aleshores, per assajar evitar aquest fenomen i, al mateix temps, ser instrument de lluita contra l'atur juvenil, s'han creat associacions entre grups de joves (la primera va ésser constituïda en 1981 a Montcada i Reixac) amb l'objectiu que els propis joves assagessin crear-se el seu propi lloc de treball, després d'un període de comunicació i recerca. Per, en una segona etapa, sorgir de l'interior d'aquestes plataformes grups reduïts de joves per tal de crear la seva pròpia empresa sota la fórmula jurídica de cooperativa o sota qualsevulla altra fórmula jurídica (47).

Darrerament, ha començat a ser la pròpia Administració, preferentment els poders locals i autonòmics, qui estan ajudant a aquestes iniciatives amb certs mitjans, fonamentalment financers i educatius mitjançant els denominats Plans d'Ocupació Juvenils (48).

Per tant, les raons dels joves per organitzar-se són tan personals (de rebuig d'unes relacions de producció tradicionals) com objectives (de recerca d'un primer lloc de treball). A Catalunya, fonamentalment aquesta segona és la que està desenvolupant un paper més important; no obstant, no s'exclouen l'una a l'altra, sinó que s'autoalenen, i són en estreta relació.

De tota aquesta realitat, manca deduir-ne una evidència empírica (49). En aquest apartat sols s'ha pretès constatar la seva existència com una altra resposta de la societat civil front a una certa realitat econòmica social.

3. Notes bibliogrâfiques. Capítol Primer

- (1) BANCO DE BILBAO, Renta Nacional en España y su distribución provincial. Serie Homogénea 1955-1975, Bilbao, 1978, pp. 34-36.
- (2) CLAVERA, A. ESTEBAN, J.M. MONES, MaA. , Capitalismo español: de la autarquía a la estabilización (1939-1959), ed. Cuadernos para el Diálogo, Madrid, 1978.
- (3) Veure entre altres:
BANCO URQUIJO, La economía española en la década de los ochenta , Servicio de Estudios del Banco Urquijo Alianza Universitaria, Madrid, 1982.
ESTAPE, F. Ensayos sobre economía española, ed. Ariel Barcelona, 1972.
FANJUL, O. MARAVALL, F. PÉREZ-PRIM, J. SEGURA. J., Cambios en la estructura interindustrial de la economía española 1960-1970: Una primera aproximación, Fundación del Instituto Nacional de Industria. Programa de Investigaciones Económicas. Serie E, núm.3, Madrid, dic. 1974 .
FUENTES QUINTANA, "La Crisi Económica Española" in Papeles de Economía Española, núm. 1, Madrid 1980, pp. 68-136.
GARCIA DELGADO, J.M. , Orígenes y Desarrollo del capitalismo en España. Notas Críticas, ed. Cuadernos para el Diálogo, Madrid, 1975.
LEAL, LEGUINA, NAREDO, TARRAFETA, La Agricultura en el desarrollo capitalista español (1940-1970) , ed. Siglo XXI , Madrid, 1974.
LEGUINA, J. NAREDO, J.M. "El sector agrario, fuente de mano de obra" i " Exodo rural y envejecimiento de la población activa" in Información Comercial Española, abril, 1973 i desembre 1974.
MARTINEZ SERRANO i altres, Economía española: 1960-1980. Crecimiento y Cambio Estructural, ed. Blume Ediciones, Madrid, 1982.

ROS HOMBRAVELLA, J. Política Económica española (1959-1973), ed. Blume, Barcelona, 1979.

- (4) BARRUTIELA, A. La Emigración Española. El timo del desarrollo. en Cuadernos para el Diálogo, col. Suplementos, nº78, pp.38.
- (5) Vegeu FUENTES QUINTANA, La Crisis Económica Española en Papeles de Economía Española, nº1, Madrid 1980, pp. 68-136.
- (6) Taula 1 Evolució del nombre de treballadors espanyols a Europa (1961-1975). Valors Absoluts.

<u>Anys</u>	<u>nombre de treballadors emigrants</u>
1961	59.243
1962	65.336
1963	83.728
1964	102.146
1965	74.539
1966	56.795
1967	25.911
1968	66.699
1969	100.840
1970	97.657
1971	113.702
1972	104.134
1973	96.088
1974	50.695
1975	20.618
TOTAL	1.118.122

Font: Instituto Español de Emigración, extret de BARRUTIELA SAEZ, La Emigración Española. El timo del desarrollo. Cuadernos para el Diálogo, col. Suplementos, nº78, pp.12.

- (7) PAPELES DE ECONOMÍA ESPAÑOLA, La crisis económica española: Registro de Resultados, nº15, Madrid, 1983.

- (8) CENTRE D'ESTUDIS DE PLANIFICACIÓ, Industrialització a Catalunya, 1960-1977, ed. Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis de Catalunya i Balears. Barcelona 1982, pp.227.
- (9) RECOLONS I ARQUET, "Els Habitants" en CATALUNYA: home i territori, Publicacions de la Fundació Bofill nº3, Barcelona 1979, pp.20.
- (10) Taula 2: Moviment natural, migratori i total de la població a Catalunya per quinquennis, 1951-1975.

	<u>1951-55</u>	<u>1956-60</u>	<u>1961-65</u>	<u>1966-70</u>	<u>1971-75</u>
<u>creixement natural</u>	93.994	151.228	213.466	262.794	308.278
<u>saldo migratori</u>	189.545	241.699	354.454	366.074	234.280
<u>creixement total</u>	292.539	392.927	567.920	628.868	540.558

Font: RECOLONS, ob cit, pp.22

Com posa de manifest la taula 3, l'aportació del component migratori fou més forta que la del component natural en el període 1950-1975.

- (11) Les comarques que integren la Regió Primera de Catalunya són: el Barcelonès, el Vallès Occidental, el Baix Llobregat, el Maresme i el Vallès Oriental, per ordre d'habitants en 1975. Vegeu RECOLONS, op. cit., pp.33
- (12) FLOS I BASSOLS, A. La localització econòmica a Catalunya en Banco de Bilbao, L'economia de Catalunya d'avui i de demà, ed. Banco de Bilbao, 1984, pp. 87-146.
- (13) En relació al creixement econòmic i a la transformació de l'estructura productiva en aquests darrers anys a Catalunya. Vegeu:
BANCO DE BILBAO, La Renta Nacional en España y su distribución provincial, varios años; L'economia de Catalunya, avui, Bilbao 1974; L'economia de Catalunya d'avui i de demà, ed. Banco de Bilbao, 1984.
BANCA CATALANA, Catalunya: Indústria i Demografia,

Serveis d'Estudis de Banca Catalana, Barcelona 1969.
BANCA GARRIGA NOGUES, Las grandes líneas del futuro económico de Cataluña, Servicio de Información y Estudios Catalanes y Banca Garriga Nogués, Barcelona 1981.

BANCO URQUIJO, La especialización de la industria manufacturera catalana, Servicios de Estudios del Banco Urquijo en Barcelona, 1979.

CENTRE D'ESTUDIS DE PLANIFICACIÓ, Industrialització a Catalunya 1960-1977, ed. Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis de Catalunya i Balears, Barcelona 1982.

CENTRE D'ESTUDIS I PLANIFICACIÓ, Reconocimiento industrial de Cataluña (mecanografiat) Barcelona 1981.

GENERALITAT DE CATALUNYA, Catalunya i la Comunitat Econòmica Europea, ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona 1982.

Una referència més àmplia es troba en l'anex bibliogràfic.

- (14) Taula 3 Evolució de la composició sectorial de la indústria catalana. (% que representa el VAB de cada branca industrial respecte al total del VAB de la indústria, inclou construcció)

<u>Branques</u>	<u>1964</u>	<u>1973</u>	<u>1975</u>
Mineria i Petroli	1,41	1,33	-
Aigua, gas i electricitat	4,29	3,99	5,31
Alimentació, geg. i tab.	7,46	5,28	6,30
Tèxtil	23,29	15,22	12,79
Cuir, calçat i conf.	6,91	6,07	6,10
Fusta i suro	3,98	3,11	2,72
Paper i AAGG	3,95	5,60	7,17
Químiques	11,46	12,56	13,26
Ceràmica, Vidre i Cement	13,26	3,86	3,5

	<u>1964</u>	<u>1973</u>	<u>1975</u>
Metall	19,99	29,99	28,38
Construcció	13,95	13,53	14,43

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del BANCO DE BILBAO, La Renta Nacional en España y su distribución provincial 1960-1975.

Taula 4 Evolució de l'ocupació sectorial de la indústria catalana (% que representa l'ocupació de cada branca respecte a l'ocupació total de la indústria)

	<u>1964</u>	<u>1973</u>	<u>1975</u>
Míneria i Petroli	1,14	0,70	0,55
Aigua, gas i electricitat	1,62	1,89	2,07
Alimentació, beg. i tab.	3,72	6,66	5,92
Tèxtil	20,33	17,30	15,16
Cuir, calçat i conf.	22,57	6,85	6,69
Fusta i suro	3,75	4,18	4,53
Paper i AAGG	3,33	5,10	4,89
Químiques	6,41	8,55	8,81
Ceràmica, vidre i ciment	3,47	3,56	3,25
Metall	19,11	25,97	26,71
Construcció	14,51	19,18	21,77

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del BANCO DE BILBAO, La Renta Nacional en España y su distribución provincial, diversos anys.

- (15) BANCO URQUIJO, La especialización de la industria manufacturera catalana, ed. Banco Urquijo, Servicio de Estudios en Barcelona, 1979. Un resum d'aquest estudi es troba a BUSOM, I. GRATACOS, A. SOGUES, J. La especialización de la industria manufacturera catalana en Economía Industrial, 1979, nº 191, pp. 25-33.
- (16) BANCA GARRIGA NOGUÉS, Las grandes líneas del futuro económico de Catalunya, ed. Servicio de Información y estudios catalanes y Banco Garriga Nogués, Barcelona 1981.

(17) Veure , entre altres:

CENTRE D'ESTUDIS DE PLANIFICACIÓ, Industrialització a Catalunya, 1960-1977, ed. Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis de Catalunya i Balears, Barcelona, 1982.

ECHEZARRETA, M. La economía española 1970-1977. Un informe crítico para descifrar una década de apogeo y crisis de la economía española. Fulgor y miseria del capital nacional, ed. El Viejo Topo Barcelona, 1979.

FLOS i BASSOLS, A. "La localització econòmica a Catalunya" in BANCO DE BILBAO, L'Economia de Catalunya d'avui i de demà, ed. Banco de Bilbao, 1984, pp. 87-146.

SANTACANA i MARTORELL, F. "La indústria manufacturera catalana després de la crisi," in BANCO DE BILBAO, L'Economia de Catalunya d'avui i de demà, ed. Banco de Bilbao, 1984, pp. 193-219

TOMAS, R. MALE, J.P.CAMPS, C. CASTELLES, A. i PARELLADA, M. La crisis económica y sus repercusiones en España, ed. Península, 1978.

(18) SANTACANA MARTORELL, F. "La indústria manufacturera catalana després de la crisi" in BANCO DE BILBAO, op. cit. pp. 193-219.

(19) Per a una major concreció de l'evolució de l'ocupació en cadascun dels sectors que configuren el teixit productiu a Catalunya, vegeu ESTUDIS, La incidència de l'atur en cadascun dels sectors econòmics, en base a l'enquesta realitzada per la Generalitat de Catalunya sobre les persones sense subsidi d'atur a Catalunya, treball encarregat pel Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, juliol 1984.

(20) CONSORCI D'INFORMACIÓ I DOCUMENTACIÓ A CATALUNYA, Catalunya en Xifres, vol.2, pp. 55

(21) DEPARTAMENT DE TREBALL , Full Mensual d'ocupació, desembre 1983 Generalitat de Catalunya.

- (22) L'O.C.D.E. entén per "atur de llarga durada" aquell que és superior a dotze mesos, contràriament a la definició "d'atur de llarga durada" dels anys seixanta, segons la qual era aquell que superava els sis mesos. Vegeu capítol V "Le chômage de longue durée dans les pays de l'O.C.D.E." in Perspectives de l'emploi, O.C.D.E. sept. 1983, pp. 55
- (23) en l'actualitat, és a Itàlia on hi ha més literatura relacionada amb aquesta problemàtica de modificació del mercat de treball i transformació en la seva organització. Freqüentment, aquests estudis estan interrelacionats amb l'economia submergida. Vegeu entre altres, BUTERA, F. "Crisi, dibattito, trasformazioni nell'organizzazione del lavoro" in Politica ed Economia, 1978, nº6 pp. 49-60, CHIAROMONTE, F. Sindacato, ristrutturazione, organizzazione, Roma, 1978, ZAPPELLA, L. "Il lavoro indipendente nella crisi" in Politica ed Economia, 1978, nº6, pp. 23-28.
- Per a Espanya veure entre altres, RECIO, A. "Crisis Económica y Transformaciones del mercado de Trabajo" en Reconversión industrial y Mercado de Trabajo, Jornades portades a cap els dies 17 i 18 de febrer de 1984 en la Sala d'Actes del AISS, Barcelona. ed. Secretaria de Empleo de la C.O.N.C. amb la col·laboració del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya., pp. 41-62. i Economia Sumergida, Paro y Mercado de Trabajo, (mecanografiat), Barcelona, març 1984, Treball realitzat per encàrrec del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya.
- (24) ZAPPELLA, L. "Il lavoro indipendente nella crisi" in Politica ed Economia, 1978, nº6, juny, pp. 23-28.
- (25) Per a una aproximació al concepte d'economia submergida veure entre altres,
- BLADES, D. "L'economie souterraine et les comptes nationaux" in O.C.D.E., Études Spéciales, Perspectives Economiques de l'O.C.D.E. junv 1982
- DE LA TORRE, J.M. TRIGO, J. VAZQUEZ, C. "Política Económica i economía irregular. Asimetría entre el proceso de su generación y el retorno al cauce formal" in Boletín de Estudios Económicos de la Universidad de Deusto, vol. XXXVII, diciembre de 1982, pp. 505-528, y reproducido en TRIGO, J. i VAZQUEZ, C. La

- economía irregular. Génesis, desarrollo y vías para su retorno al cauce formal, ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1983.
- (26) MOLTO CALVO, M.A. "Incidencia de la economía oculta en la política económica" en Boletín de Estudios Económicos de la Universidad de Deusto, vol. XXXVII, nº117, desembre 1982.
- (27) GOMEZ PEREZAGUA, R. "Estructura empresarial y economía oculta" in Información Comercial Española, juliol, 1982, pp. 110-111.
- (28) TRIGO, J. VAZQUEZ, C. "Opciones y criterios de política económica para la emersión de la economía irregular: un intento de fundamentación" en Hacienda Pública, nº82, 1983, reproduït in TRIGO, J. VAZQUEZ, C. La economía irregular. Génesis, desarrollo y vías para su retorno al cauce formal, ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1983.
- (29) CASALS COUTURIER, M. i VIDAL VILLA, J.M. La economía subterránea en Sabadell: estructura, diagnóstico y perspectivas, fet per encàrrec de VIMUSA, Ajuntament de Sabadell, Sabadell, 1982. Un extret d'aquest estudi va ser presentat per CASALS COUTURIER, M. i VIDAL VILLA, J.M. "La Economía subterránea en Sabadell" a les Jornades d'estudi La Economía Sumergida: Situación actual y perspectivas, organitzades per l'Àrea d'Estudis i Programes del PSOE, Madrid, 1983, pp. 2-4.
- (30) Vegeu EPA, IV trimestre 1982 i IV trimestre 1983.
- (31) Una síntesi d'aquest estudi va ser presentat per LORENTE, J.M. i CASADO, M. a les jornades d'estudis La economía sumergida: situación actual y perspectivas, organitzades per l'Àrea d'Estudis i Programes del PSOE, Madrid, maig 1983.
- (32) LORENTE, J.M. i CASADO, M. idem, pp. 20-21.
- (33) CASALS COUTURIER i VIDAL VILLA, op. cit. pp. 4
- (34) BOCA del S. "Lavoro Marginale e Mercato del Lavoro dualistico" in Politica ed Economia, 1979, nº6, juny, pp. 47-50
- (35) LARRAÑAGA, J. Don Jose Maria Arizmendi-Arrieta y la Experiencia cooperativa de Mondragón, Oyarzún, Guipúzcoa, 1981, pp. 208.
- (36) LARRAÑAGA, J. idem. pp. 209

- (37) LUDEVID, M. "Actitud dels joves davant el treball: Alguns signes de canvi" in Papers de Joventut, n°16, febrer 1984, pp. 4)-49.
- (38) Sobre aquesta qüestió vegeu, entre altres:
 COMPTE, C. New patterns of behaviour and attitudes of young people regarding work in industrialized countries: a partially annotated bibliography, a International Workshop on Attitudes and Behaviour of Young People Toward Work: International Workshop on Attitudes and Behaviour of Young People Towards Work: Chang or Continuity? Moscou, nov.dec. 1983.
 ZETTEIBEIG, H. i FRANKEL, G. The Changing work ethic in Sweden Notes que contenen part de les idees del projecte nacional suec en el programa de recerca internacional Jobs in the 80's: Bridging the gap between people and work dirigit per la Public Agenda Foundation de l'Aspen Institute for Humanistic Studies.
- (39) ZETTEIBEIG i FRANKEL, op. cit.
- (40) INGLEBART, R. The silent revolution, Princenton, N. Y. University Press, 1977.
- (41) Vegeu, en aquest aspecte, entre altres:
 GYLLENHAMMAR, P. HARMAN, S. i YANKELOVICH, D. Jobs in the 1980's and 1990's : executive summary, agost 1981, .Projecte conjunt de la Public Agenda Foundation de l'Aspen Institute for Humanistic Studies.
 CHERNS, A. B. "Specialisations on the social effects of a new microelectronics technology" in International Labour Review n°119, novembre-desembre 1980, pp. 105.
 GAUDART, D. i GREVE, R. Changing perceptions of work in industrialised countries: their effect and implications for industrial relations. Analysis of the discussions. Ginebra, Institut Internacional d'Estudis Laborals. Research Series, n°75 1983.
 STEGMANN, H. Analysis of Changes and Differences in the Attitudes and Behaviour of Young People Towards Work, in International Workshop..... Moscou, 1983.

- (42) SIBILLE, per a la República Alemanya, dona la següent estimació de projectes d'aquest moviment alternatiu per a 1980 que es posa de manifest en la taula 5

Taula 5. Estimacions sobre el moviment alternatiu a RFA. 1980

	<u>nº mínim</u>	<u>nº probable</u>	<u>nº maxim</u>
projectes	6.000	11.500	15.000
membres	30.000	80.000	135.000
conjunt de moviment i simpatitzants	150.000	350.000	750.000

FONT: SIBILLE, H. Les coopératives ouvrières de production en France et dans la CEE, La Documentation Française, Paris, 1982, pp. 141.

- (43) DIRECCIÓ GENERAL DE COOPERATIVES, Guia de les Cooperatives de Treball Associat de Catalunya, Departament de Treball, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982.
- (44) SAPELLI, G. (1984) La Cooperazione: Dalla crisi economica alla Teoria dell'Impresa (una nota anti-neoclassica), Milano, maig 1984, (menacografiat) pp. 10-11
- (45) Vegeu annex 5, II.
- (46) aquesta mostra aleatòria va ser feta gràcies a l'amabilitat del personal empleat en el Registre de Cooperatives de la Direcció General de Cooperatives, Departament de Treball, Generalitat de Catalunya.
- (47) Una de les institucions que promou i fomenta aquestes plataformes de lluita contra l'atur juvenil és la Fundació ESICO.
- (48) Ordre de 10 de gener de 1984, sobre dotació i posada en marxa del II Pla d'Ocupació Juvenil de la Generalitat de Catalunya, art. vint-i-dosè. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, nº309, 18 de gener de 1984.
- (49) En aquests moments, per encàrrec de la UNESCO a Catalunya, s'està realitzant un estudi sobre les actituds, situació, opinions i estil de vida dels joves treballadors industrials, sota la direcció de M. Ludevid.

C A P I T O L I I

APROXIMACIÓ A L'ASSOCIACIONISME ECONÒMIC D'ABANS
DE LA CRISI ACTUAL

I Doctrina Cooperativa

1.1. Introducció: Definició i principis cooperatius segons l'Aliança Cooperativa Internacional

L'accés al poder de la burgesia mitjançant la revolució econòmica, social i política va permetre la formació de la classe treballadora arran de l'activitat industrial d'aquesta burgesia.

En un principi, eren només col·lectius de treballadors que, després, assoliren les formes i valors d'una classe social en adquirir, a la vegada, consciència de classe.

A Anglaterra, el país de la revolució industrial, no va començar a existir una classe treballadora com a entitat social, amb una certa consciència de la seva situació i aspiracions, més o menys organitzada en relació a aquestes aspiracions, fins el primer quart del segle XIX.

L'acceptació de la disciplina fabril i, per tant, la pèrdua de llibertat que havia predominat sempre en els oficis i l'agricultura feia el treball a la fàbrica invariable i constant al llarg de l'any. Així mateix, les condicions de treball, en general fonamentades en llargues jornades de treball i sous baixos, fa que aquest col·lectiu de treballadors vagin agafant consciència de classe i comencin a organitzar-se com a moviment. Aquesta presa de consciència es reflecteix en les organitzacions de les quals es va dotar: sindicats, federacions, associacions internacionals de treballadors i... societats cooperatives (1).

La primera organització cooperativa arran de la revolució industrial data del 1844 a Rochdale per part d'un grup de teixidors que van decidir crear una coo-

perativa de consum per assajar allargar el seu poder adquisitiu (2).

El factor que dóna importància històrica a aquesta experiència és que aquests pioners de Rochdale van ésser capaços de trobar la síntesi reglamentària i establir els principis i regles per respectar per l'associacionisme cooperatiu (3). Principis i Regles que van ésser la base de constitució de l'Aliança Cooperativa Internacional (A.C.I.) i que, en l'actualitat encara són vigents (4).

Aquestes entitats cooperatives fan la seva aparició després d'un procés de creació d'un moviment de treballadors que col·lectivament tenen necessitat d'enfrontar unes necessitats urgents molt concretes. Aquests treballadors van constatar que:

- a) la possessió de capital no representava pas l'única riquesa;
- b) només amb la col·laboració mútua podien millorar les condicions de vida sense necessitat de disposar de mitjans financers;
- c) essent subjectes passius d'un context hostil per a ells, podien esdevenir participants actius en la creació d'unes perspectives noves.

Les necessitats d'ordre quotidià conduïren, per tant, als pioners del cooperativisme a crear un estil d'associació que s'havia de fomentar amb la col·laboració mútua i igualitària.

En funció d'aquest plantejament, la cooperació s'ha d'entendre com a "Lliure associació de persones que té la finalitat de resoldre necessitats comunes

d'ordre econòmic o serveis, un caràcter de gestió i de participació democràtica d'acord amb les bases doctrinals del cooperativisme" (5).

Principis cooperatius segons el Congrés de l'ACI de 1937

La declaració de principis del Congrés de l'ACI a París el 1937 fou fruit dels estudis començats a Viena el 1966 i del nomenament d'una comissió.

En el dictamen d'aquesta comissió, hom llegeix: "El Comitè ha cregut que calia discernir sobre la importància d'aquests principis per tal de decidir el caràcter veritablement cooperatiu d'una determinada societat o organització. I suggereix que les entitats han d'acceptar i practicar els quatre primers principis, és a dir:

- I- Adhesió lliure ("porta oberta").
- II- Control democràtic (un home, un vot).
- III- Distribució d'excedents als socis segons l'ús que hagin fet dels serveis de l'entitat cooperativa.
- IV- Interès limitat al capital.

Segons l'opinió de la comissió, els altres principis són:

- V- Neutralitat política i religiosa.
- VI- Venda al comptat.
- VII- Desenvolupament de l'educació cooperativa.

Aquests tres darrers punts, si bé formen part del sistema de Rochadale i són aplicats amb èxit als moviments

cooperatius de molts països, no signifiquen pas condició indispensable per ésser membre de l'ACI (6).

Aquesta fou la conclusió de la Comissió, aprovada el 1937 pel Congrés de l'ACI que es celebrà a París.

El Congrés de Viena de 1966

El document aprovat a Viena del 4 al 8 de setembre de 1966 pel XXIII Congrés de l'ACI consta de tres parts: una introducció, un examen dels Principis Cooperatius i unes "recomanacions i conclusions" que, entre altres coses, diuen:

1- L'adhesió a una societat cooperativa ha d'ésser voluntària i oberta a totes les persones que puguin fer ús dels seus serveis i que acceptin les responsabilitats inherents a l'afiliació; no hi ha d'haver restriccions artificials ni discriminacions socials, polítiques o religioses.

2- Les cooperatives són organitzacions democràtiques. Les seves operacions han d'ésser administrades per persones elegides o designades mitjançant un procés acordat pels socis responsables davant seu. Els socis de les cooperatives primàries han de gaudir dels mateixos drets de vot (un soci, un vot) i de participació en les decisions que afecten les organitzacions. En cooperatives no primàries, l'administració s'ha de guiar sobre bases democràtiques segons un mètode adequat.

3- El capital accionari, en el cas de rebre interès, no ha d'ésser sobre un taxa estrictament limitada.

4- Els excedents o estalvis produïts per les operacions d'una cooperativa, si és que hi són, pertanyen als socis i han d'ésser distribuïts de manera que s'eviti que un soci obtingui guanys en detriment dels altres. La distribució decidida pels socis pot consistir en:

- a) destinar aquests estalvis o excedents a l'expansió de les operacions de la Cooperativa, o bé

- b) destinar-los a serveis comuns, o bé també
- c) distribuir-los entre els socis en proporció a les operacions realitzades amb la societat.

5- Totes les cooperatives s'han de preocupar de l'educació en principis i tècniques cooperatives tant econòmiques com democràtiques dels seus socis, empleats, dirigents i públic en general.

6- Les cooperatives, per tal de servir millor els interessos dels seus socis i de les seves comunitats, han de col.laborar, per tots els mitjans, amb d'altres cooperatives als nivells local, nacional i internacional" (7).

1.2. Doctrina cooperativa

A continuació, farem un brevíssim esbós del plantejament filòfic en el qual s'ha recolzat històricament la tradició cooperativa des del socialisme utòpic fins a la inspiració personalista.

1.2.1. Precedents: el socialisme utòpic

La consciència de la classe treballadora va venir no tant d'una col·lectiva comprovació de les condicions dels obrers, que virtualment no tenien temps ni mitjans materials, com de moviments ideològics que van aparèixer, en primer lloc, entre la burgesia, capaç només ella de poder fer aquestes reflexions.

Això explicaria que els pioners de Rochdale, en el seu inici, recollessin la seva experiència en les prèdiques dels pensadors socials immediatament anteriors i contemporanis i, en concret, entre aquells que van configurar el socialisme utòpic.

Foren homes com:

- Saint-Simó (1760-1825), predicador d'un estat fort i planificador, i
- Fourier (1772-1837), que defensava el lliure associacionisme com a mètode per a l'edificació de construccions racionals, és a dir, els anomenats "falansteris", destinats a les feines agrícoles i artesanals (8).
- Owen (1771-1858), considerat per certs historiadors el pare del cooperativisme anglès. Aquest proposava la construcció de "pobles de cooperació" on la propietat hauria d'ésser comuna. Aquests "pobles" durien a terme els seus intercanvis i valorarien les

mercaderies en funció del treball incorporat(9). Cadascun d'aquests pobles seria una comunitat de 500 a 1000 persones(10).

-King(1786-1865) pensava en el sector de consum com a motor de qualsevol inici de projecte cooperatiu. Així, l'agost de 1828, escrivia a la revista The Cooperator: "Les classes obreres tenen un important motiu per obrir tendes per la seva pròpia iniciativa. La quantitat de diner que les classes treballadores gasten anualment és molt gran i es pot valorar en uns quants milions. El benefici que podria obtenir-se d'aquesta suma seria suficient, en ell mateix, per establir fàbriques. No cal tant, doncs, el poder com conèixer allò que impedeix als treballadors de començar..., comercialitzar i treballar per ells mateixos, així com conèixer els beneficis que això els podria reportar i, com a conseqüència, la independència"(11).

El Dr. King fou deixeble d'Owen i l'antecedent immediat dels pioners de Rochdale.

-Buche(1796-1865). Fou el precursor de les cooperatives de producció. Les seves propostes d'organització cooperativa, publicades el desembre de 1831 en el Journal des Sciences Morales et Politiques, són aquestes: "Un nombre determinat d'obers, tots de la mateixa professió, s'han de reunir en una societat particular(...) i s'han d'associar entre ells per un contracte, les disposicions principals del qual haurien d'ésser les següents:

1a- Els associats s'han de constituir en empresaris i, d'entre ells, un o dos hauran d'ésser elegits com a representants, els quals hauran d'obtenir la firma social.

2a- Cadascun d'ells continuarà cobrant un salari segons els usos adoptats en la professió, és a dir, per jornal o tasca, i segons l'habili-

tat individual.

3a- Una quantitat equivalent a la que els empresaris intermediaris descompten de cada jornada s'hauria de reservar. A finals d'any, aquesta quantitat, el benefici net, s'hauria de repartir de la següent manera:

- el 20% es destinaria a la formació i a l'augment del capital social i

- la quantitat restant, és a dir, el 80% s'utilitzaria per a socorraments o es distribuïria entre els associats a escot de llur treball.

4a- El capital social aniria augmentant, per tant, cada any en una cinquena part dels beneficis i seria inalienable; pertanyeria a l'associació, que hauria d'ésser declarada indissoluble, no perquè els individus no se'n puguin donar de baixa sinó perquè aquesta societat hauria esdevingut perpètua amb una administració continuada de membres nous. Així, el capital no pertanyeria a ningú i no restaria, en absolut, subjecte a cap llei d'herència. La fundació i l'augment del capital social, inalienable i indissoluble, és potser allò més important de l'associació: és el fet pel qual aquesta mena de societat crea un avenir millor per a les classes obreres. Si s'organitzés diferent, l'associació arribaria a ésser semblant a qualsevol companyia de comerç: útil només pels fundadors i perjudicial, en canvi, per a tothom que no n'hagués format part des del primer moment. Acabaria per ésser, en mans dels primers, un mitjà d'explotació.

5a- L'associació no podria fer treballar, pel seu propi compte, obrers estranys durant més d'un any. Un cop passat aquest temps, l'associació hauria d'admetre el nombre de treballadors nous que haurien esdevingut necessaris per a l'augment de les seves operacions." (12)

A continuació, Buchez fa una descripció dels factors instrumentals necessaris per a la constitució d'una associació de treball:

"La realització del sistema d'associació que tractem ha trobat només un obstacle: la manca de crèdit.

Efectivament, per tal de començar, cal:

- primeres matèries,
- alguns grans instruments,
- un local, l'ús del qual se li pugui concedir, i
- algunes anticipacions pecuniàries per tal de pagar els jornals i la verificació del pagament del treball realitzat." (13)

Un dels altres pensadors fou Blanc (1811-1882). En el seu llibre L'Organització del treball defensa la idea del "taller social com a associació obrera sobre una base democràtica, un esperit de solidaritat fraternal i la distribució equitativa dels beneficis entre els treballadors un cop atesos els deures socials. Aquests deures són, principalment, l'amortització del capital, l'atenció a les obres socials, la solidaritat amb els altres tallers i la formació d'un fons irrepartible de reserves" (14). Com a culminació de la solidaritat dins els tallers, es dóna la solidaritat en la indústria i entre totes les indústries (15).

Blanc, juntament amb Lassalle, fou un pensador contemporani i participà en la primera experiència del cooperativisme modern: La Societat dels Equitatius Pioners de Rochdale, que va néixer el 1844 en aquesta localitat d'Anglaterra per iniciativa d'un grup de treballadors de la indústria tèxtil. És en aquests moments quan es comença a posar en pràctica el moviment cooperatiu.

1.2.2. El pensament cooperatiu posterior a l'experiència de Rochdale

Un dels trets del moviment cooperatiu és el seu caire pràctic, que fou ja obtingut a partir del comportament dels Pioners de Rochdale. Aquests pioners, per tal d'iniciar llur experiència, escolliren el projecte més viable que hi havia en aquells moments: la cooperativa de consum. Nogensmenys, aquest caràcter pràctic s'ha d'interpretar com a tàctica de comportament realista amb l'objectiu, a llarg termini, de la construcció d'una societat integral.

Des d'aquella època tan primerenca, la pràctica cooperativa no ha deixat d'ésser un instrument per tal d'enfrontar problemes presents a cada moment. El curs de la història ha ofert la fórmula cooperativa com a resposta pragmàtica a les dificultats socio-econòmiques sorgides. I encara avui, aquesta fórmula cooperativa continua essent una resposta als problemes contemporanis.

Tanmateix, si a finals del segle XIX les cooperatives podien donar una resposta immediata a certes preocupacions urgents dels treballadors, no podien respondre, en canvi, a les aspiracions a mig i llarg termini d'aquests treballadors. La via federalista, concretada en la creació d'unions i federació de cooperatives de base, es presentava, a la pràctica quotidiana, mancada d'un programa capaç de projectar en l'horitzó el camí futur dels cooperadors.

Efectivament, un cop comprovada la no viabilitat pràctica del programa owenista—colònies autosuficients—, el model pragmàtic de renovació social va dissipar-se. El pensament cooperatiu posterior a l'experiència de Rochdale es fomentà, com assenyalava Fernández Fernández(16) principalment en el cooperativisme de consum.

Charles Gidé(1847-1932) fou el principal pensador d'aquesta branca del cooperativisme i el fundador de l'Escola de Nimes. El seu programa per a l'assoliment d'un sistema cooperativista és concretat en tres fases:

"Primera: Agrupar les societats i separar, dels seus beneficis, la millor part possible per tal de fundar grans magatzems a l'engròs i efectuar les compres a gran escala. Aquesta seria una primera etapa.

"Segona: Amb els capitals així constituïts, posar-se en situació de produir directament tot allò que calgui per a les necessitats dels associats, crear fleques, fàbriques de farina, manufactures de teixits i de vestits confeccionats, tallers de calçat, de barrets, de sabó, de galetes, de paper... Aquesta és la segona etapa.

"Tercera: en fi, en un avenir més o menys llunyà, adquirir terres i hisendes per tal de produir-hi directament el blat, el vi, l'oli, carn, llet, mantega, volateria, ous, verdura, fruita, flors, fusta... que constitueixen la base del consum. I aquesta és l'última etapa.

Podem, per tant, resumir aquest programa en tres mots: en una primera etapa victoriosa, cal conquerir la indústria comercial; en la segona, la indústria manufacturera i en la tercera, la indústria agrícola. Aquest ha d'ésser el programa de la Cooperació de tots els països. Es d'una simplicitat heroica i tinc la convicció que, un dia o un altre, malgrat les nostres debilitats i els nostres dubtes, es realitzarà"(17)

Gidé, quan es refereix a la república cooperativa, considera que el veritable propòsit de la Cooperació és la "transformació pacífica però radical del règim econòmic actual que fa passar la possessió dels instruments de producció, i així la supremacia econòmica, de les mans dels

productors que la detenten actualment a les mans dels consumidors. I com a mitjà pràctic, és l'organització de grans federacions de societats i l'acumulació d'un fons de reserva com més gran millor i la creació d'un magatzem a l'engrós tan extens com sigui possible" (18)

La República Cooperativa, obra escrita per Poisson, va dur la doctrina de Gidé a les últimes conseqüències. Per a un cooperador fidel als principis de la neutralitat política, els seus dos nivells d'acció serien definits, en un pla immediat, per la seva participació activa en les cooperatives de primer i segon grau i, en un futur a llarg termini, per la seva ciutadania en una república cooperativa.

Deixebles de Gidé foren també Lavergne i Lasserre, que van fonamentar el seu pensament i pràctica en les cooperatives de consum. Per a Lasserre, "només la cooperativa de consum, per l'amplitud de les seves relacions, el radicalisme de la seva solució quant al benefici i a l'abast universal de la idea de sobirania del consumidor, pot tenir i té, de fet, l'ambició de conquerir l'economia" (19)

L'interès que la societat manifestà per l'associacionisme econòmic era molt lligat al comportament de la realitat econòmica. Fou, fonamentalment en moments de crisi, quan el cooperativisme va poder desempenyar la seva utilitat.

La fase expansiva de l'economia, acompanyada d'una creixent intervenció estatal, fa que, en aquest context, la presència cooperativa sembli ésser abandonada a la pròpia sort. És en aquest període d'inici de la intervenció estatal que Lavergne advoca per les "régies" cooperatives (20) com a alternativa a la tendència que afavoria les nacionalitzacions. No obstant, en aquests anys d'eufòria, el sentit general de la intervenció de l'Estat s'orientava cap al control creixent i no vers l'autonomia de les empreses "d'interès públic".

Aleshores, en què consistí la presència cooperativa d'aquests anys? Fou una pulverització de cooperatives, un sector cooperatiu o una república cooperativa amb fronteres limitades? Una de les respostes possibles a aquestes qüestions fou donada per Fauquet en el seu assaig El sector cooperatiu. Si fins aleshores els teòrics del cooperativisme havien treballat en el projecte d'estructurar el camí del futur cooperativisme, Fauquet assajà de comprendre quina era la presència cooperativa en la societat del seu moment. "El "sector cooperatiu" és en una estreta relació amb el "sector pròpiament privat". La Cooperació és, essencialment, en efecte, en totes les seves formes, una construcció a partir de les petites unitats de l'economia quotidiana i de l'economia del pagès i l'artesà. Resulta que, en la mesura que les cooperatives fan créixer els seus efectius i completen la seva organització, el "sector cooperatiu" i el "sector pròpiament privat" tendeixen a constituir un sol sistema, un sistema, però, d'estructura federalista que associa les seves petites unitats de base pel seu bé comú, tot mantenint la seva economia.

Les aportacions del "sector cooperatiu" juntament amb els altres sectors són d'una natura diferent:

- a) amb el "sector capitalista": aportacions de competència i de lluita que no n'exclouen pas, malgrat tot, les relacions comercials en el si de les economies nacionals o en els mercats internacionals;
- b) amb el "sector públic": aportacions complexes i variables segons el grau de desenvolupament de les institucions cooperatives i l'orientació política i econòmica de l'Estat"(21)

Ultra això, en aquest assaig, Fauquet situa les cooperatives de consum en el mateix pla de les cooperatives de producció. La tesi tradicional de l'hegemonia dels con-

sumidors és abandonada i les empreses cooperatives de producció es situen en el mateix nivell d'igualtat que el de les empreses dels consumidors. Conjuntament amb aquesta coexistència realista en l'interior del sector cooperatiu, cal tenir present la coexistència d'aquestes amb les que treballen en el sector capitalista privat i públic. L'evolució del sector cooperatiu dins aquest marc més ampli de mercat és caracteritzada per les variacions segons el pes relatiu de cada un dels sectors i segons la conformitat amb les circumstàncies específiques de cada país i de cada època.

"En les fases inicial i final dels processos econòmics, l'home no pot ésser reduït al rol de simple element d'un sistema impersonal. Constantment, ha de posar en joc les seves facultats de judici i de discerniment, ha d'adaptar cada decisió i cada acció a la idea concreta, diversa i mòbil: a la fase inicial, davant tots els capricis de la natura; a la fase final, davant les exigències complexes i sovint individualitzades del consumidor i de la seva fantasia.

Aquesta intervenció predominant de l'home en les zones inicial i final dels processos econòmics, hi assegura una plaça privilegiada a les petites unitats i activitats econòmiques de caràcter personal que s'agrupen precisament en les institucions cooperatives.

Contràriament, les operacions de la zona central es presten a la subordinació de l'home, així com a l'ús de tots els procediments tècnics de simplificació i de mecanització: és el domini privilegiat de la racionalització on matèries i formes, i fins i tot la mateixa mà d'obra dirigida per una successió d'accions simples, poden ésser sotmeses a definicions, normes i càlculs de la ment i deslligades, per un temps, de la natura i de la vida." (22)

En general, el pensament i la pràctica cooperativa s'han caracteritzat pel seu utopisme sectorial.

A Espanya, no hi han hagut pensadors als quals s'inspirés el moviment cooperatiu. Fonamentalment, hem comptat amb divulgadors, estudiosos i pràctics del cooperativisme que han permès el desenvolupament de la pràctica cooperativa al nostre país.

La filosofia cooperativa va començar a introduir-se al nostre país mitjançant la persona de Garrido Tortosa (1821-1883) que va escriure un assaig de divulgació de l'experiència rochdaliana: La cooperació, estudi teòric i pràctic (23). Per a Reventós, "el veritable encert de Garrido fou el fet d'entreveure les possibilitats que ofereix la cooperació i també el fet d'importar a Espanya més que uns coneixements que, en el fons, hom suposa que eren escassos, les informacions en els seus viatges, ja abans de la seva època d'exil polític. Per aquest motiu, cal considerar a Garrido el precursor de la cooperació a Espanya" (24).

Un altre propagador de l'ideal cooperatiu a Espanya fou Piernas Hurtado (1843-1911). Per a Reventós Carner, "la tasca principal de Piernas Hurtado, pel que fa referència al cooperativisme, arrela en la seva condició de partidari fervent de l'ideal rochdalià i, per la seva condició d'hisendista il·lustre, el pensament de Piernas Hurtado ofereix un interès especial. A més a més, cal fer esment de la tasca escomesa per Piernas Hurtado a favor del naixement de vincles i relacions entre les cooperatives espanyoles. De l'assortiment d'iniciatives (...), havia de néixer el Comitè Nacional de la Cooperación Española. Per tal d'estimular aquest projecte, Piernas Hurtado, el 1878, publicà a Madrid un fullet titolat Primer Congreso Cooperativo Español que s'haurà de celebrar a Barcelona amb els seus propòsits, programes i reglament (...), tasca de divulgació cooperativa." (25)

Tot seguint Reventós, " el cooperativisme espanyol (...) es desenvolupa (...) com a fruit d'una pacient comesa individual (...). Aquesta feina individual la devem a Joan Sales Anton, Antoni Gascon i Miramon i Francesc Rivas Moreno.

Creiem que Joan Sales Anton pot considerar-se la figura clau de la cooperació catalana"(26)

A Catalunya, els homes més destacats, en el primer terç del segle XX, com a divulgadors estudiosos i practicants de la cooperació catalana foren Serra i Morret, Ventosa i Roig, Duran i Guàrdia, Miquel Mestre i Joan Coloma (27).

A partir dels anys quaranta, hi ha un buit total a excepció de l'actuació en solitari de l'estudiós Pérez Baró (28) i, més tard, de Ciurana (29), seguidors, ambdós, de l'escola de Nimes.

En aquesta mateixa època que la de Pérez Baró i Ciurana a Catalunya, ens trobem al País Basc amb l'home pràctic i militant que va arribar a ésser José Maria Arizmendiarieta, l'inspirador de l'experiència cooperativa de Mondragon (30).

A grans trets, aquests serien alguns dels noms que, des del camp de la militància o l'estudi social, van aproximar-se al moviment cooperatiu.

Si des del punt de vista doctrinari ens trobem amb una filosofia cooperativa relativament poc desenvolupada, en un nivell encara més inicial, hi ha l'aplicació del pensament econòmic en l'estudi de l'empresa cooperativa.

Els treballs relacionats amb la societat cooperativa molt sovint analitzen aquestes entitats en els seus continguts socials i ideològics, però menys sovint des de l'òptica de la teoria econòmica.

Un dels primers estudis que analitza la societat cooperativa com a empresa correspon a Güelfat, en la primera meitat d'aquest segle (31). Posteriorment, els treballs més coneguts són de Vanek (32), que fou un dels pioners en l'aplicació de la teoria neoclàssica a l'estudi del funcionament de l'empresa cooperativa. El seu model de "self-management" va generar tota una literatura (33), en el curs d'aquests anys setanta, en relació a èpoques anteriors. El que si és interessant de ressenyar és que l'única realitat pràctica que aconsegueix els supòsits i resultats d'aquest model de Vanek, segons Thomas i Logan (34), es troba a Espanya: és l'experiència del cooperativisme industrial de Mondragon.

1.3. Una realitat cooperativa: l'experiència de Mondragon

Un exemple viu d'experiència cooperativa que la literatura anglesa (35) considera inqüibit al concepte de "self-management" de Vanek (36) és l'experiència cooperativa de Mondragon.

Aquesta realitat va iniciar el seu camí en el període escolat entre 1943 i 1956 que correspon als anys de formació dels pioners de Mondragon sota la direcció de J. M. Arizmendiarieta. (37)

1.3.1. José Maria Arizmendiarieta

Generalment, els historiadors enquadren el moviment cooperatiu a partir del fenomen dels Pioners de Rochdale (1844). Nogensmenys, per a Arizmendiarieta, "el movi-

ment cooperatiu de tipus industrial que coneixem s'ha desenrotllat, per generació espontània, a l'emparança de persones nobles, ben intencionades i, en no pocs casos, justes de coneixements i, per suposat, molt sensibilitzades a transformar una situació amb la qual no estan d'acord" (38). Creu, per tant, que el cooperativisme és un moviment original, i no un producte extern a l'home si no una característica inherent a la mateixa natura de l'home.

El cooperativisme no ha nascut de la teoria, "no és un moviment que ha tingut la seva arrencada en una construcció teòrica i apriorística, sinó que el seu origen és fruit del noble afany dels homes que, amb humanitat i sensatesa, han volgut resoldre els seus problemes a tenor de les circumstàncies i de les necessitats" (39). Per tant, el cooperativisme és producte d'uns homes determinats i d'una situació concreta; "en la seva base, té uns principis que són tan vells i constants com la pròpia humanitat, el respecte democràtic, etc.. Però no per això, hem de considerar el moviment cooperatiu com si fos quelcom que tendeix a cristal·litzar-se en un ordre fix i inamovible.

L'home, que evoluciona i transforma el seu medi ambient, des d'un bon principi, sempre ha estat present en tot allò conceptual i formal que inclou el terme cooperativisme" (40).

La cooperació és la resposta universal de l'home a la qüestió que l'home mateix es planteja. Aquesta resposta és universal, vàlida per a tots els homes i en tots els temps. La cooperació no neix a Rochdale o a Mondragon sinó que neix en l'home.

Com assenyalen Azurmendi (41) i Larrañaga (42), la concepció cooperativista d'Arizmendiarríeta és totalment dinàmica i es troba fortament relacionada amb el món que l'envolta, el qual tracta de transformar, alhora que la mateixa cooperació es deixa transformar per aquest món.

Els eixos del pensament d'Arizmendiarieta versen entorn de la dignitat de l'home, el treball, l'emancipació i la societat sense classes. Així mateix, hi han dos elements que es mantenen en el curs de l'evolució del pensament d'Arizmendiarieta: la seva fe en la persona i la seva confiança il·limitada en el treballador. Cerca un ordre nou fet a la mida de l'home; la fórmula que ell portarà a la pràctica és la de l'ordre cooperatiu en l'empresa de producció industrial.

Per a Arizmendiarieta, aquest ordre nou es fonamenta en (43):

- la dignitat de la persona com a objecte a aconseguir mitjançant l'educació i el treball,
- l'educació i el treball: aquesta comunió treball/estudi es durà a terme democràticament mitjançant la cooperació. Així mateix han d'ésser activitats que perdurin en el curs de la vida de la persona,
- l'educació i la cooperació: per a Arizmendiarieta, " l'educació i la cooperació són vinculades, més o menys, com ho són el treball i l'home, que s'autorealitzen individualment i col·lectiva i corresponen a la inèrcia de la naturalesa i la impotència originàries i individuals" (44). Considera l'educació com a pilar de la cooperació i aquesta cooperació, com a escola.
- el treball i la propietat cooperativa. La propietat cooperativa té un triple aspecte de possessió: individual, col·lectiva i de treball realitzat amb béns propis. Per a Arizmendiarieta, és aquesta tipologia de propietat la que permetrà l'emancipació dels treballadors (45).

- el treball i l' organització: el gran repte del moviment cooperatiu rau en saber trobar la fórmula d'organització de treball humana i, alhora, eficient (46).
- la llibertat: Per a Arizmendiarieta, l'arrel personal última de la dignitat de l'home és constituïda per la seva llibertat. No obstant això, aquesta llibertat s'ha de conquerir. Per a Arizmendiarieta, mentre que la dignitat es crea, la llibertat es conquereix (47).

La primera experiència d'aquest ordre nou va concretar-se a Mondragón en 1956 amb la posta en marxa de la Cooperativa ULGOR (48).

1.3.2. L'Experiència Cooperativa de Mondragón

1.3.2.1. Factors que han permès el desenvolupament de la realitat cooperativa de Mondragón

Aquesta experiència cooperativa s'ha fonamentat en tres pilars bàsics : educació, producció industrial i creació d'una institució financera al servei del treball.

A l'origen d'aquesta realitat, es constata un grup de persones que disposaven, en el seu haver, d'una educació tècnica i ideològica i, ensems, de l'orientació d'un líder carismàtic que va proposar-se que la seva prèdica fos experimentada en cadascuna de les activitats diàries dels seus deixebles.

Amb un objectiu ideològic molt concret i una formació tècnica important, una tipologia determinada de treballadors van prendre la iniciativa d'organitzar-se democràticament per endagar una activitat econòmica en comú.

Aquest grup de treballadors, després d'analitzar i estudiar cadascuna de les fórmules d'organització que preveu la legislació, van escollir la fórmula cooperativa perquè era la que s'adaptava més als seus plantejaments ideològics.

Els factors interns al grup que van col·laborar, d'una manera favorable al desenvolupament i la consolidació d'aquesta experiència foren :

- Industrialment i des de l'inici, el fet d'ésser capaços d'introduir-se en sectors nous i d'una demanda en expansió: sectors de béns de consum duradors.

- Financerament, dur a la pràctica una política d'autofinançació a partir de l'estalvi per tal d'invertir, tot seguit, en sectors industrials tot diversificant el risc.
- L'estratègia que va permetre a aquestes cooperatives industrials crear, ja en 1959, una entitat financera: La Caja Laboral Popular (49).
- L'entitat financera que, si va néixer com a resultat de l'esforç de les cooperatives industrials de base, va transformar-se, tot seguit, en l'element estructural i vital d'aquestes empreses en responsabilitzar-se del préstec d'uns serveis tècnics i financers a aquestes cooperatives industrials que els permetés enfrontar sempre les exigències del mercat.
- Saber acomodar-se a organitzacions de segon grau (50) que permetin l'aplicació d'una política de racionalitat econòmica, compatible amb la participació dels treballadors en la direcció i gestió de l'empresa.

Un factor extern bàsic que ha col·laborat en la construcció i consolidació d'aquesta realitat cooperativa fou el fort creixement econòmic que Espanya va conèixer en el període dels anys seixanta. Aquest creixement permeté no només el naixement d'aquesta experiència sinó també el seu desenvolupament i consolidament (51).

1.3.2.2. Model de desenvolupament (52)

En el període escolat entre els anys 1960 i 1977, el mecanisme de creació de noves cooperatives, excepte d'aquelles que formaven part del grup cooperatiu ULARCO, era el clàssic del grup de persones que s'apropaven a la CLP i sol·licitaven la seva col·laboració i ajuda per perfilar la seva activitat econòmica. Si semblaven convenients ambdues parts, la nova cooperativa s'integrava com a una associada més.

Però, com escriu Larrañaga, "el salt en solitari vers el món empresarial és el model disponible a manca de grups de cooperatives per àrees o zones. És el model clàssic de reproducció que, essent d'utilitat en període de demanda activa, és insuficient en període de competència i mercat obert. El salt en solitari és la manera periclitada i necessitada de revisió" (53)

Es amb aquesta idea bàsica que el 1965 s'inicia la primera experiència d'agrupació de certes cooperatives per tirar endavant una política coordinada i solidària entre aquestes cooperatives. D'aquesta primera experiència d'associació, foren pioneres les cooperatives industrials ULGOR, ARRASATE; COPRECI i COMET (posteriorment EDERLAN), que van crear una associació de caràcter privat, associació reglamentada en forma de contracte multilateral anomenada Complejo Industrial Cooperativo ULARCO.

D'acord amb el seu Reglament, l'objectiu general era "promoure la conjunció òptima i dinàmica de les exigències d'unes autèntiques comunitats de treball i pressupostos de l'empresa moderna amb l'adequat desplegament tècnic, financer i mercantil". La filosofia que hi havia darrera la idea de Grup Cooperatiu era de poder fer economia a escala tot i respectant l'esperit de direcció i gestió democràtica en l'interior de les cooperatives de base.

D'aquesta manera, ULARCO va esdevenir model de referència dels grups cooperatius que van sorgir posteriorment. El 1980, ULARCO era constituïda per sis cooperatives. El seu pes específic dins el Grup Cooperatiu Associat a Caja Laboral Popular era del 36,4% de les vendes i el 36,7 % del personal (54).

Tanmateix, fins el 1978, aquesta experiència d'agrupació no es feu generalitzable entre les cooperatives associades a Caja Laboral Popular i sotmeses al control del seu Pla de Gestió per part d'aquesta institució.

Les raons fonamentals que incidiren , des del 1977, en el foment de noves agrupacions foren dues:

- en el pla d'organització interna, incidí la necessitat de creació d'estructures intermitges entre cooperatives de base i la Caja Laboral Popular;
- la consolidació d'una situació de crisi econòmica va facilitar el naixement d'una voluntat favorable a la integració a les estructures superiors entre les cooperatives de base com a mitjà de defensa enfront la incertesa econòmica.

Així, el pes específic de les cooperatives que formen part de les Agrupacions Cooperatives sobre el total de les associades a Caja Laboral Popular i sotmeses al control de Gestió experimenta un fort creixement en el curt període escolat entre 1978 i 1980 (55)

El 1980 es consolida, doncs, el nou model de desenvolupament del Grup Mondragón mitjançant aquestes estructures intermitges: els Grups Comarcals i els Convenis Sectorials.

El lligam bàsic que regna en els Grups comarcals rau en el fet que hom pot localitzar les cooperatives en un mateix territori físic. Contràriament, la creació dels Grups Sectorials respon a criteris de convergència comercial i tècnica.

Les funcions bàsiques dels Grups Comarcals són les següents:

- Servei de Personal
- Servei econòmic-financer de control
- Servei d'organització administrativa
- Servei de Promoció Comarcal
- Assessoria Jurídica
- Serveis Generals (Secretaria General)

Les funcions atribuïdes als Convenis Sectorials són aquestes:

- Servies d'Investigació de Productes
- Servei Comercial
- Servei d'Exportació
- Servei d'Aprovisionament
- Servei de Control de Qualitat.

La consolidació d'aquestes estructures intermitges ha tingut com a conseqüència que les cooperatives de base que comencen han de formar part d'algunes d'aquestes modalitats d'agrupacions per poder ésser cooperativa associada a la Caja Laboral Popular.

1.3.2.3.

Anàlisi quantitativa de l'Experiència de Mondragón

La realitat cooperativa de Mondragón, en l'actualitat, està configurada per 163 cooperatives associades a la Caja Laboral Popular que, en el 1983, donaven ocupació a 19.913 socis-treballadors, localitzades, fonamentalment, a Biscaia i Guipuscoa (veure annex 1,II.).

La creació de llocs de treball ha estat una variable constant des del seu naixement. Només el 1981 i el 1983 van veure disminuir la seva població laboral en 272 i 44 socis-treballadors respectivament (veure taula 1).

Des del moment de la inflexió de l'activitat econòmica, aquesta màxima de llocs de treball s'ha desenrotllat mitjançant la consolidació de les estructures intermitges -cooperatives de segon grau, grups comarcals i sectorials- i l'aplicació d'important plans interns de reconversió amb l'ajut tècnic i financer de la Caja Laboral Popular ; així mateix, amb la necessitat d'una forta política d'autofinanciació i d'elevades taxes d'inversió (veure taula 1). Des de finals dels anys setanta, el Grup Mondragón va començar a adreçar les seves vendes cap als mercats exteriors, de manera que, al 1983, exportava una quarta part de la seva facturació (veure taula 1) .

Segons Thomas i Logan, l'explicació d'aquests resultats es troba, preferentment, en la relació entre una cooperativa de crèdit de segon grau i les cooperatives industrials de primer grau, cosa que ha permès a Caja Laboral Popular portar a terme una política de planificació de recursos financers agregats de les cooperatives industrials; així mateix, consideren els contractes d'associació entre les cooperatives industrials i la Caja Laboral Popular com la clau explicativa de l'èxit de Mondragón (56).

Aquest model de desenvolupament pot considerar-se innovador envers la resta d'experiències cooperatives. De forma

TAULA 1. Evolució empresarial de les cooperatives associades a
Caja Laboral Popular

Any	Personal	Vendes (milions de %)	Exportacions milions de ₧	Inversions milions ₧
1966	4.202	2.892	-	-
1967	5.082	3.606	-	-
1968	5.981	4.169	-	-
1969	7.945	6.386	503	902
1970	8.570	7.102	753	1.038
1971	9.416	8.164	1.060	463
1972	10.055	10.377	1.343	780
1973	11.621	12.625	1.565	1.471
1974	12.915	17.693	1.969	2.362
1975	13.808	19.694	2.344	2.888
1976	15.417	24.833	3.007	3.578
1977	16.504	34.119	4.115	3.977
1978	17.022	43.753	5.884	3.671
1979	18.295	57.099	9.040	4.626
1980	18.733	69.065	13.576	4.751
1981	18.461	83.403	19.767	5.258
1982	18.788	94.484	20.954	4.255
1983	18.744	109.413	23.842	4.858

FONT: elaboració pròpia a partir de CAJA LABORAL POPULAR, Memòries,
1974, 1983.

7
generalitzada, el moviment cooperatiu s'ha caracteritzat pel desenvolupament aïllat d'organitzacions de consumidors, cooperatives de crèdit, cooperatives de treball associat... L'originalitat de l'experiència de Mondragón rau en aquesta coordinació i solidaritat entre les cooperatives mitjançant una organització financera de segon grau (l'evolució econòmica de Caja Laboral Popular de 1974 a 1983, així com el seu balanç de situació al 31 de desembre de 1983, es troben en l'anex 1,II. juntament amb altra informació estadística relacionada amb aquesta entitat financera).

Organització que, al mateix temps, ha tingut una forta influència sobre les cooperatives de base, en ésser ella qui, mitjançant els seus serveis tècnics -Divisió Empresarial-, indicava el comportament empresarial més adient per fer front a cadascuna de les realitats del mercat.

No sols per Thomas i Logan l'experiència cooperativa de Mondragón ha estat un centre d'interès i d'estudi degut als seus importants resultats econòmics, sinó també per tota una literatura preferentment sociològica (57). Darrerament, diversos sindicalistes anglesos s'han interessat per l'experiència com a conseqüència de la crisi econòmica (58).

Tanmateix, el model de desenvolupament cooperatiu de Mondragón tingué lloc en unes circumstàncies econòmiques i socials, àdhuc geogràfiques, difícils de tornar a confluïr conjuntament en el mateix nivell d'importància en altres indrets. El mateix Arizmendiarrrieta ressenyà la necessitat de que la fórmula cooperativa es caracteritzés per la seva màxima flexibilitat, no fos un model tancat però si que fos capaç d'acomodar-se a cadascuna de les necessitats concretes en un moment determinat d'un nucli natural de persones.

Així mateix, ressenyà que aquesta experiència cooperativa no és filla de la necessitat com podria ser-ho l'actual associacionisme econòmic en el mercat de treball. Per tant, avui, la realitat cooperativa de Mondragón pot ésser un mo-

del desitjable però no és representatiu del cooperativisme tradicional - desenvolupat abans de la crisi - ni de l'actual associacionisme econòmic desenrotllat arrel de la inflexió de l'activitat econòmica. L'experiència de Mondragón seria un exemple de cooperativisme no ortodox.

2. Marc legislatiu de l'associacionisme econòmic a Catalunya.

2.1. Societat Cooperativa

2.1.1. Història legislativa de les entitats cooperatives

En el moment de néixer les societats cooperatives, aquestes no tenen cap cos jurídic que les reguli i ampari de la resta de les organitzacions. No obstant, com escriu Pérez Baró, "les cooperatives ja fan acte de presència en aquells congressos -- congressos obrers de 1865 i 1870-- i fins i tot se'n discuteix la seva temàtica, car són d'una vitalitat força considerable" (59). Però com recorda Reventós (60), en aquella època, les cooperatives no tenien un enquadrament legal, vivien, més aviat, de la tolerància política que era intermitent, és a dir, algunes vegades hi era present i d'altres es retirava; quan la tolerància deixava d'alenyar esdevenien èpoques de clandestinitat.

Malgrat això, hi havien entitats cooperatives que sentien la necessitat de tenir un enquadrament legal i, essent-ne mancades, s'acollien al Codi de Comerç. Altres cooperatives s'acollien, a partir de 1887, a la Llei d'Associacions. En realitat, el primer text legal que empara un tipus d'entitat no anomenada, encara, cooperativa, tot i que exerceixi funcions cooperatives, és la Llei de Pòsits de 1906, que legalitza l'actuació d'algunes entitats: els pòsits, existents d'abans de la Llei, i els aplica i otorga unes funcions purament cooperatives; el nom de "cooperativa", però, no surt escrit enlloc.

El moviment cooperatiu espanyol haurà d'esperar la legislació republicana central i la catalana per poder disposar d'un text jurídic que desenvolupi els "Principis dels Equitatius Pioners de Rochdale" (61). El 1938 es suspèn tota legislació anterior i el 1942 fa la seva aparició una legislació cooperativa d'àmbit estatal el reglament del qual data del novembre 1943.

El desenvolupament de la normativa d'aquesta Llei del 1942 desvirtuava, an bona mida, els Principis Cooperatius dels Equitatius de Rochdale. (12). Aquests principis són respectats amb més fidelitat, en canvi, en l'article 2 de la Llei Estatal vigent de 1974 tot i les deficiències polítiques i tècnico-jurídiques (63) i en l'article 1 de la llei basca (64) i catalana (65).

Seguidament, farem una aproximació al concepte i principis que caracteritzen la societat cooperativa segons la Llei Catalana de Cooperatives 2/1983.

2.1.2. Definició Societat Cooperativa segons la llei vigent a Catalunya.

La definició de Societat Cooperativa és recollida per la Llei Catalana de Cooperatives 4/1983 en el seu article 1 on diu: "S'entén per societat cooperativa... l'associació de persones naturals i/o jurídiques que es proposen de millorar la situació econòmica i social dels seus components i la de l'entorn social on es mouen, i que exerceixen una empresa de base col·lectiva en la qual el servei mutu i la col·laboració pecuniària de tots els membres permetin d'acomplir una funció que tendeixi a millorar les relacions humanes i a posar els interessos col·lectius per damunt de tota idea de benefici particular".

L'organització i funcionament de la societat cooperativa té uns caràcters especials que la diferencien de les altres organitzacions. Aquests principis són recollits per l'article 1 de la Llei en el paràgraf segon. Com assenyala Echevarria, "La formulació d'aquesta llei sobre els principis coincideix amb la de la Llei de Bases de 1934, així com amb els Principis Cooperatius reconeguts per l'Aliança Cooperativa Internacional" (66).

Els principis o caràcters exigits són els següents:

1. Principi d'adhesió o porta oberta,
2. Principi de neutralitat política i religiosa.

La Llei Catalana de Cooperatives 4/1983 preveu aquests dos principis en el seu article primer i apartat segon:

"Lliure adhesió i baixa dels socis, sense que se'n pugui impedir l'admissió, ni estatutàriament ni de fet, per motius polítics o sindicals o per raó de naixença, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social"

Aquests principis són desenrotllats en l'article 16, que regula el reconeixement de l'ingrés del soci-treballador, i en l'article 18, que reglamenta el poder donar-se

de baixa.

3. El principi democràtic d'un vot per a cada home és previst en l'article primer, apartat tercer:

- "Igualtat de dret a vot per a tots els socis". Aquesta participació de tots els socis en la gestió cooperativa com a element bàsic d'aquesta organització s'expressa en termes jurídics en l'article 32 d'aquesta Llei 4/1983.

4. El principi de la limitació de l'interès que els socis poden percebre per les seves aportacions al capital social és recollit en els següents articles:

- Article primer, apartat cinquè: "L'interès de les aportacions socials que s'estableixen serà limitat".

- Article 52: "Els Estatuts Socials han de determinar si les aportacions al capital social poden donar interès. En el cas que sigui així, els tipus d'interès han d'ésser fixats pels Estatuts Socials o l'Assemblea General quant a les aportacions obligatòries, i per l'acord d'emissió quant a les aportacions voluntàries. En cap supòsit, no pot excedir, en més de tres punts, el tipus d'interès bàsic del Banc d'Espanya".

5. El principi de la participació dels socis en els excedents en funció de l'activitat d'aquests envers la cooperativa és expressat en els següents articles:

- Article primer, apartat cinquè: "La participació dels excedents es farà proporcionalment a la participació de cada soci en les operacions socials"

- Article 59: "...Els excedents disponibles s'aplicaran als socis en proporció a les operacions, als serveis o a les activitats realitzades per cada soci en la cooperativa".

6. El principi de la Formació i Promoció Cooperativa

es preveu en l'article primer, apartat vuitè: "La formació i la promoció cooperativa són sempre l'objectiu de la societat cooperativa", i en l'article 59, que legisla que el 10% dels excedents sigui destinat al Fons d'Educació i Promoció Cooperativa.

7. El principi de col.laboració amb les altres entitats cooperatives per al millor servei dels interessos comuns és notori en l'article primer, apartat setè: "L'establiment de relacions intercooperatives és necessari per a la consolidació i el desenrotllament de les cooperatives".

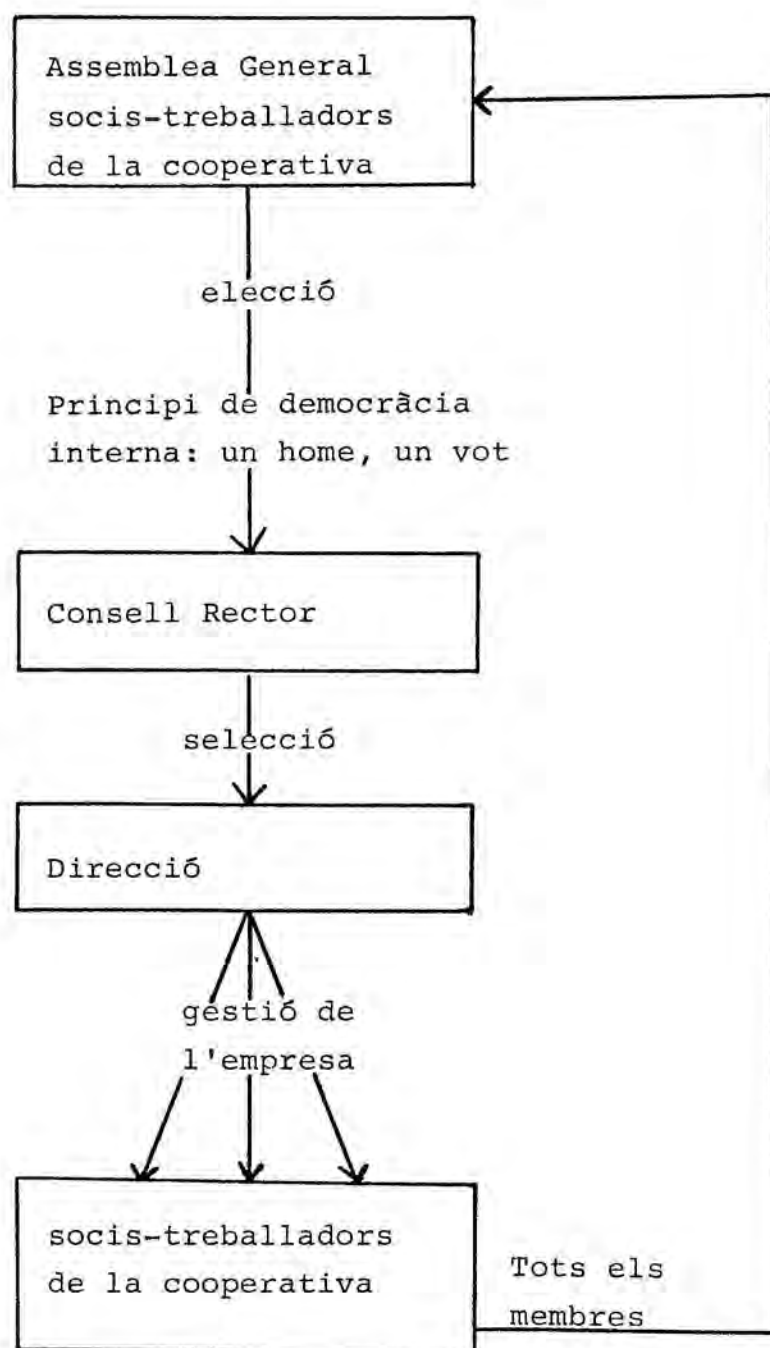
Així mateix, la vigent normativa regula, en el seu articulat, l'organització de les cooperatives en federacions de branques i el retorn del Consell Superior de la Cooperació (67).

2.1.3. Estructura organitzativa de la societat cooperativa de treball associat

Dels principis que configuren la societat cooperativa, se'n desprèn una tipologia específica de societat: ens trobem davant una societat de persones que s'organitza per tal de desenvolupar una certa activitat.

L'esquema generalitzable d'organització d'aquesta societat preveu:

Diagrama 1 : Estructura organitzativa de les cooperatives
de treball associat

Font: elaboració pròpia

El tret fonamental diferenciador respecte d'altres estructures organitzadores que evidencia el diagrama 1 és aquest: els elements que configuren l'estructura social coincideixen amb els elements que formen part de l'estructura tècnico-productiva.

La relació jurídica existent entre la societat cooperativa i cadascun dels socis de treball no és el contracte tradicional de treball sinó un contracte de societat. Aquest és el tret fonamental que dóna significació a la societat cooperativa i la diferència de la resta de societats. Com assenyala Echevarria(1982), "mentre que en qualsevol contracte de treball, el treballador intercanvia treball per salari i pertany a l'empresari la facultat d'organització del treball així com el risc del resultat d'aquesta organització, en la cooperativa, aquesta facultat i aquest risc pertanyen al soci, car aquest no ha cedit res a ningú sinó que ha posat el seu treball en comú amb els altres companys, assumint la facultat de la seva organització i el compromís de risc del seu resultat" (68)

D'aquest tret diferenciador, en deriva un dels principals problemes que poden sorgir en l'interior de cadascuna de les cooperatives de treball associat que operen en l'estructura productiva del país: ens referim a la capacitat del soci-treballador de comprendre aquesta doble personalitat que desempeña en l'interior de la societat cooperativa.

Aquesta persona aconsegueix el paper de soci en l'estructura social de la cooperativa i n'assumeix, com a finalitat, l'elaboració dels objectius. L'Assemblea General, el Consell Rector i els Interventors de Comptes formen part d'aquesta estructura social de la cooperativa.

Tanmateix, aquesta mateixa persona desempeña, en- sems, el paper de treballador en l'estructura tècnico-organitzativa, és a dir, en l'organització responsable de realitzar els objectius acordats en l'estructura social.

Aleshores, comprendre aquesta estructura composta i així les diferents obligacions i drets de cada part és un punt important de la vida d'una determinada societat cooperativa de treball associat.

2.1.4. Classes de Cooperatives

La Llei Catalana de Cooperatives 4/1983, en el seu article 73, enumera les classes de cooperatives de primer grau:

Art. 73. Classificació.

Les Cooperatives de primer grau poden ésser:

- Caixes Rurals,
- cooperatives agrícoles,
- cooperatives d'artesans,
- cooperatives d'assegurances,
- cooperatives de consumidors,
- cooperatives de crèdit,
- cooperatives d'ensenyament i escolars,
- cooperatives d'habitatge,
- cooperatives mixtes,
- cooperatives de serveis,
- cooperatives de treball associat.

Com reflecteix aquesta classificació, les cooperatives poden dedicar-se a activitats molt diverses, per la qual cosa podem dir que, essent la cooperativa una sola forma organitzativa, existeixen grups o classes de cooperatives segons l'activitat que despleguen, segons la naturalesa dels socis que la integren o segons el contingut de la relació jurídica creada entre el soci i la cooperativa.

Per tant, no existeix un criteri uniforme en la classificació i si que hi ha, en canvi, diversos objectius en les classes de cooperatives que barregen el criteri de l'activitat econòmica (de camp, de consum, etc.) i el del contingut de la relació jurídica (treball associat). Així mateix, aquest article 73 de la Llei Catalana de Cooperatives 4/1983 no recull la classificació de cooperatives segons la naturalesa dels socis en cooperatives de primer, segon i ulterior grau(69)

Ara bé, per l'objecte d'aquest estudi, ens limitem a fer ressaltar el propòsit de les Cooperatives de Treball Associat segons la Llei Catalana de Cooperatives 4/1983, que permet de classificar aquesta branca de societat cooperativa en raó del contingut de la relació jurídica que es crea entre el soci i la cooperativa de treball associat.

Art. 78 Objectiu de les Cooperatives de Treball Associat: "Són Cooperatives de Treball Associat aquelles que associen persones que, mitjançant llur treball, es proposin d'exercir alguna activitat econòmica o professional a tercers"(2).

Com assenyala Echevarria, l'objectiu de les cooperatives de treball associat mostra que "la finalitat de les quals comporta que els socis hi hagin de treballar i així prestar-hi la seva col.laboració professional per tal de realitzar en comú un producte o un servei"(70)

En concret, el nostre estudi s'interessa per aquella branca de societat cooperativa que té el seu origen en una empresa tradicional en crisi.

2.2. Les Societats Anònimes Laborals

Les Societats Anònimes Laborals van néixer a Espanya a mitjans dels anys seixanta amb la voluntat, per part del Govern, de permetre l'accés dels treballadors a la direcció de l'empresa. Aquest objectiu governamental formava part d'un pla més ambiciós de "política social" vigent en aquells moments que es concretà en el fet que el Govern donà accés a aquestes societats a l'ajut financer del Fondo Nacional de Protección al Trabajo (71).

Tanmateix, aquesta voluntat va tenir un ressò feble car no hi havien unes raons objectives ni subjectives que estimulessin la participació dels treballadors en el capital de l'empresa.

De totes maneres, es realitzaren certes experiències com la "Sociedad Anónima Laboral Transportes Urbanos de Valencia (S.A.L.T.U.V.)". Més tard, altres empreses de transports urbans van emprar aquesta fórmula en les ciutats de Les Palmes de Gran Canària, Palma de Mallorca i altres. Ara bé, aquest accés dels treballadors a poder comprar un nombre d'accions es féu amb el manteniment de l'estructura jurídica de l'empresa: simplement hom volia expressar una voluntat política de foment de l'accionariat obrer.

Ara bé, la indiferència social envers aquesta fórmula d'accionariat obrer es modificà arrel del neixement d'unes raons objectives que van capgirar la situació del mercat de treball. La por a l'atur és un dels factors explicatius del desenvolupament d'aquesta fórmula jurídica entre certs col·lectius de treballadors de l'actualitat. No són raons conceptuals de "política social" ni d'ideologia obrera aquelles que han aconseguit el desenrotllament d'aquesta forma d'accionariat obrer, sinó que són raons de defensa de la societat per enfrontar certs problemes, com es preten mostrar en els capítols següents.

A Catalunya, les primeres conversions daten de 1978; des d'aleshores aquestes experiències no han deixat d'ésser intentades per col·lectius de treballadors, sinó que l'intent és, cada vegada, més freqüent.

2.2.1. Legislació

Aquesta tipologia de Societat Anònima Laboral no va fruïr, en cap moment, d'una normativa pròpia específica com ho feren d'altres experiències similars a França, on aquest foment de l'accionariat fou regulat amb la Llei del 24 d'octubre de 1980, o les experiències angleses de "les empreses de propietat col·lectiva" regulades en la legislació del darrer període laboralista a Anglaterra (72).

En l'actualitat, tampoc existeix una normativa legal que s'anomeni "Societat Laboral", ni hi ha tampoc una relació conjunta d'aquest tipus específic de societat.

Tanmateix, per Salinas Ramos, (73) sembla que hi ha un compromís per part de l'Administració envers les societats anònimes laborals.

El Reial Decret 1305/1977 del 2 de juny (B.O.E. núm. 140 de 13-6-1977) pel qual és creada la Direcció General de Cooperatives i empreses Comunitàries en el Ministeri de Treball, assenyala clarament la intenció de l'Administració de donar la importància convenient a qualsevol tipus específic de societat laboral que faciliti l'accés dels treballadors a la propietat de l'empresa i a la seva participació i direcció.

No obstant, en l'actualitat no hi ha, des d'un punt de vista substantiu, una legislació específica per a les societats anònimes laborals.

Només són definides, indirectament, per l'Ordre del Ministeri de Treball i Seguretat Social del 18 de març de 1984 (B.O.E. núm. 77 de 30-3-1984) mitjançant el qual, i als efectes de gaudir dels beneficis del Pla d'Inversions del Fons Nacional de Protecció al Treball, es diu que foren qualificades, com a laborals, aquestes societats anònimes que reuneixen uns requisits determinats.

Segons això, la legislació vigent aplicable a les societats anònimes laborals consta, actualment,:

- El Codi de Comerç,
- La Llei de Societats Anònimes del 17 de juliol de 1951 (B.O.E. núms. 198 i 1999 de 17 i 18 de juliol de 1954),
- Ordre del Ministeri de Treball i Seguretat Social del 18 de març de 1984 (B.O.E. núm. 77 de 30-3-1984).

2.2.2.

Concepte i característiques de la Societat Anònima Laboral

La Societat Anònima Laboral és una societat anònima i, per tant, la seva definició coincideix plenament amb la de la societat tradicional, de la qual només es diferencia per les limitacions que aquesta societat anònima comporta a causa de l'atribució en la titularitat de les accions.

Un cop feta aquesta consideració, que no és substancial, la regulació actual no contempla cap altra diferenciació entre ambdues societats, de manera que no podem parlar de Societat Anònima Laboral com a tipus específic de societat.

Els efectes administratius oportuns, Ordre del Ministeri de Treball i Seguretat Social del 18 de març de 1984 (B.O.E. núm. 77 de 30-3-1984), estableixen els programes d'actuació de la Unitat Administrativa del Fons Nacional de Protecció al Treball per a l'exercici pressupostari de 1984, els trets que una societat anònima ha d'acomplir per ésser considerada laboral:

1. Que els treballadors siguin propietaris del 50% del capital social,
2. Que cap dels socis disposi de més del 25% del capital social,
3. Que els títols representatius del capital social siguin nominatius,
4. Que els títols representatius recullin, en el seu text, les limitacions que, en funció de la seva transmissibilitat, estableixen els estatuts socials,
5. Que els títols representatius del capital propietat dels treballadors solament puguin ésser transmesos a altres treballadors de la societat.

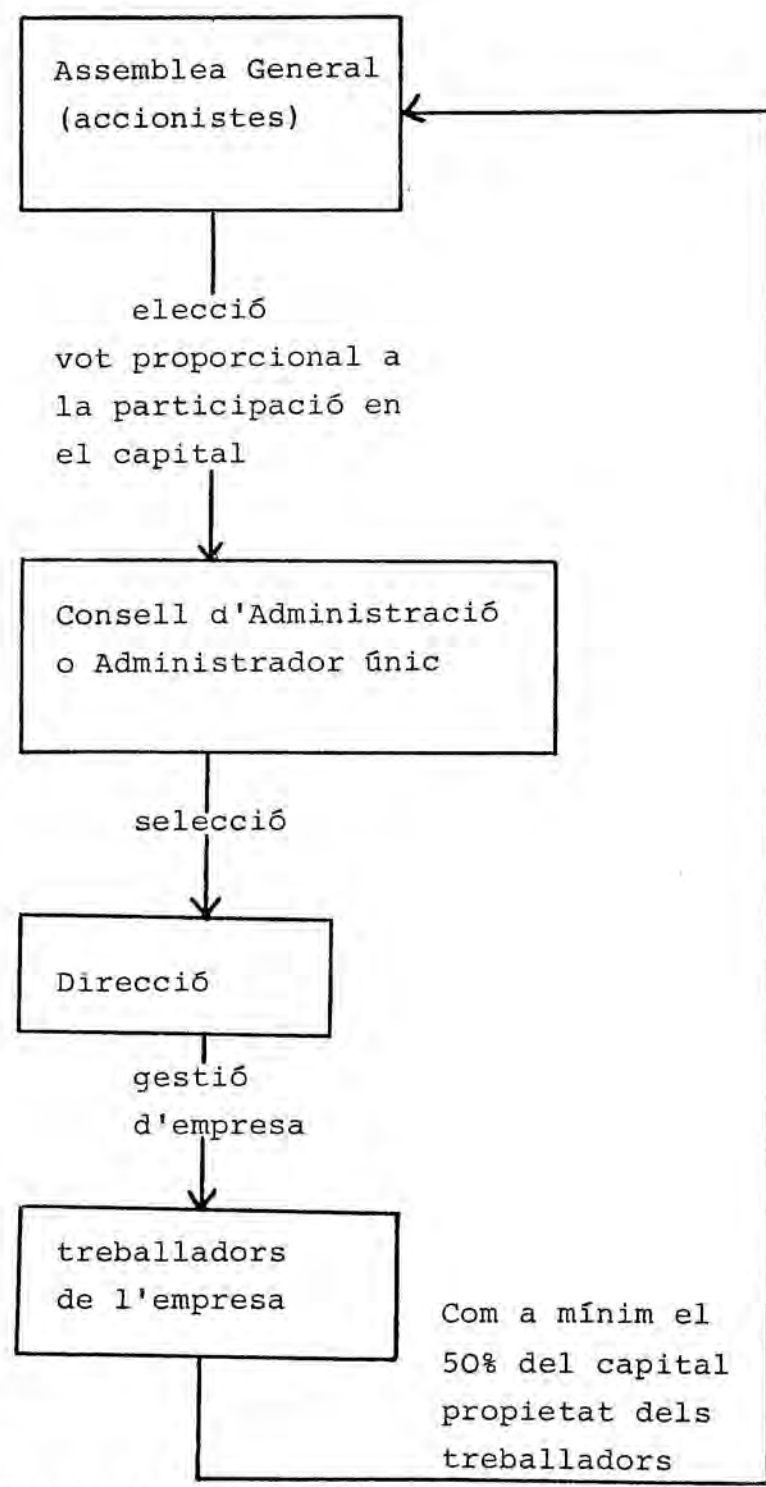
Per tant, si en les societats anònimes convencionals tothom pot ésser titular , en la societat anònima laboral, en canvi, el 50% de les accions ha d'ésser propietat de persones que treballin en l'empresa, la qual cosa exigeix, per tal que això sigui operatiu, l'obligatorietat dels altres requisits.

Ara bé, cal dir, encara que per a aquest estudi no sigui gaire important, que aquesta regulació, mitjançant un Ordre Ministerial, no és tècnicament correcta i, a la pràctica, comporta problemes en el Registre Mercantil, car els requisits exigits són, en part, contraris als principis i a la lletra de la pròpia llei de Societats Anònimes. Aquesta pot ésser una prova de la incertesa sota la qual es va desenvolupant aquesta fórmula jurídica.

2.2.3. Estructura organitzativa de les Societats Anònimes Laborals

Així com manifesta el diagrama 2, l'estructura organitzativa de les Societats Anònimes Laborals és idèntica a la de les Societats Anònimes: ambdues estructures consten d'una estructura social i d'una estructura tècnico-productiva.

Diagrama 2 Estructura organitzativa de les societats anònimes laborals

Font: elaboració pròpia

L'estructura social és formada pels òrgans de l'Assemblea General i el Consell d'Administració; l'estructura tècnico-productiva, per la resta d'òrgans estructurals. La primera té el poder de decidir els objectius de l'empresa i la segona, de fer-los realitat.

Dins l'estructura social, un dels caràcters que fa de les Societats Anònimes Laborals un tipus específic de Societat Anònima és l'obligatorietat que el 50%, com a mínim, del capital social de l'empresa sigui propietat dels seus treballadors.

Ara bé, la conjuntura actual que ha permès el "redescobriment de les Societats Anònimes Laborals" per part de certs col·lectius de treballadors fa que el percentatge de capital social propietat dels treballadors accionistes de l'empresa sigui superior, freqüentment, a aquell que la normativa legal estableix com a mínim. Així mateix, també hi ha el cas d'aquelles societats anònimes laborals on, tot i que una part de capital social pertany a l'accionista no treballador de l'empresa, el Consell d'Administració és compost, tot ell, de representants de l'accionariat-treballador. Aquesta realitat actual fa que, a la pràctica, les funcions de direcció, gestió i producció siguin desenvolupades per un mateix col·lectiu: el col·lectiu de treballadors-accionistes de l'empresa.

Tanmateix, el significat jurídic de societat anònima laboral és contraposat al de societat cooperativa. Ens trobem davant d'una associació de capitals on la participació en l'estructura política de l'empresa per part dels socis és motivada per l'aportació de capital. Per tant, la pràctica en l'interior d'aquestes estructures jurídiques de la democràcia econòmica no és un dels seus trets definitoris, tot i que, actualment, moltes d'elles la practiquin per raons d'aportació igualitària de capital donat per cada soci.

2.3. Diferències de significat jurídic entre societat cooperativa i societat anònima laboral

Els conceptes abans esmentats (74) suposen, entre ambdues figures jurídiques, les següents particularitats:

1. La Societat Cooperativa és una associació de persones naturals i/o jurídiques. Aquesta caracterització, com assenyala Echeverria (75), suposa unes conseqüències importants:

- a) no transmissibilitat de la condició de soci,
- b) la consideració del capital com a instrument,
- c) la participació en la cooperativa és motivada per la condició de soci i no pas per l'aportació de capital.

En el cas de les Societats Anònimes Laborals,

- a) aquesta transmissibilitat és condicionada pel 50% de les accions i s'ha d'exercir dins el camp dels treballadors de l'empresa (Ordre del Ministeri de Treball i Seguretat Social del 18 de març de 1984).
- b) l'atribució de la titularitat de l'empresa pertany al propietari o propietaris del capital social.
- c) la participació en la gestió o direcció de l'empresa és conseqüència de la titularitat d'una o diverses accions.

2. La finalitat de la Societat Cooperativa és la millora de les condicions socials i econòmiques dels socis i de l'entorn social en el qual aquests es mouen. No obstant, com assenyala Echeverria, "aquest tret no permet de confondre la cooperativa amb una entitat filantròpica, però sí de configurarla com a societat essencialment solidària" (76)

Les societats anònimes laborals, per definició, persegueixen el lucre o benefici, , raó existencial de la pròpia associació de capitals que és aquesta societat. No obstant, cal remarcar que la majoria de les societats anònimes laborals que fan la seva aparició en l'actual conjuntura econòmica tenen un significat marcadament "solidari" entre els seus components, la qual cosa, a la pràctica, els permet de poder tenir objectius semblants als de les societats cooperatives.

3. El concepte de societat cooperativa suposa també l'exercici d'una empresa de base col·lectiva, la qual cosa no és inherent a les societats anònimes laborals.

Així, en la Societat Cooperativa, "l'objectiu social pretén ésser assolit amb el desenvolupament d'una organització econòmica de base col·lectiva, en la qual el grup o ens societari sigui quelcom més que una suma d'individus i participacions econòmiques" (77)

Aquesta exigència de base col·lectiva suposa, per a la societat cooperativa, el fet de destinar una part dels seus excedents a fons de reserva i a promoció i a educació cooperativa. L'article 59 de la Llei Catalana de Cooperatives 4/1983 estableix:

"Els percentatges dels excedents que, com a mínim, han d'ésser destinats al Fons Obligatori de Reserves, de caràcter irrepartible, i al Fons d'Educació i Promoció Cooperativa, són els següents:

- a) El trenta per cent s'haurà de destinar al Fons Obligatori de Reserves i el deu per cent al Fons d'Educació i Promoció Cooperativa fins que les reserves esmentades assoleixin una quantitat equivalent al cinquanta per cent de la part de l'actiu que correspon a l'immobilitzat.

- b) Assolida aquesta reserva, els percentatges mínims han d'ésser del vint i el deu per cent respectivament" (78)

Així com la Llei estableix, aquests fons són de propietat col·lectiva i, en cap dels casos, poden ésser repartits entre els seus socis, ni tan sols en cas de dissolució de la societat cooperativa. (79)

En canvi, la Societat Anònima Laboral no té, en principi, cap element de caràcter col·lectiu, essent, tota ella, instrument per a la rentabilització dels capitals invertits en ella mateixa. De totes maneres, cal dir també que algunes de les Societats Anònimes Laborals podrien tenir comportaments semblants, encara que fossin producte sempre de la seva voluntat i no d'un imperatiu legal.

Aquesta anàlisi jurídica ens situa davant dues tipologies d'organització. Lògicament, aquestes dues concepcions diferenciades suposen, també, normatives de funcionament distintes. No obstant, en aquests moments, encara que diferents, són les dues fórmules jurídiques emprades en l'actualitat per aquells col·lectius de treballadors que han fet l'opció de comprar una empresa i gestionar-la amb l'objectiu de mantenir el seu lloc de treball.

3. El Cooperativisme a Catalunya

3.1. Dels orígens al 1939

En general com a la resta dels països de l'Europa Occidental, el moviment cooperatiu modern aparegué a Catalunya a mitjans segle XIX. El col·lectiu de persones que van emprar l'associacionisme econòmic com a instrument de solidaritat vivia directament les transformacions que anaven ocorreguent al seu entorn arreu del procés d'industrialització iniciat.

Catalunya, en ésser un dels països primerencs en introduir la màquina en l'interior dels seus processos de producció, conegué també amb més promptitud l'associacionisme dels treballadors tant en la seva vessant política com en l'econòmica.

Com és prou sabut, en la dècada de 1820-1830 aparegué l'associacionisme polític i, posteriorment, cap el 1850 sorgí l'associacionisme econòmic per tal de fer front a les necessitats més urgents de certs nuclis de població. Com assenyala REVENTOS, les associacions de producció "apareixen com a instrument de defensa i emancipació contra les condicions que crea la societat" (80). Pareix que, de l'interior de les societats de resistència, fan la seva aparició els primers tallers que funcionaven amb règim cooperatiu per tal de donar feina als seus associats (81).

Les primeres cooperatives de producció a Catalunya també foren emprades pels artesans que no volien doblegar-se a la disciplina fabril.

Com en dóna notícia VENTOSA I ROIG, aquesta resistència rau, per exemple, en la proliferació de cooperatives de boters en aquella època a redós del comerç de vi amb les Amèriques, car "la facilitat de la seva constitució no requeria grans capitals" (82).

Amb la mateixa finalitat d'instrument de defensa per part de certs col·lectius de la població, aparegueren les cooperatives de Consum, que, en poc temps, van tenir una importància més gran que les de producció. És així com, cap al 1855, fan la seva presència les primeres cooperatives de consum clau destines per tal de fer front a la manca d'aliments per part dels obrers (83). Com escriu PÉREZ BARÓ (1968), "i és en aquella època, quan les societats de resistència eren prohibides, que els obrers, per tal de defensar-se, si volien fer-ho, ho havien de fer mitjançant el mutualisme i la cooperació, unes vegades de consum i unes altres de treball" (84).

I és a partir dels anys 60 del segle XX quan es registra una tendència a la creació de cooperatives de Consum a l'entorn de Barcelona, preferentment, a les zones a on s'instal·la la indústria.

D'aquesta època són entre altres: "la Constància Martinenca " a Barcelona (1868); "la Fraternitat" de la Barceloneta (1879); "el Porvenir" de Cornellà (1871); "la Cooperativa de Teixidors a Mans de Gràcia" (1876); "la Unió Obrera" de Sants (1873); (85).

Amb el mateix motiu de les altres branques del cooperativisme, el cooperativisme rural féu la seva aparició. D'acord amb RENDE, la necessitat d'impulsar l'associacionisme agrari a Catalunya aflorà al nostre país quan va produir-se el 1879, el terrible estrall de la fil·loxera. El vinyater català pensà llavors en l'associacionisme i així hom creà moltes cooperatives que volien ésser "cooperatives de consum", basades en la Llei General d'Associacions de 1867. Tot acollint-se a aquesta Llei, foren legalitzades algunes entitats amb el nom de Societats Agrícoles. La més antiga de les quals és la Societat de Pagesos de Valls, creada el 1888 que amb el temps esdevingué l'actual Cooperativa de Valls. Altres societats agrícoles que funcionaven en aquells moments foren les de Vallmoll (1896), La Selva del Camp (1903) Barberà, Societat que inicià la construcció del primer celler cooperatiu de Catalunya (1898) etc. (86).

Com és de preveure, en el curs del temps les cooperatives van estendre llur espai en el teixit productiu i social, però com planteja PEREZ BARÓ (1968), la cooperació a Catalunya " es caracteritzà per la seva dispersió orgànica constatada al llarg del temps fins a l'actualitat" (87).

A Catalunya, aquest tret defensiu de l'associacionisme econòmic es va mantenir en el curs del temps.

El 1920, com a resposta a la vaga de la Canadenca, els empresaris dugueren a terme un lock-out que durà disset setmanes. Aleshores, així com escriu PÉREZ BARÓ (1968), "Desenes de milers de treballadors privats de llurs ingressos, no tingueren cap altre remei que acudir a la solidaritat. En aquests moments

les cooperatives de Barcelona jugaren un paper preponderant... L'esperit de solidaritat cooperativista es manifestà llavors d'una manera esplendorosa. Foren moltes les cooperatives que obriren crèdits als seus associats afectats per l'atur forçós... Com a conseqüència d'aquests crèdits, aquestes cooperatives hagueren d'endeutar-se al seu torn i es produí una forta crisi que, en alguns casos, durà anys i féu trontollar l'economia de moltes societats" (88).

Fins el 1934 és palès un desenvolupament del cooperativisme de Consum i dels Sindicats Agrícoles. Les cooperatives de producció van desenvolupar-se d'una manera més tímida. En 1931 només es registraven sis cooperatives de producció a la província de Barcelona i cap a la resta de Catalunya (89).

Concretament, en proclamar-se la República hi havia a la província de Barcelona unes 100 cooperatives de consum amb 18.000 socis. Tenint en compte que La Flor de Maig ja en tenia més de 1.500 i la Unió Cooperativa uns 1.800, per a la resta de cooperatives hom dóna una promig de 145 socis. Funcionaven diferents unions de compres desconnectades les unes de les altres. A la resta de Catalunya el cooperativisme de consum es trobava al mateix nivell. Les comarques gironines tenien 23 entitats i 8.000 socis però L'Equitativa de Palamòs en tenia 2.000. A les comarques de Tarragona hi havia 14 entitats i 1.800 socis (90).

Respecte al cooperativisme en el camp, segons CAMPLLONCH (91) el nombre de sindicats agrícoles era, en 1910, de 377. El 1917 el Ministeri de Foment calculava que eren 326 els Sindicats agrícoles instal·lats entre les quatre províncies catalanes (92)

TAULA 2Sindicats agrícoles el 14.1.1934

<u>Províncies</u>	<u>Sindicats</u>	<u>Socis</u>	<u>Capital</u>
Barcelona	152	26.520	4.649.901
Girona	130	13.930	1.307.495
Lleida	110	16.896	5.153.300
Tarragona	<u>148</u>	<u>21.672</u>	<u>17.102.609</u>
Catalunya	540	79.018	28.213.305
%			
Cataluya s/ Espanya =:			
	12,6%	14,2%	28,5%

FONT: Ministeri d'Agricultura. Censo de Sindicatos Agrícolas y Comunidades de Labradores. Madrid 1934, extret de J.CASTAÑO, Directori de Cooperatives Agràries, Barcelona 1981, pp.14.

Segons les dades recollides en el Congrés de la nova Federació Catalana de Cooperatives de l'any 1934 celebrat a Barcelona, es van comptabilitzar un total de 230 cooperatives catalanes, xifra que suposava 28.000 famílies afiliades i un volum de negocis de 44 milions de pessetes (93).

Catalunya havia desenvolupat més extensament la branca del consum que la de producció; així, de les 230 cooperatives esmentades només 44 eren de producció (94).

En la Memòria publicada l'abril del 1936 per la Federació de Cooperatives de Catalunya -que recull el cens per localitats-, es registra un total

de 205 cooperatives (95). Concretament, la Federació de Cooperatives de Producció i Treball registra 59 cooperatives afiliades a més de les que són aplegades sota la denominació de "Productes COOP" com a cooperatives de 2n.grau i que subministren directament les cooperatives de consum de les quals són propietàries (96).

3.2. Les cooperatives i el Decret de Col·lectivitzacions (1936-1939)

La revolta militar del 18 de juliol obre una nova dinàmica a les cooperatives de producció a Catalunya.

La situació d'inestabilitat i d' incertesa, així com pot generar qualsevol alçament, va tenir, com una de les conseqüències, l'abandó de la direcció dels negocis per part d'un cert nombre d'empresaris.

Això provocà el fet que els treballadors es possessin al front dels processos de producció per tal de tornar a engegar la maquinària productiva. Així, en un primer moment, el Decret del 30 de juliol de 1936 preveia que "les cooperatives de tot ordre que es constituïssin en el període actual amb l'objecte de posar en funcionament indústries paralitzades poguessin constituir-se i així actuar amb el sol reconeixement de llur personalitat jurídica pel Consell Superior de la Cooperació". Con assenyala PÉREZ BARO (1974), " tot plegat serví per aturar les incautacions de les cooperatives intentades per elements sindicals més o menys incontrolats d'una banda, i per donar un camí a la legalització d'algunes indústries abandonades en

els primers moments en què no s'havia començat a endegar encara el règim de col·lectivitzacions"(97).

Com és evident, des del primer moment, la pràctica va avançar-se a la teoria en passar la direcció de moltes empreses i indústries a les mans dels seus obrers i empleats. Aquesta realitat social, sen se cap pla preconcebut, fou la raó del posterior Decret de Col·lectivitzacions del 24 d'octubre de 1936.

Com assenyala TUÑON de LARA, les centrals sindicals i organitzacions obreres van haver d'encarregar-se de la producció i de les gestions de les empreses d'una manera autònoma (98). En ésser una reacció procedent des de baix, hi van col·laborar tots els segments de població i organitzacions que d'una manera o una altra van haver de reaccionar contra aquesta situació d'abandó. Com escriuen FONTANA i NADAL, "Encara que hom s'acostumi a qualificar aquests intents d'anarquistes, la veritat és que la majoria dels casos -i es refereixen a les pràctiques de col·lectivitzacions- es realitzaren amb la col·laboració dels socialistes i que, a Catalunya, hi hagué una decisiva participació de grups d'afiliació cooperativista que imposaren el respecte per la petita empresa"(99).

Tanmateix, en aquells anys de col·lectivitzacions econòmiques, el cooperativisme fou interpretat pels estaments actius de la societat com a una fórmula d'evasió de l'empresa vers aquest règim de col·lectivitzacions. Autors posteriors han interpretat, també, el desenvolupament cooperatiu d'aquests anys com una fórmula d'evitar la col·lectivització per part de l'empresa privada. Així ROJO escriu :

"podem observar la importància especial que tingué la fórmula cooperativa com a instrument d'evasió en l'esmentat règim per alguns petits empresaris. Al començament de la guerra civil, el moviment cooperatiu fou considerat amb molt recel car no era a l'alçada de les circumstàncies... La promulgació del Decret de Col·lectivitzacions va desviar el curs dels esdeveniments i va convertir les cooperatives en una fórmula d'evasió de l'esmentat Decret, alhora que establí una situació confusa pels treballadors. El que realment va ocórrer, fou que alguns industrials, a fi de no perdre les seves propietats, van cedir-les als seus obrers i així van convertir-les en cooperatives. Això era l'excusa jurídica que els permetia continuar com a directors o gerents de l'empresa i així seguir usufructuant, tot esperant unes circumstàncies més favorables que els retornessin llur propietat privada" (100).

Tanmateix, per l'objecte d'aquest estudi, cal assenyalar que, com escriu BRICALL "el poder de fer es convertí en poder de dret a causa de la mateixa naturalesa dels esdeveniments" (101) i com continua TUÑON de LARA "el fet fou que hom va assistir a un fenomen anomenat de col·lectivització i també de sindicalització, però que, en realitat, era l'administració de l'empresa pels obrers que hi treballaven. I això ocorregué no solament a fàbriques metal·lúrgiques, químiques, tèxtils, etc; sinó fins i tot en minúscules sabateries, fusteries, fleques, etc... A Barcelona i a València fou on va adquirir volada aquesta apropiació d'empreses" (102).

Fou en relació a aquests fets que va variar molt l'evolució del nombre de cooperatives de producció: el 1937, segons la Federació de Cooperatives

de Producció i Treball, eren 300 les afiliades, amb 12,064 socis i un capital conjunt de 12 milions" (103).

3.3. Les cooperatives d'ençà de 1939

Fins als anys 30, com hem posat de manifest, el sector cooperatiu tingué una importància certament marginal. El cooperativisme de consum fou capaç de crear-se un espai dins la societat; no gensmenys, el cooperativisme rural es trobava en els seus inicis i el de producció no havia deixat d'existir a causa dels intents aïllats per part de certs artesans o treballadors a l'atur.

Aquesta realitat té l'ocasió de capgirament arrel de la situació de forta incertesa i inestabilitat que un esdeveniment bèl·lic com el que aquí ens afecta pot comportar.

La nova situació generà accions solidàries mitjançant la col·lectivització de les fàbriques i la creació d'organismes defensius per part de la societat civil que volia fer front a les necessitats més urgents que la nova situació generava. Aleshores, aquesta societat civil, de fort contingut d'inestabilitat social i política i dificultats econòmiques en aquests anys va demostrar ésser capaç de crear un teixit organitzatiu fonamentat en la solidaritat mútua sota les fórmules de col·lectivitzacions i cooperatives de primer i segon grau en les diferents branques.

Tanmateix, aquest teixit organitzatiu va desaparèixer amb el retorn d'una determinada "estabilitat" social i política. És cert que el marc polític-social d'ençà del 1939 va ésser advers a qualsevol filosofia solidària que, en el cas de la cooperació

es va concretar amb la confiscació de certs patrimonis i la desaparició dels seus capdavanters. No-gensmenys, aquesta raó no és suficient per comprendre el grau de feblesa en el que s'ha desenvolupat el cooperativisme a Catalunya d'ençà del 1939 fins al 1975, fonamentalment el de treball associat. Hi han altres factors que hi han intervingut, així un exemple en seria aquell contraposat dins d'un mateix marc polític, que es troba en la realitat cooperativa de Mondragon. (veure apartat 1.3.2. d'aquest capítol)

A continuació fem una aproximació a l'estat de situació del cooperativisme en les seves branques històriques: camp, consum i treball associat d'ençà del 1939 fins el 1975, amb el propòsit de poder disposar d'una aproximació de la realitat cooperativa desenvolupada a Catalunya abans de la crisi econòmica actual.

3.3.1. Les cooperatives del camp avui a Catalunya: una aproximació.

En aquest subapartat, només pretenem de donar una visió de la realitat cooperativa en el camp a partir de les variables número, localització i activitat econòmica.

Per tal de fer això, hem disposat de la informació que proporciona el Directori de Cooperatives Agràries de Catalunya (104). Aleshores, amb el propòsit de donar un major significat econòmic, hem considerat oportú presentar aquesta informació segons els diferents sistemes agraris que CHECCHI assenyala per a Catalunya (105); en cadascun d'ells, per comarques i poblacions segons l'ordre alfabètic. El resultat configura l'anex 3, II.

El cooperativisme després del 1939 a nivell de tot l'Estat i, evidentment a nivell de Catalunya, fou un cooperativisme preferentment agrari, (106). Va desempenyar la seva tasca d'estabilitat de la petita propietat agrària.

Les cooperatives del camp a Catalunya

s'han acomodat a les exigències de cadascuna de les zones on aquestes cooperatives han sobreviscut. Segons CHECCHI en ésser Catalunya un país de clima variable i aspectes diversos, no podem considerar el sector agrari com a tot homogeni sinó que cal que sigui estudiat com un conjunt d'agricultures o sistemes agrícoles diferents i diferenciats (107). Aleshores, respecte a aquesta diversitat, les cooperatives s'han acomodat a aquesta diversitat en funció de les necessitats del soci pagès.

A grans trets, les cooperatives agràries són centrals en les quals el soci pot comprar els inputs necessaris per al funcionament de la seva explotació i així disposar l'output obtingut per a la seva posterior comercialització per part de la cooperativa. Aquestes associacions econòmiques al servei del soci s'adapten a les seves necessitats que són en funció del sistema agrari predominant a la zona.

L'anex 3.II posa de manifest que les activitats que realitzen les cooperatives són:

- la comercialització dels productes obtinguts pels socis.
- algunes de les cooperatives realitzen una activitat industrial de primera transformació.
- proveïment d'imputs, tant d'agraris com de ramaders al soci segons les necessitats.
- disposició, molt sovint d'una secció de consum i d'una altra de crèdit.

També d'aquest anex es desprèn el grau de polvorització d'aquestes cooperatives agràries: cada població, com a mínim, té la seva cooperativa. Són cooperatives de molt pocs socis i, per altra part, no hi han cooperatives fortes de 2n.grau que donin suport tècnic financer a les cooperatives de 1r.grau excepte "la Unió Agrària" a la província de Tarragona, l' "Agrupació de les Cooperatives de les Terres de Lleida", a la província de Lleida i "Barcelona agrària" a la província de Barcelona, entre altres. Així mateix, d'entre les cooperatives d'un nombre més elevat de socis podem mencionar COPAGA que és una cooperativa de 1r.grau amb 1.234 i la cooperativa agrícola de GUISSONA amb 1.800 socis. Ambdues cooperatives centren la seva activitat en la ramaderia intensiva. Tanmateix, aquestes excepcions són molt insuficients per a les necessitats presents en el camp català, la qual cosa fa que en l'actualitat el cooperativisme agrari estigui patint d'una insuficient infraestructura i que no executi un paper dinàmic i innovador així com un veritable ajut al soci.

3.3.1.1. Les societats agràries de transformació.

En el camp esdevé quelcom semblant a allò per a l'associacionisme econòmic de treball associat: El pagès pot optar per dues fórmules molt paral·leles:

- les cooperatives del camp,
- les societats agràries de transformació.

Les societats agràries de transformació tenen el seu precedent immediat en els anomenats "grups sindicals de colonització", que aparegueren amb la Llei de "colonización de interés local" de 25 de novembre del 1940, derogada el 1946. El R.D.31/1977 de 2 de juny va facultar al govern per a la regularització, adaptació i sistematització fiscal dels actuals grups sindicals de colonització que, amb el nom de societat agrària de transformació, tingué plena personalitat jurídica. En aquest mateix R.D. s'autoritza al Govern a dictar un estatut especial de les societats agràries de transformació, que aparegué en el R.D. 1176/1981 de 3 d'agost.

Les societats agràries de transformació són definides en l'article 1 d'aquest R.D. del 3 d'agost de 1981 com " Societats Cívils de finalitat econòmico-social respecte a la producció, transformació i comercialització de productes agrícoles, ramaders o forestals, la realització de millores en el medi rural, promoció i desenvolupament agraris i el prestatament de serveis comuns que serveixin a aquella finalitat" (108).

Tanmateix PAZ CANALEJO (109), així com assenya la el relatiu paral·lelisme que hi ha entre les societats agràries de transformació i les cooperatives del camp que remarca, també, el fet que això no ha de fer oblidar les notables diferències d'estructura i funcionament intern, i sobretot filosòfico-econòmiques, que hi han entre aquestes dues fórmules jurídiques d'organització.

Si fem una confrontació entre els principis cooperatius reformulats per l'A.C.I. en el Congrés

de Viena, del setembre de 1966 (110), i les característiques que es dedueixen de l'estatut de la societat agrària de transformació, podem observar el següent:

1. el principi cooperatiu de "porta oberta" no és plenament reconegut.
2. no és regulat l'interès limitat al capital. Ens trobem davant d'una societat on la repartició dels beneficis es fa en funció de la participació en el capital social.
3. L'organització, gestió i control democràtic és molt menys exigent que en la societat cooperativa.
4. la distribució del beneficis no és en funció del principi del retom cooperatiu proporcionalment a l'activitat del soci en l'entitat.
5. el principi de la formació no apareix en l'estatut.
6. finalment, tampoc és recollit, en aquest estatut, el foment normatiu de la solidaritat entre les diferents societats mitjançant l'organització en òrgans de 2n grau i Federacions.(111).

Contràriament les societats agràries de transformació gaudeixen de les mateixes exempcions fiscals que les cooperatives del camp. El Decret 1515/1570 del 21 de maig de 1970, equipara els antics grups sindicals de colonització a les cooperatives del camp fiscalment protegides, d'acord amb l'estatut fiscal del 9 de maig de 1969 (D.889/69) i O.M.de 14/2/1980.

Això fa que les societats agràries de transformació disposin d'una normativa jurídica molt més relaxada i de les facilitats que l'Estat dona a les cooperatives, la qual cosa crea una situació de "privilegi" en les societats agràries de transformació davant la situació de les cooperatives del camp que ha estat denunciada per ideòlegs i defensors del cooperativisme com per CANALEJO (112) i VICENT CHULIA (113), entre d'altres.

3.3.2. Les cooperatives de consum avui a Catalunya: una aproximació:

El primer tret característic que s'obté d'una aproximació del cooperativisme de consum a Catalunya d'ençà del 1939 és la seva pèrdua d'importància històrica tant en el teixit econòmic com social.

El cooperativisme de consum assolí el seu pic de desenvolupament i vertebració en l'època de la República i fonamentalment en el context de la guerra civil (114). No obstant fou un cooperativisme fruit d'unes necessitats de solidaritat molt concretes que aquest context d'inestabilitat política generà.

El 1939 aquest cooperativisme de consum, que havia aconseguit una certa estructuració, fou dissolt. Així mateix, un centenar de cooperatives de base tancaren i els seus patrimonis foren confiscats (115). Les cooperatives que es mantingueren van replegar-se. Com assenyala el Centre d'Estudis de Planificació, "l'ambient general de l'època en que fou promulgada la Llei de cooperatives del 1942 juntament amb el trasbalsament de la societat catalana, la mort o fugida de molts cooperadors, la desaparició o incautació de les més importants realitzacions cooperatives, les cooperatives de 2n grau, etc, provocà el fet que els cooperadors es tanquessin a la cooperativa, al front de la qual, amb treball i esforç, encara romania i que miressin més per la seva supervivència que per posar la cooperativa a to d'un comerç" (116).

Respecte a aquesta branca, hom parla d'un cert desvetllament d'aquest sector en el transcurs dels anys 60 amb la introducció de la fórmula

"Supermercat" en l'interior d'algunes d'aquestes organitzacions. Malgrat tot, aquestes organitzacions foren les de menys i sense cap mena de pla preconcebut a mig termini.

El cooperativisme de consum practicà tots aquests anys una distribució de productes molt similar a la de la botiga. És cert que aquesta forma d'organització del comerç al detall va predominar a Catalunya fins ben entrats els anys 70 i no hi hagué una "necessitat" d'estructures de 2n grau i esforços encaminats cap a un intent de concentració de la unitat cooperativa davant la seva atomització.

El 1973 es va donar el primer assaig de creació d'una estructura de 2n grau que permetés la racionalització econòmica d'aquests tipus de cooperatives. Tanmateix, aquest intent sorgí quan les cooperatives de base encara no eren conscients de llur necessitat i conseqüentment al 1975 fou fallida.

En 1977 es dissolt l'organització política que oficialment arreplegava totes les cooperatives de consum i no hi cap altre intent d'organització fins el 1983, amb la constitució de la Federació de Cooperatives de Consumidors de Catalunya.

Aquesta defineix les cooperatives de consum com a "instrument d'organització i defensa dels consumidors a través d'empreses de distribució comercial. Segons això, aquestes cooperatives no tindrien com a únic objectiu el de facilitar l'adquisició de béns i serveis a preus adequats, sinó el de tractar d'organitzar als consumidors per tal de reflexionar sobre llur posició com a grup, dins la societat, i d'exigir que els seus legítims interessos

siguin respectats", (117).

Per la Federació de Cooperatives de Consum de Catalunya, les cooperatives de consum, a més a més de ser centrals de venda, han d'ésser entitats que ajudin allò que anomenen la "culturalització del consumidor", no tant des d'una òptica vindicativa sinó entès en un context més ample d'informació i formació d'aquest consumidor. Així mateix, un altre objectiu seria el fet que les organitzacions cooperatives de consum arribessin a ser estructures que garantitzessin la qualitat del producte.

Pe1 1982 la Federació de Cooperatives de Consumidors de Catalunya comptabilitzava 121 cooperatives de consum distribuïdes de la següent manera:

<u>Regió</u>	<u>Cooperatives</u>
1	43
2	10
3	7
4	11
5	7
6	9
7	10
8	22
9	2
Total	121

L'any 1981, aquestes cooperatives van facturar aproximadament uns 4 milions i mig de pessetes, en 145 punts de venda, 508 treballadors i 62.250 socis (vegeu l'anex 4, II)

Enfront d'aquesta realitat feble, els objectius de la Federació de Consum de Catalunya a grans trets són:

a curt termini

- la racionalitat econòmica de la branca mitjançant reconversions organitzatives a l'interior de cadascuna de les cooperatives de base i la creació d'estructures de 2n grau (la primera fou creada al març de 1984) que permeti el desenvolupament d'aquesta branca com a tipologia d'organització comercial important dins les estructures comercials presents.

mig i llarg termini

- crear llur segment propi de mercat fonamentat no en la venda més barata dels productes, sinó en la garantia de la "qualitat del producte" mitjançant la "culturalització" del consumidor i el proveïment d'aquella informació que respon a un concepte ampli de "defensa del consumidor".

Aleshores, l'abast de la consolidació d'aquest objectiu estratègic rau en el gran repte del cooperativisme de consum, conseqüència de la seva situació de partida.

3.3.3. Les Cooperatives de Treball Associat. 1940-1975

Històricament, la branca de cooperativisme de treball associat a Catalunya ha estat la menys vertebada en relació a les altres dues branques: camp i consum.

Com demostra el CEP (118) , en el període escolar des de 1939, el cooperativisme de producció s'ha caracteritzat per ésser un conjunt d'experiències aïllades i fortament marginals de l'economia.

Per tal de donar una visió quantitativa del que fou el cooperativisme de producció fins el desencadenament de la crisi econòmica, hom va pensar, en un primer moment, en les estadístiques proporcionades per l'Obra Sindical. Nogensmenys, en ésser aquestes estadístiques una informació elaborada a partir del nombre de registre d'estatuts presentat a la secció de Cooperació de l'esmentada Obra Sindical, no recollia la taxa de mortalitat d'aquestes experiències, i donava, com a resultat, unes xifres que distorsionaven la realitat d'aquesta branca aquí a Catalunya.

Aleshores, enfront d'aquesta contrarietat, i com que continua semblant oportú de donar aquesta aproximació d'allò que foren les cooperatives de producció abans de la crisi, hom ha pres la determinació de donar la relació de cooperatives que, havent estat creades en el període precedent a la crisi, avui encara desenvolupen una activitat econòmica.

Per a això, hem emprat la Guia de Cooperatives de Treball Associat de Catalunya (119).

Les cooperatives de treball associat constituïdes abans del 1976 i que són recollides per aquesta Guia, han estat relacionades per ordre cronològic i configuren l'anex 5,II.

La seva lectura fonamentada en les variables: any de fundació, activitat econòmica, localització en l'espai i dimensió d'empresa permetrà de fer una aproximació del paper que aquesta branca va desempenyar en el teixit productiu de Catalunya d'ençà del 1939 fins el 1975.

La Guia de Cooperatives de treball Associat de Catalunya registra 89 societats cooperatives de treball associat i 3731 socis-treballadors. La cooperativa de treball associat, registrada al desembre de 1981 com a la més antiga i que ara funciona, data del 1915, i tenia 10 socis-treballadors. Aquesta cooperativa es dedica al transport del moble (veure annex 5, II.).

Taula 3 Antiguitat de les cooperatives de treball associat.

any de fundació	nº.de coop.	%	nº. de socis	%
abans de 1940	13	14,6	631	16,9
1941-1950	8	8,9	154	4,1
1951-1960	10	11,2	393	10,5
1961-1965	12	13,5	474	12,7
1966-1970	32	35,9	1.412	37,8
1971-1975	14	15,7	667	17,8
Total	89	100,0	3.731	100,0

FONT: elaboració pròpia a partir de la Guia de Cooperatives de Treball Associat de Catalunya, ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982

Així com reflecteix la taula 3, d'abans del 1940 sobreviuen 13 unitats cooperatives les quals generen ara el 17% de l'ocupació dins de les cooperatives creades abans de 1976 i que encara, el desembre de 1981, funcionaven. Tanmateix, en la taula 4 i en l'anex 5, II. podem veure que entre el 1940 i el 1975, el cooperativisme de treball associat conegué un desenvolupament molt feble (120). En el curs d'aquest període, 76 de les cooperatives creades es trobaven en funcionament al desembre de 1981 i amb 3.100 llocs de treball.

La taula 4 permet d'observar que aquestes cooperatives són entre la majoria de les activitats econòmiques que configuren el teixit productiu de Catalunya però, preferentment, entre els sectors manufacturers tradicionals i fortament intensius en mà d'obra. Hi destaca la confecció, el vidre, el moble, és a dir, tot allò que hom podria qualificar d'activitat tradicionalment artesanal. En l'anex 5, II., hom pot observar que les cooperatives del vidre daten d'abans del 1940, a excepció de dues, constituïdes als anys 1955 i 1957 respectivament a cadascuna d'ambdues. D'aquestes cooperatives destaca per la seva importància econòmica Cristalleries de Mataró.

Així mateix, la creació de cooperatives de treball associat dedicades a la confecció daten de finals del seixanta i de principis del setanta. Com posa de manifest l'anex 5, II., aquestes empreses són localitzades en les comarques de l'interior i són d'una dimensió superior a la moda (121).

El 1969, es constituí, en el subsector dels transformats metàl·lics, la Societat Cooperativa Inducar, que, en l'actualitat, conjuntament amb Cristalleries de Mataró, són les dues societats

TAULA 4 Activitat econòmica de les cooperatives de treball associat constituïdes abans del 1976 i que, el desembre de 1981, encara operaven en el teixit productiu de Catalunya. Segons la classificació del C.N.A.E.

Nº C.N.A.E.	Activitat econòmica	Nº d'Unitats cooperatives	Nº de socis-treballadors	% d'unitats cooperatives	% de socis-treballadors
03	Serveis agrícoles i ramaders	4	108		
23	Extracció de minerals no metàl·lics	2	63		
246	Vidre bufat	6	790	12,7	32,0
31	Fabricació de productes metàl·lics	2	23		
32	Construcció de maquinària i equip mecànic	2	20		
362	Construcció de carrocERIA metàl·lica	1	352		
37	Const., reparació i manten.vaixells	1	11		
3	Transformats metàl·lics	6	406	12,7	16,5
41/42	Indústria de prod.alimenticis	3	91		
43	Tèxtil	4	293	8,5	11,9
453	Confecció	11	513	23,4	20,8
46	Indústria de la fusta i el moble	11	268	23,4	10,8
47	Paper, i AA.GG.	2	20		
49	altres	2	19		
4	altres indústries fabrils	33	1204	70,2	48,9
2 - 4	Total Indústria	47	2643	100,00	100,00
50	Construcció	19	425		

Taula 4 (continua)

Nº C.N.A.E.	Activitat econòmica	Nº d'unitats cooperatives	Nº de socis- treballadors	% d'unitats cooperatives	% de socis- treballadors
61-67	Comerç, hostalatge i reparacions	5	75	26,3	10,2
72-75	Transport	4	59	21,0	8,0
93	Educació	1	14		
95-C	Guarderia	1	7		
95-A	Treballs per disminuïts físics o psíquics	6	566	31,5	77,0
97	Altres serveis personals	2	14		
6 - 9	Total Serveis	19	735	100,00	100,00
2-4	Total Indústria	47	2643	52,8	66,0
50	Construcció	19	425	21,3	11,4
2-5	Total Indústria y Construcció	66	2888	74,1	77,4
6-9	Total Serveis	19	735	23,4	19,7
0-9	Total General	89	3731	100,00	100,00

Font: elaboració pròpia a partir de la Guia de Cooperatives de Treball Associat de Catalunya, ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982.

cooperatives, constituïdes abans de la inflexió de l'activitat econòmica, que tenen més importància dins de la branca del cooperativisme de treball associat a Catalunya.

Cal evidenciar que, durant els anys setanta, la fórmula de societat cooperativa de treball associat fou emprada per a la creació de tallers ocupacionals per a persones amb dificultats físiques i/o psíquiques, així com palesa l'anex 5, II. Per la llei, els socis directes d'aquest tipus de societats no poden ésser els mateixos deficients, sinó que ho han d'ésser els pares o tutors d'aquestes persones.

Dins el sector de serveis, el desenvolupament del cooperativisme de treball associat encara ha estat més feble. Tanmateix, ja en 1971, va nàixer una de les cooperatives pioneres d'aquest cooperativisme que es dedicà a sectors de demanda emergents, és a dir, a aquelles activitats corresponents al sector terciari avançat: Societat Cooperativa Promotora de Mitjans Audiovisuals (veure anex 5, II.). No obstant, a Catalunya s'ha d'esperar a principis d'aquests anys vuitanta per registrar assajos similars com s'ha posat de manifest en l'apartat 2, III., encara que, en aquests moments, la seva importància social és molt lleu.

Aquestes cooperatives, nascudes abans de la crisi, es localitzen preferentment en la Regió Primera amb el 54% del nombre de cooperatives i el 63% de l'ocupació generada. Per altra part, hi ha la Regió Tercera amb el 15,7% del nombre de cooperatives i el 13%

de l'ocupació generada, i així també la Regió Vuitena, gràcies a les cooperatives de la confecció, amb l'11% del nombre de cooperatives i el 12% de l'ocupació generada (vegeu taula 5)

Taula 5, Localització de les cooperatives de treball associat constituïdes abans de 1976 i que, el desembre de 1981, encara operaven en el teixit productiu de Catalunya.

Regions	Nºcooperatives	%	Nºsocis - treballadors	%
Regió I	48	53,9	2345	62,8
- Barcelonès	29	32,5	1008	27,0
- Baix Llobregat	5	5,6	151	4,0
- Maresme	3	3,3	446	11,9
- Vallès Occ.	10	11,2	731	19,6
- Vallès Oriental	1	1,1	9	0,2
Regió II	-	-	-	-
Regió III	14	15,7	494	13,2
Regió IV	7	7,8	113	3,0
Regió V	2	2,2	22	5,8
Regió VI	3	3,3	52	1,4
Regió VII	4	4,4	161	4,3
Regió VIII	10	11,2	444	11,9
Regió IX	1	1,1	100	2,6
Total	89	100,00	3.731	100,00

Font: elaboració pròpia a partir de la Guia de Cooperatives de Treball Associat de Catalunya, ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982.

Així mateix i com posa de manifest la taula 6 , predominen les societats cooperatives de set treballadors encara que el 43% dels actius de la població es concentren en unitats superiors als 100 socis-treballadors.

Taula 6. Dimensió de les cooperatives de treball associat constituïdes abans de 1976 i que, el desembre de 1981, encara operaven en el teixit productiu de Catalunya.

Tamany		Nº de cooperatives	%	nº de socis-treballadors	%
7	socis-treball.	17	19,1	119	3,1
8 a 10	socis-treball.	9	10,1	85	2,2
11 a 15	socis-treball.	15	16,8	198	5,2
16 a 25	socis-treball.	13	14,6	245	6,5
26 a 50	socis-treball.	15	16,8	518	13,8
51 a 75	socis-treball.	6	6,7	366	9,8
76 a 100	socis-treball.	4	4,5	359	9,6
101 a 125	socis-treball.	2	2,2	237	6,3
126 a 150	socis-treball.	3	3,3	414	11,0
151 a 175	socis-treball.	3	3,3	486	13,0
176 a 200	socis-treball.	-	-	-	-
352	socis-treball.	2	2,2	704	18,8
Total		89	100,00	3.731	100,00

Font: elaboració pròpia a partir de la Guia de Cooperatives de Teball Associat de Catalunya, ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona 1982

Per la informació oficial no es pot conèixer l'origen del naixement d'aquestes unitats cooperatives creades abans d'una empresa en situació de crisi. Ara bé, en el curs de la història recent, de manera constant, s'han donat casos d'adquisició o creació d'empreses per part dels treballadors sota la fórmula jurídica de Societat Cooperativa de Treball Associat per ésser aquesta la que els treballadors han emprat amb moments de dificultats.

La diferència fonamental en relació a la realitat actual és l'increment del grau de necessitat per part d'aquests treballadors d'emprar aquesta fórmula jurídica i la possibilitat d'utilitzar també una altra modalitat d'organització que els permet assajar fer front a la mateixa raó objectiva.

3.4. Una visió del Cooperativisme a Catalunya

De l'anàlisi que s'ha dut a terme amb la informació emprada en aquests apartats, es fa difícil constatar l'existència d'un sector cooperatiu a Catalunya. S'hauria de parlar, en tot cas, del desenvolupament de certes experiències aïllades les més importants de les quals, tant pel nombre de socis com per llur pes econòmic, es troben en el món agrari.

Tanmateix, es constata una certa carència de sistema organitzatiu dins d'aquest cooperativisme al camp i un predomini excessiu de petites entitats cooperatives independents, sense formar part de grups comarcals i d'estructures intermitges de segon grau que es responsabilitzin d'oferir els serveis d'assessorament tècnic i empresarial i esdevinguin un canal de finançació pel camp català.

Mentre la informació emprada permet constatar una certa continuïtat en la tradició cooperativa en el camp, aquesta es reflecteix totalment truncada en el cooperativisme de consum (122), amb el desig actual del seu renaixement per part de les persones que configuren la Federació de Cooperatives de Consum .

El nou cooperativisme de consum, com assenyala la seva pròpia Federació, no pot imitar les estratègies de les actuals cadenes comercials; per contra, ha de saber crear el seu propi segment de mercat, on les decisions dels consumidors siguin motivades no sols per raons quantificables de preus, sinó també per criteris personals relacionats amb el concepte de "garantia de producte", la proporció d'una informació diferent de la continguda en la publicitat tradicional i, en definitiva, saber

13

crear la imatge de les cooperatives de consum com a entitats de defensa del soci-consumidor.

El cooperativisme de treball associat va perdre tot el seu dinamisme en el període de postguerra. Va romandre alguna experiència però sembla que s'hagi d'interpretar com a record d'una època històrica, com és el cas de Cristalleries de Mataró; ara bé, la forta vitalitat del cooperativisme de treball associat va quedar totalment apagada. Això podria ésser degut a raons polítiques, socials i sindicals; no obstant, hi ha d'haver quelcom més, si es té present que a finals dels anys cinquanta, al País Basc, s'inicia l'experiència cooperativa de Mondragón.

Com reflecteix la informació treballada en el període escolat entre 1940 i 1975, no s'ha donat una realitat cooperativa de treball associat a Catalunya; hi van haver experiències aïllades però amb un fort contingut de marginalitat econòmica i social. Cal esperar a la segona meitat dels anys setanta per tornar a conèixer una forta dinàmica de la branca del cooperativisme de treball associat a Catalunya, com s'assaja reflectir en el capítol següent.

40

Notes bibliogràfiques. Capítol Segon

- (1) Veure, entre altres
DEANE, P. La Revolución Industrial, ed. Península, Barcelona, 1972, pp. 155-174.
BERGIER, J.F. "La Burguesía Industrial y la aparición de la clase obrera, 1700-1914" in CIPOLLA, C. (ed.) Historia Económica de Europa (3) .La Revolución Industrial , ed. Ariel Historia, Barcelona, 1979, pp. 410-459.
- (2) Una historia detallada dels Pioneers de Rochdale es troba in HOLYOAKE, J. Historia de los Pioneros de los Pioneros de Rochdale , ed. AECOOP, Zaragoza, 1975.
- (3) AA.VV. "Estatuts de la Societat d'Equitatius Pioners de Rochdale" Rochdale, 1844, publicat com a annex a LAMBERT, P. La Doctrina Cooperativa, ed. Intercoop, Buenos Aires, 1965. Es la primera formulació dels principis cooperatius.
- (4) Prompte, en 1892, es va constituir la primera associació internacional de cooperatives de producció , "L'Aliança Internacional de Cooperatives de Producció" que, tres anys més tard, va donar naixement a l'Aliança Cooperativa Internacional (A.C.I.). Per a un coneixement dels propòsits i programes de l'A.C.I., així com la seva política d'associació, veure entre altres: DAVIDOVIC, G. Hacia un mundo Cooperativo, ed. Federación Nacional de Cooperativas de España. Centro Nacional de Educación Cooperativa, Saragossa, 1976, pp.21-53.
- (5) AA.VV. "Bases Doctrinals del Cooperativisme avui" in Jornades sobre la Cooperació, ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1981, pp.33

- (6) AA.VV. idem, pp. 35
- (7) AA.VV. idem, pp. 37-38
- (8) LAMBERT defineix a FOURIER "com el pare de la cooperació" per ésser "un dels primers que van reflexionar sobre les imperfeccions de la distribució de mercaderies... per el principi de la democràcia... per ésser l'apostols de l'associació voluntària" in LAMBERT, P. La doctrina cooperativa, ed. Intercoop, Buenos Aires, 1965, pp. 40-41.
- (9) MLADENATZ, G. Historia de las doctrinas cooperativas, ed. Intercoop, Buenos Aires, 1969, pp. 26.
- (10) LAMBERT, P. op. cit. pp. 40.
- (11) LAMBERT, P. op. cit. pp. 41
- (12) BUCHEZ, J. P. "Moyen d'améliorer des salariés des villes", in Journal des Sciences Morales et Politiques 17 de desembre de 1831. Assaig Publicat com anex in LAMBERT, P. op. cit. pp. 329.
- (13) BUCHEZ, J. P. idem, pp. 329.
- (14) LAMBERT, P. op. cit. pp. 45.
- (15) LAMBERT, P. op. cit. pp. 46-48.
- (16) FERNANDEZ FERNANDEZ, J. Estructura del movimiento cooperativo, (mecanografiat), Barcelona, 1973, pp. 73
- (17) GIDE, CH. "La Cooperación como programa económico" in GIDE, CH. La programación como programa económico y otros textos, ed. AECOOP. col. Universitas, nº2, Saragossa, 1974, pp. 66-67.
- (18) GIDE, CH. "La cooperación como programa económico" in GIDE, CH. op. cit. pp. 79.
- (19) LASSERRE, G. Coopératives contre Cartels et Truts, citat per FERNANDEZ FERNANDEZ, op. cit. pp. 80.
- (20) que es tradueix normalment com a cooperatives de serveis públics.
- (21) FAUQUET, G. Le secteur coopératif. Essai sur le place de l'Homme dans les institutions coopératives et de celles-ci dans l'Economie, ed. Les Presses Universitaires de France, Paris 1942, pp. 14-15.

(22) FAUQUET, G. op. cit. pp. 30-31

(23) citat per REVENTOS CARNER, El movimiento cooperativo en España, ed. Ariel, Barcelona, 1960, pp. 63.

(24) Per una major referència a la personalitat de GARRIDO TORTOSA, vegeu REVENTOS CARNER, J. op. cit. pps. 57-65.

(25) REVENTOS CARNER, J. op. cit. pp. 97-98.

(26) REVENTOS CARNER, J. op. cit. pp. 144.

(27) PEREZ BARO, A. "A propòsit d'un centenari: Manuel Serra i Moret" in Cooperació Catalana, nº 44, abril 1984, pp. 4.

(28) PEREZ BARO és autor, entre altres, dels escrits que es troben en l'anex bibliogràfic.

(29) CIURANA, J. Ma és autor, deixant a part nombrosos articles de divulgació cooperativa, dels llibres que es troben en l'anex bibliogràfic.

(30) Per disposar d'un coneixement de J.M. ARIZMENDIARRIETA, vegeu AZURMENDI, J. El Hombre Cooperativo. Pensamiento de Arizmendiarieta, ed. Caja Laboral Popular, Oyarzun, 1984.

(31) GUELFAT, I. Cooperación y Ciencia Económica, ed. Centro Nacional de Educación Cooperativa, Saragossa, 1977

(32) Vegeu anex bibliogràfic.

(33) PRYOR, F. "The Economic of Production Cooperatives: A Reader's Guide" in Annales de l'Economie Publique Sociale et Cooperative, juny 1983, pp. 131-171.

(34) THOMAS, H i LOGAN, Ch. Mondragón. An Economic Analysis, ed. Allen and Unwin, London, 1982.

(35) THOMAS, H. i LOGAN, CH. idem.

(36) VANEK, J. (1971, a.) The Participatory Economy. An Evolutionary Hypothesis and Strategy for development, ed. Cornell University Press, Ithaca and London, 1971

- (37) Segons ECHEVERRIA, "D. Jose Ma es un sacerdote que es destinado a Mondragón como coadjutor de la parroquia de San Juan Evangelista. En el desempeño de sus tareas apostólicas, comprende que la promoción e incluso la cristianización del hombre no está sacándolo de las estructuras humanas y elevándolo hacia esferas sobrenaturales, sino que realmente la promoción humana está en el encaje y en el compromiso del hombre con esas mismas estructuras, haciéndolas a su estilo, a su imagen y semejanza en definitivas humanas porque es así como el hombre se realiza y en realidad como se cristianiza" in ECHEVERRIA TORRECILLA, A. Las Empresas cooperativas en Mondragón, (mecanografiat) Barcelona, sense data, pp. 3
- (38) ARIZMENDIARRIETA, J.M. Formación Cooperativa, vol. III, pp. 134. Cita extreta de AZURMENDI, J. op. cit. pp. 367.
- (39) ARIZMENDIARRIETA, J, M. Formación Cooperativa, vol. II pp. 9, cita extreta de AZURMENDI, J. op. cit. pp. 367
- (40) ARIZMENDIARRIETA, J. Ma. idem.
- (41) AZURMENDI, J. op. cit.
- (42) LARRAÑAGA, J. . Don Jose Ma Arizmendiarrrieta, y la experiencia cooperativa de Mondragón, ed. Danona, Caja Laboral Popular, Oyarzun, 1981.
- (43) L'aproximació al pensament d'Arizmendiarrrieta s'ha fonamentat en el treball d'AZURMENDI, J. op. cit.
- (44) ARIZMENDIARRIETA, J.Ma, Formación Cooperativa, vol. II, pp. 10. cita extreta d'AZURMENDI, J. op. cit. pp. 367.
- (45) ARIZMENDIARRIETA, J. Ma, Formación Cooperativa, vol. II. pp. 40. Cita extreta de AZURMENDI, J. op. cit. pp. 268
- (46) ARIZMENDIARRIETA, J.Ma. Formación Cooperativa, vol. III, pp. 292-295. Cita extreta de AZURMENDI, J. op. cit. pp. 275-276.

- (47) ARIZMENDIARRIETA, J.Ma. Formación Cooperativa vol. I, pp. 136,. Cita extreta de AZURMENDI, J. op. cit. pp. 341.
- (48) ULGOR són les sigles dels cognoms de l'equip fundacional :Usatorre, Larrañaga, Gorroñoigoitia, Ormaechea i Ortubay. Vegeu, LARRAÑAGA, J. op. cit. pp.115.
- (49) El juliol de 1959 s'aproven els estatuts de la Caja Laboral Popular, l'organització financera de segon grau que donarà suport a totes aquelles experiències de cooperatives de primer grau que començaren a originar-se entorn a l'experiència nucli d'ULGOR.
- (50) D'aquestes organitzacions de segon grau, poden ser socies les cooperatives de primer grau.
- (51) LARRAÑAGA, J. op. cit. pp. 144.
- (52) Aquest subapartat es basa fonamentalment en el document CAJA LABORAL POPULAR, Grupos Comarcales y Convenios Sectoriales. Delimitación de sus características, relaciones y distribución, (mecanografiat) (text intern al Grup) Octubre 1980.
- (53) LARRAÑAGA, J. op. cit. pp. 160.
- (54) CAJA LABORAL POPULAR, op. cit. pp. 3
- (55) Vegeu taula 1 "Agrupaciones Cooperativas constituidas (1980) " i Taula 2 "Evolución de las variables básicas (1977-1980)" in CAJA LABORAL POPULAR, op. cit. pps.4 i 6 .
- (56) THOMAS, H. i LOGAN, CH. op. cit. pp. 76.
- (57) Vegeu, entre altres:
 BRADLEY, K. i GELB, A. "Motivation and Control in the Mondragón Experiment" in British Journal of Industrial Relation, vol. XIX, nº2, juliol 1981, pp. 211-231.
 BRADLEY, K. i GELB, A. "The replication and sustainability of the Mondragón Experiment" in British Journal Industrial Relation, vol. XX, març 1982, pp. 20-32.

- CAMPBELL, i altres, Worker-Owner: The Mondragon Achievement, London, 1977.
- OAKESHOTT, R. "Mondragon: Spain's Oasis of Democracy" in VANEK, J. (ed) Self-Management: Economic Liberation of man, London, 1975, pp. 290-296.
- THOMAS, H. i LOGAN, CH. op. cit.
- (58) WHITE, D. "The unorthodox survivor" in Financial Times, 22 de maig de 1984, pp. 19.
- (59) PEREZ BARO, A. "Legalitat cooperativa d'abans" conferència pronunciada el 21 de maig de 1979 i publicada a Legalitat Cooperativa d'abans, d'avui i del futur, ed. Fundació Roca i Galés, Barcelona, 1978, pp. 8.
- (60) REVENTOS CARNER, J. op. cit. capítol III, "Los inicios de la cooperación" i capítol IV, "El desarrollo de la cooperación", pp. 47-162.
- (61) Per la LLei 9/1931 de setembre, de Cooperatives i per la llei de 1934 de febrer, de Bases de la Cooperació i de març . LLei de Cooperatives de Catalunya.
- (62) Per la Llei 2/1942 de gener, General de Cooperatives el Decret del 11/1943 de novembre s'aprova el Reglament d'aplicació de les Societats Cooperatives.
- (63) Per la Llei 52/1974 de 19 de desembre, General de Cooperatives. Butlletí Oficial de l'Estat nº305, de 21 de desembre de 1974 i pel Reial Decret 2710/1978 de 16 de novembre s'aprova el Reglament d'aplicació de les Societats Cooperatives. Butlletí Oficial de l'Estat, nº 275-277 de 17 a 20 de novembre 1978.
- (64) Llei 1/1982 de l'11 de febrer sobre Cooperatives publicada en el Butlletí Oficial del Parlament Basc 17 de març de 1982.
- (65) LLei de Cooperatives de Catalunya aprovada pel Ple del Parlament en sessió tinguda el sia 24 de febrer de 1983 i publicada en el Butlletí del Parlament de Catalunya el 7 de març de 1983, nº 121 i en el Diari Oficial de la Generalitat, nº313, 18 de març 1983.

- (66) ECHEVERRIA TORRECILLA (1983), La Societat Cooperativa. El seu concepte i estructura segons la Llei Catalana de Cooperatives 4/1983, ed. Fundació Estudi i Cooperació (ESICO), Barcelona, 1983.
- (67) La Llei Catalana de Cooperatives 4/1983 en el seu article 102 recull el Principi de lliure associació i permet que les cooperatives es constitueixin en federacions de branques generals. Estableix que tota cooperativa ha de tenir dret a ésser representada en el Consell Superior de la Cooperació (art. 103). La Confederació de Cooperatives de Catalunya, única, agrupa totes les federacions de branca i s'erimeix en el màxim òrgan de representació pública o legal de les cooperatives i les seves organitzacions (art.104). Per últim, el Consell Superior de la Cooperació és un organisme de caràcter públic o administratiu, col.laborador de la Generalitat de Catalunya, de composició mixta o amb participació dels "administrats" aquí les cooperatives :representants del Parlament, de les Federacions de branques de cooperatives, del Consell Executiu o Govern de la Generalitat (arts. 109, 110 i 111).
- (68) ECHEVERRIA TORRECILLA, A. (1982) Problemática de las cooperativas de Trabajo Asociado y Legislación Vigente , ponència presentada a les Jornades sobre Cooperació de Treball Associat, 7 i 14 de juny de 1982. Organitzades pel Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya. Direcció General de Cooperatives, (mecanografiat) , pp. 10. Aquest mateix punt també el tracte en ECHEVERRIA TORRECILLA,A. (1983), op, cit, pp. 139-140.
- (69) Segons la Llei Catalana de Cooperatives 4/1983, en el seu art. 5 referit al nombre mínim de socis regula "... les de segon grau o ulterior grau seran

integrades al menys per tres cooperatives." També l'art. 15 que parla de les persones que poden ser socis estableix: "... en les cooperatives de segon grau i ulterior grau només poden ser-ho les cooperatives, llevat el que s'estableix sobre els socis de treball".

- (70) ECHEVERRIA TORRECILLA, A. (1983) op. cit. pp. 134.
- (71) "Las Sociedades Anónimas Laborales no surgen como tales hasta 1965. Los recursos con los que contaba el Fondo para préstamos a trabajadores se destinaban casi exclusivamente a cooperadores. Sólo en 1963 se procedió a la concesión de un préstamo a una empresa laboral pero con cargo a otras partidas presupuestarias diferentes a las del préstamo" vegeu, FONDO NACIONAL DE PROTECCION AL TRABAJO, Las Sociedades Anónimas Laborales y el F.N.P.T., (mecanografiat), Madrid, 1981, pp. 36.
- (72) VICENT CHULIÀ, F. (1984) "La Reforma de la legislación Cooperativa" in Revista Jurídica de Cataluña, Barcelona, gener-març 1984, pp. 103-147, pp.110.
- (73) SALINAS RAMOS, F. Temas Cooperativos. Materiales de Formación Cooperativa. ed. Caritas Española, Madrid, 1982, pp. 283.
- (74) Veure apartats d'aquest capítol segon.
- (75) ECHEVERRIA TORRECILLA, A. (1983) op. cit. pp.20-21.
- (76) ECHEVERRIA TORRECILLA, A. (1983) idem, pp. 21.
- (77) ECHEVERRIA TORRECILLA, A. (1983) idem, pp. 21.
- (78) Vegue article 59, "Aplicació dels excedents", Llei Catalana de Cooperatives, 4/1983, Diari Oficial de la Generalitat, nº 313, 18 de març de 1983.
- (79) Aquesta obligatorietat de creació d'un fons irreparable podria justificar la defensa del tracte fiscal diferenciat per les societats cooperatives per part del sector cooperatiu (el vigent estatut fiscal de les cooperatives data de 1969: Decret 888/69, de 9 de maig, publicat en el Butlletí Oficial de l'Estat el 13 de maig de 1969). Com assenyala

ECHEVERRIA TORRECILLA, A. (1982), "Les cooperatives tenen un tracte fiscal diferenciat d'altres societats perquè en els seus objectius essencials s'hi contenen elements concrets que beneficien la col·lectivitat, no sols els seus socis, i això fa que, recíprocament, la comunitat reconeixi aquest servei i el compensi adequadament". Vegeu ECHEVERRIA TORRECILLA, (1982) , "La Fiscalitat i les Cooperatives" in Cooperació Catalana , nùms, 21 i 22, maig i juny de 1982, pp. 10, nº 22. Aquest article també va ser publicat en la Revista Jurídica de Catalunya na 2, 1983, pp. 207-215. Un estudi recent dels aspectes fiscals de les cooperatives es trobe in DURAN-SINDREU BUXADE, A. Fiscalidad de las Cooperativas, ed. Bosch, Barcelona, 1984.

- (80) REVENTOS CARNER, J. El movimiento cooperativo en España , ed. Ariel, Barcelona, 1960, pp. 77.
- (81) REVENTOS CARNER, J. idem, pp. 77.
- (82) Cita extreta de PEREZ BARO, A. (1968), Les cooperatives a Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, (mecnografiat) Barcelona, 1968, pp. 9.
- (83) REVENTOS CARNER, J. op. cit. pp. 72.
- (84) PEREZ BARO, A. (1968) op. cit. pp. 9.
- (85) REVENTOS CARNER, J. op. cit. pp. 81.
- (86) Vegeu AA.VV.(1981) "Cooperativisme al Camp" in Jornades sobre la Cooperació a Catalunya, ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1981, pp. 64.
- (87) PEREZ BARO, A. (1968) op. cit. pp. 24.
- (88) PEREZ BARO, A. (1968) op. cit. pp. 26.
- (89) PEREZ BARO, A. (1968) op. cit. pp. 49.
- (90) AA.VV. (1981) "Cooperativisme de Consum" in Jornades sobre la Cooperació a Catalunya , ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1981, pp. 49.
- (91) Citat per CASTAÑO, J. in Directori de Cooperatives Agràries de Catalunya, ed. Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona, 1981, pp. 14.

- (92) Aquesta xifra coincideix en AA.VV. (1981), Jornades sobre la Cooperació a Catalunya, pp.65 i CASTAÑO, J. op. cit. pp. 14.
- (93) CASTAÑO, J. idem
- (94) VENTOSA I ROIG i PEREZ BARO, (1961) El Moviment Cooperatiu a Catalunya, ed. Moll. Palma de Mallorca, 1961, pp. 86.
- (95) REVENTOS CARNER, J. op. cit. pp. 227.
- (96) ROJO, M. "Realitats i Alternatives del Cooperativisme a Catalunya" in ROCA i GALES, (fundació) La Cooperació a Catalunya dels anys 30. Textes i Comentaris de la Llei de Cooperatives de 1931 i de les LLeis de la Generalitat de 1934, ed. Roca i Galés (fundació) Barcelona, 1976, pp. 27-34. pp. 33.
- (97) PEREZ BARÓ, A. (1974) Historia de la Cooperació Catalana, Barcelona, 1974, pp. 123.
- (98) TUÑON DE LARA, M. La España del siglo XX, tomo 3, ed. Laia, Barcelona 1974, pp. 623.
- (99) FONTANA, J. i NADAL, J. "España 1914-1970" in CIPO-LLA, C. (ed.), Historia Económica de Europa, vol.6, ed. Ariel, Barcelona, 1980, pp. 131.
- (100) ROJO, M. op. cit. pp. 32-33.
- (101) BRICALL, J.M. Política Econòmica de la Generalitat (1936-1939), ed. Edicions 62, Barcelona, 1970, pp. 194.
- (102) TUÑON DE LARA, M. op. cit. pp. 623.
- (103) Informació extreta de ROJO, M. op. cit. pp. 33.
- (104) ROCA I GALES, (fundació) (1981) Directori de Cooperatives Agràries de Catalunya, Barcelona, juliol 1981.
- (105) CHECCHI, A. El Sector Agrari a Catalunya . Un intent de síntesi a la llum de la recerca més recent. (mecanografiat), Barcelona, octubre, 1982.
- (106) CENTRE D'ESTUDIS DE PLANIFICACIÓ, Realitat i Perspectives del Cooperativisme a Catalunya, (mecanografiat), Barcelona, 1975, pp. 156-243.

- (107) CHECCHI diferencia tres sistemas agraris bàsics:
1. el sistema agrari mediterrà
 - 1.1. el sistema agrari mediterrà amb predomini de conreus llenyosos.
 - 1.2. el sistema agrari mediterrà amb predomini de conreus hortícoles.
 2. el sistema farratger-ramader
 - 2.1. sistema farratger-ramader amb predomini de ramaderia extensiva.
 - 2.2. sistema farratger-ramader amb predomini de ramaderia intensiva.
 3. el sistema cerealistic
 - 3.1. sistema cerealistic amb predomini de cereals
 - 3.2. sistema cerealistic amb predomini de cereals i cultius llenyosos,
- Vegeu CHECCHI, A. (1982) op. cit. pp. 17-19.
- (108) Article 1 del R.D. de 3 d'agost 1981, nº 1776/81 (Ministerio de Agricultura y Pesca). Agricultura. Regula las Sociedades Agrarias de Transformacion. Per un anàlisi detallat d'aquest decret, vegeu, entre altres, ROSEMBUJ, T. El Estado de las Sociedades Agrarias de Transformación, Monografies de l'Obra Agrícola de la Caixa de Pensions, nº2, Barcelona 1982.
- (109) PAZ CANALEJO, N. "El nuevo Estatuto Reglamentario de las SAT" in Agricultura y Sociedad, abril-juny 1982, nº 23, pp. 81-117.
- (110) ALIANZA COOPERATIVA INTERNACIONAL, Nuevas Formulas de la Alianza Cooperativa Internacional, ed. Escuela de Gerentes Cooperativos, Saragossa, 1968.
- (111) PAZ CANALEJO, N. idem. pp. 96-104.
- (112) "Parece indiscutible que la situación de mayor apoyo oficial al sector cooperativo no deberá desvanecerse de cara al futuro, pues cuenta con referencias del máximo rango jurídico. En efecto, i

aunque tanto las SAT como las Cooperativas del Campo y las de explotación comunitaria de la tierra pueden ser vehículos que coadyuven a la "modernización y desarrollo de la agricultura y la ganadería" o de las "zonas de montaña", y en tal sentido resultarían acreedoras de algún tipo de "tratamiento especial" por los poderes públicos (art.130/Uno y Dos de la Constitución Española), no cabe ignorar que la única fórmula asociativa que, en cuanto tal, esos mismos poderes vienen obligados a "fomentar" es la sociedad cooperativa (artículo 129/Dos del propio texto superlegal). Dicho en otros términos: la pretensión de parificar la protección pública de las SAT con las dispensadas a las cooperativas agrarias, de forma que ambos regímenes asociativos quedasen igualmente fomentados, sería, a mi juicio dudosamente constitucional" in PAZ CANALEJO, N. op. cit. pp. 116.

- (113) "La utilización del cooperativismo como marco institucional para las ingentes transferencias que el Estado democrático y social ha de realizar, en virtud del principio de igualdad social (art. 9-2, en relación con otros, de la Constitución) en favor de individuos y grupos situados en inferioridad económica y social: jóvenes en busca del primer empleo, disminuidos físicos y psíquicos, trabajadores en paro, mujeres que deseen ejercer un trabajo o una profesión, sector agrario, en general, zonas geográficas deprimidas. En este sentido, por ejemplo, debe corregirse la política de equiparación en la concesión de subvenciones y otros apoyos económicos entre Cooperativas Agrarias y Sociedades Agrarias de Transformación y otras asociaciones agrarias, que seguimos viendo en recientes disposiciones del Gobierno del Estado. Frente a esta política..., el art. 129/2 de la Constitución exige

fomentar las sociedades cooperativas, lo que supone canalizar dichas transferencias o beneficios a través de esta forma específica de asociación que entre otras ventajas, permite colectivizar las subvenciones recibidas incorporándolas al patrimonio social irrepartible, dando mayor estabilidad a las inversiones" in VICENT CHULIÀ, F. "La Reforma de la Legislación Cooperativa" in Revista Jurídica de Cataluña, Barcelona, gener-març , 1984, pp. 103-147, pp. 104.

- (114) Vegeu, entre altres, CENTRE D'ESTUDIS DE PLANIFICACIÓ, op. cit. pp. 255-340.
- (115) CENTRE D'Estudis de PLANIFICACIÓ, idem.
- (116) CENTRE D'ESTUDIS DE PLANIFICACIÓ, idem, pp. 304-305.
- (117) Cita que es troba textualment tant en AA.VV. (1981) "Cooperativisme de Consum" in Jornades sobre la Cooperació a Catalunya , febrer 1980, ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982, pp. 47 com in FEDERACIÓ DE COOPERATIVES DE CONSUMIDORS DE CATALUNYA, L'avenir del Cooperativisme de Consumidors a Catalunya, ponència presentada en el I Congrés de la Federació de Cooperatives de Consum de Catalunya, Tarragona, 4 i 5 de juny de 1983, pp.2.
- (118) CENTRE D'ESTUDIS DE PLANIFICACIÓ, op. cit. pp.342-416.
- (119) DIRECCIÓ GENERAL DE COOPERATIVES, Guia de les Cooperatives de Treball Associat de Catalunya, Barcelona 1982..
- (120) Molt més si hom té present el fort creixement econòmic que va conèixer Catalunya en aquests anys.
- (121) Les raons d'aquests trets específics de les societats cooperatives dedicades a la confecció són justificades indirectament en el treball de FABREGAT, V. GRANELL, F. SALMURRI, J.A. Problemas Fundamentales y características básicas del sector textil-confección. Estudi realitzat per encàrrec del

Fons per la Investigació Econòmica i Social de la Confederación Española de Cajas de Ahorros, (mecanografiat) , Barcelona, 1980. Per a aquests, la confecció en no haver sofert avenços tecnològics estalviadors de mà d'obra, hi és una de les més intensives en mà d'obra i d'una relació capital-treball molt baixa. Aleshores, consideren que, amb la millora de les comunicacions, aquesta activitat s'anà estenent a àrees deprimides econòmicament d'una abundància de mà d'obra femenina. Així mateix, és una activitat que es localitza molt dispersament però fonamentalment, en aquelles comarques on no s'ha donat un fort desenvolupament industrial i on l'agricultura hi té un pes important en relació a l'ocupació. Un raonament semblant es troba en les Memòries de la Camara de Comerç de Catalunya, diversos ays.

Així mateix, un resum d'aquest treball es troba en FABREGAT, V. GRANELL, F. SALMURRI, J.A. "Problemas Actuales y Perspectivas del sector textil-confección" in Papeles de Economía Española, nº 5, Madrid, 1980, pp. 168-183.

- (122) Cal recordar que aquesta branca fou la que patí més les conseqüències d'un marc polític advers als principis cooperatius, sobretot si tenim present el grau de compromís social que va adquirir aquesta branca en el teixit social d'abans de 1939.

C A P I T O L I I I

L'ASSOCIACIONISME ECONOMIC EN EL MERCAT DE
TREBALL ACTUAL

La història del moviment cooperatiu reflecteix que el fenomen de l'associacionisme econòmic entre les classes populars de la societat existeix sempre, tant en moments de fort creixement econòmic com de recessió de l'activitat productiva.

Dues poden ésser les raons que es troben darrera de l'associacionisme econòmic entre les persones: una raó ideològica i una d'objectiva, fonamentada aquesta última en problemes que s'intenten superar mitjançant la solidaritat.

L'exemple més important de raó ideològica pel cas del cooperativisme industrial europeu es troba en l'experiència de Mondragón.

Ara bé, en el curs de la història de la cooperació, la redescoberta del cooperativisme entre els homes ha coincidit, freqüentment, amb moments de necessitats.

A mitjans del segle XIX, s'originen les cooperatives de consum per tal de fer front a la carestia de la vida, també neixen les cooperatives de treball associat entre els treballadors que es troben a l'atur per raons polítiques o econòmiques i entre els artesans que no accepten la disciplina fabril.

A finals del segle XIX, fan la seva aparició les cooperatives del camp com a resposta dels pagesos enfront a la crisi de l'agricultura que és conseqüència del flagell de la fil·loxera.

En l'actualitat, les raons del redescobriments de l'associacionisme econòmic per part dels treballadors són objectives: o sigui, de solidaritat per fer front a una situació caracteritzada per un increment de la incertesa econòmica.

1. Dinàmica i realitat actual de l'associacionisme de treball en els països industrials .

Abans d'introduir-nos d'una forma concreta en la dinàmica i trets generals del cooperativisme de treball associat en els països industrials, ha semblat oportú donar una visió quantitativa de la realitat actual del cooperativisme en cadascuna de les seves branques d'aquells països que es troben adherits a l'Aliança Cooperativa Internacional (A.C.I.). Aquesta informació estadística es troba recollida en l'anex 1, III.

En aquest annex 1, III, es reflecteix com el cooperativisme de treball associat és la branca de menor pes dins de l'associacionisme econòmic. Les taules 1 i 2 mostren com són Itàlia i França els països d'una realitat cooperativista de producció respecte de la resta de països pertanyents a l'O.C.D.E. i l'A.C.I.; ara bé, l'objectiu d'aquest estudi no és constatar la marginalitat de la cooperació industrial dins del moviment cooperatiu mundial, sinó evidenciar la forta dinàmica de creació de cooperatives de producció que des de mitjans de la dècada anterior coneix, d'una manera força generalitzada, els països industrials occidentals.

D'una manera més concreta i més pròxima al nostre interès, les taules 1 i 2 permeten disposar d'una primera visió quantitativa de la realitat d'aquest associacionisme industrial en aquells països adherits al Comitè Europeu de Cooperatives de Producció (C.E.C.O.P.) en el 1980 i en el 1983, reflectint-se la seva dinàmica en el període escolar entre aquests dos anys.

TAULA 1 Cooperatives adherides al Comitè Europeu de Cooperatives de Producció al 31.12.80 (1)

País	Coop. Indust.	Coop. Construc.	Coop. Serveis.	Total CTA	Nombre de treballadors	Nombre d'associats	Xifra de facturació anual (milion
Bèlgica				desconegut			
Dinamarca	250	200	350	800	46.000	27.000	580
França	416	352	125	893	49.000	17.000	947
Gran Bretanya	64	30	290	384	10.600	5.200	153
Itàlia	989	2.504	2.001	4.494	209.900	191.364	3.804
Països Baixos	100	100	250	450	6.100	2.100	89
RFA				desconegut			
TOTAL	1.819	3.186	2.916	7.921	321.600	242.664	5.573

(1) Les cooperatives adherides al CECOP representen el 60% del nombre total de Cooperatives

FONT: Comitè Europeu de Cooperatives de Producció (CECOP) citat per SIBILLE, (dir.) Les coopératives
ouvrières de production en France et dans la CEE, Paris 1982.pp.12.

TAULA 2 Cooperatives adherides al Comitè Europeu de producció i treball a Europa al 31.12.83 (1)

País	Coop. Indust.	Coop. Construc.	Coop. Serveis	Total CTA	Nombre de treballadors	Nombre d'associats	Xifra de facturació anual (mili- ons)
Alemanya				desconegut			
Bèlgica				desconegut			
Dinamarca (2)	250	200	350	800	46.000	27.000	580
França	293	364	275	933	32.500	18.100	943
Gran Bretanya	237	56	175	468	7.000	6.000	120
Itàlia	1.987	4.605	4.611	11.203	428.000	390.000	6.648
Països Baixos	100	100	250	450	6.100	2.100	89
TOTAL	2.867	5.325	5.662	13.854	519.600	443.200	8.380

(1) Les cooperatives adherides al CECOP representen el 60% del nombre total de cooperatives.

(2) xifres 1980.

FONT: extret de COMITE EUROPEEN DES COOPERATIVES OUVRIERES DE PRODUCTION ET TRAVAIL, Propositions et initiatives du CECOP pour le développement de la coopération de production et travail en Europe Bruxelles 30 juin-1 juillet 1983.pp.3

De nou es posa de manifest que Itàlia és el país que, amb diferència, disposa d'un major nucli de cooperatives industrials front a la resta dels països adherits al Comitè Europeu de Cooperatives Obreres de Producció i Treball (C.E.C.O.P.). També és Itàlia on l'associacionisme econòmic veié multiplicar per 2,5 el número de cooperatives de producció i treball en el període escolat entre 1980 i 1983. A partir de la taula 2 resta palès que, el 1983, les cooperatives de producció i treball a Itàlia representaven el 81% del total de nombre de cooperatives adherides al C.E.C.O.P., el 82% dels treballadors i el 79% de la xifra de facturació. El següien els països de França, Dinamarca i Gran Bretanya. Països com Alemanya i Bèlgica no tenien, en canvi, una experiència d'aquesta branca del cooperativisme.

Quatre són les raons preeminents de creació de cooperatives de producció i treball en aquests països:

- l'organització de treballadors a l'atur per exercir en sectors tradicionals on es requereix poc capital inicial i on, en canvi, es realitzen activitats intensives en mà d'obra. Es un intent d'assaig per tal de no caure en l'economia submergida, per part d'aquests treballadors.
- la responsabilitat per part dels "treballadors salvadors" d'empreses amb dificultats.
- el desenvolupament de serveis relacionats amb activitats terciàries o segments de nova demanda, activitats intensives en mà d'obra qualificada oferida per tècnics qualificats i joves amb un nivell superior de formació i que volen treballar en organitzacions on l'objectiu primordial de l'empresa és distint al de l'empresa tradicional de maximització de beneficis.
- la transformació d'empresa clàssica per raons socials. Hi han certes empreses gestionades de manera familiar que es caracteritzen per ésser unitats

de petites dimensions, on el treballador coneix el seu ofici. En un cert moment, l'empresari, per raons de jubilació o de justícia social, decideix de transformar l'empresa tot passant d'una fórmula jurídica de societat de capitals a una fórmula jurídica de societat de persones, on els treballadors seran participants tant de la propietat del capital com de la gestió de l'empresa.

1.1.Dinàmica.

Hom ha mostrat un interès, entre d'altres, per la fórmula jurídica "cooperatives" reflectida en el ritme de creació d'aquesta tipologia d'empresa.

La taula 3 palesa el ritme de creació anual de cooperatives de producció i treball que es registren en els països d'Itàlia, França i Regne Unit. Així com evidència aquesta taula 3, el que és important no són les xifres sinó la forta dinàmica de creació vers a períodes anteriors d'important atonia en aquesta branca de l'associacionisme econòmic.

Itàlia, entre 1970 i 1979, ha vist multiplicar quasi per 7 el ritme de creació anual de cooperatives de producció inscrites en el Registre del Ministeri de Treball. Aquest mateix fort ritme de creació es palesa en el Regne Unit que, mentre que en 1976 sols va registrar la constitució d'una sola experiència, en 1982 registrava 337 empreses de base col·lectiva. En un grau menor, aquest ritme de creació es manifesta entre els treballadors de França.

Aquest "redescobriment" de la fórmula jurídica cooperativa s'ha donat de forma generalitzada en els països integrants per la Comunitat Econòmica Europea. En el període escolat entre 1976 i 1981, foren creades 14.200 cooperatives de producció i treball que suposaren un increment del 80% i passaren de tenir 285.000 socis treballadors a tenir-ne 580.000 (al 1970 eren 170.000) (1).

TAULA 3 Dinàmica de creació de cooperatives de Treball Associat a Itàlia, França i Regne Unit.

Anys	No. d'Estatuts de SCTA dipositats al Ministeri de Treball. Itàlia	França		No. de coop.registra des sota les regles corresponents al mo viment per l'empresa industrial col.lecti va (ICOM) en el Regne Unit (1976-1982)
		No. de SCTA (*) associades anual ment a la Confederació	nº. de llocs de treball	
1970	320	-	-	-
1971	490	-	-	-
1972	557	-	-	-
1973	779	-	-	-
1974	994	-	-	-
1975	962	-	-	-
1976	1.153	51	1.095	1
1977	1.490	42	1.184	26
1978	1.918	76	1.135	47
1979	2.148	103	1.287	61
1980	-	140	1.894	90
1981	-	154	2.665	138
1982	-	228	3.202	337
		-	-	-

* Aquestes xifres no mostren totes les empreses cooperatives creades,puix que no estan comptabilitzades aquelles que no s'han adherit a la Confederació de Societats Cooperatives de Producció. Segons dades del Ministeri de Treball a França hi haurien 202 cooperatives de treball associat no adherides a la Con federació.

FONT: elaboració pròpia a partir de la informació facilitada pel MINISTERI DE TREBALL a Itàlia, CONFEDERATION DES SCOP, Service d'études et documentatio, Paris, 1982 per França i INDUSTRIAL COMMON OWNERSHIP MOVEMENT LTD, pel Regne Unit, extret de WHYATT, A. Self-Management: The enwer to unem ployment? The worker Co-operative Movement in Great Britain, ponència presentada el II World Conference on Industrial Cooperatives, Warsaw, 1983,pp.2

Aquest mateix redescobriment de l'associacionisme industrial WOODWORTH (2) el mostra pels Estats Units.

1.2 Trets comuns d'aquest "redescobriment" en alguns dels països.

L'objecte és posar de manifest aquelles semblances d'aquest associacionisme industrial en països com Itàlia, França, Regne Unit i Estats Units. Sols es pretén mostrar que en tots ells hi ha unes constants comunes com a conseqüència de la inflació de l'activitat econòmica.

Itàlia

A Itàlia tres moments són cabdals en el desenvolupament del cooperativisme de producció (3):

- els principis del segle XX quan esdevé la reacció al nou desenvolupament industrial del sectors del vidre, la impressió i la mecànica, al nord del país.
- després de la segona guerra mundial, en l'època de la reconstrucció, quan aquest cooperativisme s'extén per tot el país.
- durant la crisi de 1983, quan les cooperatives constitueixen pels treballadors un mitjà de defensa del seu lloc de treball.

En 1981, a Itàlia, hi havien 20.000 cooperatives de producció inscrites en el Registre de les Empreses que representaven el cooperativisme de producció més gran del món Occidental industrial (4).

Com assenyala JONES (5), pel cas Italià, la cooperació de producció ha incrementat, recentment, el seu pes en el sector de Serveis. Ara bé, la seva incidència més important encara en l'actualitat es troba en els sectors de la construcció i de la indústria manufacturera. Hom calcula que representa el 8% de la facturació en el sector de la vivenda i de la construcció en general i que la seva quota de mercat és el 10% en la producció de la ceràmica, del mobiliari, del vidre i en certes activitats de l'electrònica.

En general, aquestes cooperatives de producció industrial es caracteritzen per la seva reduïda dimensió. La moda de tamany d'aquestes empreses es troba en un número inferior als 20 treballadors, no obstant, en el període 1975-1978, al menys 79 cooperatives de producció afiliades a la LEGA ocupaven una mitjana de 17 treballadors cadascuna (6).

Tanmateix, arrel del comportament dels treballadors de comprar les seves empreses amb dificultats, el tamany d'aquestes empreses tendeix a incrementar.

Cal fer constar que a Itàlia, des de 1977, s'està creant una mitjana anual de 25 cooperatives procedents d'empreses tradicionals en dificultats, amb l'objectiu de mantenir uns llocs de treball (7).

França

A França, hi va haver un primer desenvolupament significatiu per les cooperatives de producció en els anys 30 del segle XIX, sota la influència del pensament de BUCHEZ (8). Més tard, hi hagueren els tallers nacionals del 1848, creats sota la base del pensament de LE BLANC (9). Cap d'aquestes primeres experiències sobreviuen avui; no gensmenys, són, activament, vives algunes de les cooperatives de producció creades durant els anys 1870 (10). Un terç de les unitats cooperatives de producció constituïdes al principi de la segona guerra mundial encara desenvolupen una activitat econòmica.

Segons VIENNEY (11), les cooperatives nascudes en el període 1870 - 1950 vénen marcades per les característiques que ha pres el desenvolupament econòmic dominant.

Amb base a aquest plantejament, considera que les cooperatives de producció a França es caracteritzaren pels següents trets.

- importància cabdal de la qualificació professional en relació a les necessitats de capital per ocupació.
- l'activitat econòmica enfront la comercialització del producte: la qualificació del productor i la qualitat del producte eren raons suficients per tenir accés al mercat, on no hi havia una competència molt forta.
- la utilització dels excedents per la promoció professional: hom invertia més en capital humà que no en màquines.

Tanmateix, segons SIBILLE (12), aquesta imatge de les cooperatives de treball associat presentada per VIENNEY, ha estat modificada en els darrers temps com a resposta a la conjuntura econòmica persistent que pateix aquest país.

El juny de 1982, hi havien a França 1.050 societats cooperatives de producció adherides a la Confederació General de Societats Cooperatives de Producció que donaven o mantenien prop de 35.000 llocs de treball dels quals 20.000 eren de socis-treballadors (57%), i facturaven uns 6,6 milers de milions de francs (en front dels 4,2 milers de milions de 1978, dels 4,9 de 1979 i dels 5,2 de 1980) (13).

Tradicionalment, les cooperatives de producció a França es localitzen en la construcció, la premsa i les arts gràfiques, el metall i l'electricitat. Tanmateix, comencen a tenir importància els sectors de serveis, fonamentalment d'aquells relacionats amb demandes emergents que ja en 1982 representava el 28% del nombre de societats cooperatives de producció i el 19% de l'ocupació.

TAULA 4 Distribució de les Societats Cooperatives de Producció
a França per sectors d'activitat.Juny 1982.

Activitat econòmica	No.de SCOP	%	no.de treballadors	%	dimensió mitjana de les s.coop. en no.de treballadors
Construcció	409	39	15.365	44	38
Prensa i AA.GG.	102	10	2.128	6	21
Mecànica i elec.	109	10	5.152	15,5	47
Moble i vidre	42	4	2.538	7	60
Alimentació	29	3	499	1	17
Confecció	48	5	2.518	7	52
Prestacions de serveis culturals i intel.lectuals	198	19	2.422	7	12
Prestacions de serveis diversos	98	9	4.118	12	42
Altres	15	1	125	0,5	8
Total	1.050	100	34.865	100,0	33

FONT: CONFEDERATION GENERALE DES SCOP, Service d'estudes et documen-
tation, extret de SIBILLE, H. Les Coopératives ouvrières de
de production en France et dans la CEE, Paris 1982,pp.36

També a França hi predominen les cooperatives de producció de tamany petit. De la Taula 5 , se'n desprèn que les cooperatives de producció, en general, a França són inferiors a 50 treballadors. En concret, la mitjana es troba en menys de 30, de manera que estem davant un sector format predominantment per la petita empresa.

Tanmateix,JONES (14) remarca que una petita part d'aquestes cooperatives donen ocupació a més de 1.000 treballadors, és a dir, hi ha una gran diversitat: en 1978, per exemple, les cooperatives de produc

ció del sector de la construcció ocupaven una mitjana de 63 treballadors i les cooperatives de serveis a altres empreses com consulting tenia una dimensió mitja de 14 treballadors

TAULA 5 Distribució de les SCOP per dimensió d'empresa. Juny 1982.

Dimensió	nº. de SCOP	%	nº. de treballadors	%
de 1 a 9 treb.	475	45	2.578	7
de 10 a 50 treb.	448	43	10.401	30
de 51 a 100 treb.	57	5	3.898	11
de més de 100 treb	70	7	17.988	52
Total	1.050	100,0	34.865	100,0

FONT: CONFEDERATION GENERALE DES SCOP, Service d'etudes et documentation, extrat de SIBILLE, H. Les scopératives ouvrières de production en France et dans la CEE, Paris 1982, pp.34

Pel cas de França, disposen de la informació estadística on es fa la diferenciació entre les cooperatives de producció segons procedeixin d'un o altre origen. La Taula 6 evidencia que, d'un total de 11.678 llocs de treball creats per les cooperatives de producció a França en el període escolat entre 1977 i el juny de 1982, 6.165 són llocs de treball els treballadors dels quals volgueren mantenir-los a partir de la transformació de la seva empresa en crisi en societat cooperativa, que representava el 52,8% del total d'ocupació generada per aquesta fórmula jurídica.

D'un total de 642 cooperatives de producció, 385 en són de nova creació i representen el 60% del total de societats cooperatives de recent constitució; no gens menys, la taula evidencia una distorsió progressiva entre el nombre de noves cooperatives i el nombre de

TAULA 6 EVOLUCIÓ DE TIPUS DE CREACIÓ (1977 - 1982)

ANY	Noves creacions		Modificacions		Reanimació d'empreses en dificultats		TOTAL	
	Nombre de SCOP	Nombre salaris	Nombre de SCOP	Nombre salaris	Nombre de SCOP	Nombre de salaris	Nombre de SCOP	Nombre salaris
1977	27	411 25%	5	105 7%	17	1097 68%	49	1613 100%
1978	37	476 37%	10	345 27%	20	462 36%	67	1283 100%
1979	66	711 40%	11	457 26%	23	574 34%	100	1742 100%
1980	85	708 28%	18	469 18%	30	1372 54%	133	2549 100%
1981	128	949 30%	21	444 14%	70	1923 56%	219	3316 100%
1982 (5 mesos)	42	333 28%	8	105 9%	24	737 63%	74	1175 100%

FONT: extret de Sibille, H. les coopératives ouvrières de production en France et dans la CEE, ed. la Documentation Française, Paris 1982.

llocs de treball. Efectivament, si en nombre de cooperatives les noves es mantenen en majoria (42 respecte de 24 en 1982), contràriament, en funció del criteri d'ocupació, són la reanimació d'empreses en crisi (737 respecte de 333 en 1982) aquelles que generen més llocs de treball cooperatiu. Si hi afegim les mutacions d'empreses tradicionals en societats cooperatives de producció, per exemple la que esdevé quan l'amo de l'empresa no té successor, obtindrem aleshores, que, en 1982, el 71,2% de l'ocupació fou una ocupació mantinguda i no creada, defensiva i no ofensiva.

Regne Unit.

Durant les dècades dels anys 40 i 50 del segle XIX, esdevingueren les primeres experiències de cooperatives industrials inspirades en els plantejaments d' OWNE. No obstant, fracassaren en els següents anys, encara que avui, al Regne Unit, es troben en actiu cooperatives de producció centenàries. En la segona meitat del segle XX, el nombre de cooperatives de producció declinà i, a partir de 1976, conegué un fort impuls (veure Taula 3) (15), (16).

Els sectors més importants segons la xifra de facturació són el de distribució en primer lloc i el de construcció en segon lloc. En els darrers anys, comencen també a tenir un pes important les cooperatives de serveis relacionades amb activitats culturals, de formació i consulting.

En relació a la variable tamany d'empresa, les cooperatives més grans es troben en els sectors manufacturadors tradicionals.

TAULA 7' Distribució de les cooperatives de treballadors al Regne Unit segons el número de treballadors.

menys de 10 treballadors	234 cooperatives
de 10 a 19 treballadors	54 cooperatives
de 20 a 49 treballadors	25 cooperatives
de 50 a 99 treballadors	8 cooperatives
de 100 a 249 treballadors	7 cooperatives
de 250 a 500 treballadors	2 cooperatives
més de 500 treballadors	1 cooperativa

FONT: CO-OPERATIVE DEVELOPEMENT AGENCY, Directory of Co-operatives, extret de SIBILLE, H. Les coopératives ouvrières de production en France et dans la CEE, Paris 1982, pp.154.

Les cooperatives més antigues són les de major tamany d'empresa. Ara bé, com palesa aquesta Taula 7 les cooperatives recentment creades, amb poques excepcions, tendeixen a ésser molt petites i d'una dimensió mitjana de 10 treballadors.

Estats Units.

Les primeres cooperatives de producció hi sorgeixen a la segona meitat del segle XIX com a reacció dels treballadors qualificats i menestral a no acceptar la nova disciplina fabril i el treball en cadena que, progressivament, s'anava imposant. No obstant, aquestes van desaparèixer a finals del mateix segle (17)

Una segona etapa ha estat iniciada a mitjans de la dècada dels 70 com a fruit de la història econòmica i social més recent.

En 1982, les cooperatives de producció de tany més gran, a Estats Units, corresponen al sector manufacturer. Ara bé, en general, les cooperatives de producció s' han anat desenvolupant en sectors caracteritzats per una forta qualificació de la seva mà d'obra i localitzats al sector terciari (18).

Aquesta mateixa fenomenologia de compra d'empresa per part dels treballadors esdevé també als Estats Units. El cas més important és el de la Ovest de Virgínia, on 10.000 treballadors compraren una acereria a la National Stel Company, l'octava més gran, actualment, de les empreses d'aquest sector. Altres exemples significatius són la Rath Packing Company, en el sector de l'alimentació, que disposa de plantes industrials arreu de tot el país i la Hyatt Clark Indústries a Nova Jersey en el sector de l'automòbil que pertanyia a la General Motors. Aproximadament unes 100 firmes han estat comprades pels treballadors en aquests darrers anys de les quals només 3 no han sobreviscut. Això ha donat, com a resultat, el manteniment de més o menys 100.000 llocs de treball (19).

2. L'associacionisme de treball a Espanya i, en especial, a Catalunya.

En aquesta dinàmica d'associacionisme defensiu es troben inserides Espanya i Catalunya.

En el nostre país, els treballadors s'organitzen sota dues fórmules jurídiques per assajar cercar un mateix objectiu: el manteniment del lloc de treball.

Aquestes dues fórmules jurídiques són: les societats cooperatives de treball associat i les societats anònimes laborals.

2.1. Aproximació a la realitat quantitativa de les cooperatives de treball associat.

2.1.1. A nivell d'Espanya.

Les estadístiques facilitades pel Ministeri de Treball i Seguretat Social permeten comprovar, pel conjunt d'Espanya, una "redescoberta" de les cooperatives industrials de manera generalitzada per tot l'Estat, continuada i progressiva a partir de 1974.

Taula 8 Dinàmica d'estatuts registrats en la Direcció General de Cooperatives. Ministeri de Treball i Seguretat Social. Espanya.

Anys	Estatuts registrats de coop. industrials	Total Estatuts Registrats	% 1/2
	(1)	(2)	
1971	121	529	21,2
1972	206	629	32,7
1973	146	627	23,3
1974	183	668	27,4
1975	203	650	31,2
1976	352	1.033	34,1
1977	412	891	46,2
1978	669	1.322	50,6
1979	507	878	57,7
1980	1.445	1.961	73,7
1981	1.632	2.127	76,7
1982	1.669	2.121	78,7
1983	1.620	2.982	81,7

-Per 1979 no s'inclouen les cooperatives constituïdes en el País Basc i Catalunya. S'ha de tenir present que és el moment de les transferències de competències en matèria cooperativa.

-Per 1983 no s'inclouen les cooperatives constituïdes en el País Basc

FONT: elaboració pròpia a partir de la informació facilitada pel MINISTERIO DE TRABAJO Y SEGURIDAD SOCIAL, Servicios de Estudios y Asistencia Técnica, mayo 1984.

Com palesa la Taula 8, el pes de les cooperatives industrials respecte al total creix continuada i progressivament des de 1974 per arribar a assolir un màxim, l'any 1983, amb un 81,7%, arribant des de 1980 a percentatges superiors al 70% (no tenim en compte les cooperatives constituïdes en el País Basc). Així mateix, mentre que el 1971 foren creades 121 cooperatives industrials, el 1983 en foren registrades 1.620, més les que corresponen al

País Basc.

La relació de cooperatives facilitada pel Ministeri de Treball i Seguretat Social permet una visió de conjunt del cooperativisme actual a Espanya i de la seva evolució en el curs dels anys 70 i principis dels 80 (veieu taula 8). Cal remarcar que, per l'objecte d'aquest estudi, allò important no són les xifres absolutes (20); contràriament, ens interessa més l'evolució de les seves distintes branques, que presentem en la Taula 9 .

Aquesta Taula 9 reflecteix la diversa evolució amb la dinàmica de creació de cooperatives segons la seva tipologia en el període 1971/1983. S'observa que, si en 1971 es van crear el mateix nombre de cooperatives de camp que de treball associat o industrial, el 1983, del total de cooperatives registrades pel Ministeri, el 6,2% corresponien a cooperatives de camp i el 78,7 a cooperatives industrials. Aquesta divergència en l'evolució de la dinàmica de constitució és generalitzada per la resta de branques que configuren el sector cooperatiu a Espanya. Així mateix, aquesta preferència de les cooperatives de treball és evident ja des de 1974 i no deixa d'imposar-se d'una manera absoluta fins l'actualitat. De la Taula 9 , crida l'atenció la feblesa del cooperativisme de crèdit i de les cooperatives de 2n. grau. Per tant, podem deduir una forta carència d'estructures comunes, una important feblesa financera i el predomini d'unitats cooperatives que realitzen un treball aïllat sense cap o amb molt poca relació orgànica que els permeti de treballar amb un concepte de grup i amb una tendència envers certes pràctiques d'integració, tant a nivell horitzontal com vertical. Fins ara no ha estat reflectit cap model d'organització del sector cooperatiu que minori les conseqüències negatives

TAULA 9 EVOLUCIO DE LES COOPERATIVES CONSTITUIDES EN EL PERIODE 1971 - 1982

BRANQUES	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979 (1)	1980	1981	1982	1983 (2)
	%S Coop. Total	%S Coop. Total	%S Coop. Total	%S Coop. Total	%S Coop. Total	%S Coop. Total	%S Coop. Total	%S Coop. Total	%S Coop. Total	%S Coop. Total	%S Coop. Total	%S Coop. Total	%S Coop. Total
CAMP	121 21,3	123 19,6	144 23,0	105 15,7	74 11,5	102 9,9	97 10,9	189 14,1	133 15,1	92 9,8	180 8,5	132 6,2	111 5,6
CONSUM	61 10,7	75 11,9	91 14,5	86 12,9	72 11,0	178 17,2	18 13,2	153 11,6	76 8,7	90 4,2	77 3,6	77 3,6	38 1,9
INDUSTRIALS	121 21,2	206 32,7	146 23,3	183 27,4	203 31,2	352 34,1	46,2 669	50,4 507	577 1445	73,7 1632	76,7 1620	78,7 1620	81,7 1620
CREDIT	7 1,2	3 0,5	5 0,8	5 0,8	5 0,8	3 0,3	3 0,3	5 0,4	- -	- -	1 0,0	2 0,1	1 0,05
CAMP I CRED	3 0,6	1 0,2	4 0,6	1 0,1	- -	- -	4 0,5	3 0,2	- -	- -	- -	- -	- -
HABITATGES	249 43,8	216 34,3	325 35,9	288 43,1	294 45,2	393 38,0	249 28,0	296 22,4	154 17,5	212 10,8	199 9,4	221 10,4	183 9,23
MAR	7 1,2	5 0,8	12 1,9	- -	2 0,3	5 0,5	8 0,9	7 0,5	5 0,6	11 0,6	8 0,4	10 0,5	18 0,9
2n. GRAU	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -	3 0,3	11 0,6	17 0,8	10 0,5	11 0,5
TOTAL	569 100,0	629 100,0	627 100,0	668 100,0	650 100,0	1033 100,0	891 100,0	1322 100,0	878 100,0	1961 100,0	2127 100,0	2121 100,0	1982 100,0

- Amb l'entrada en vigor del Reglament 78 es produeix una ruptura en la classificació de les diferents branques de cooperatives. Es per això que a efectes comparatius s'ha procedit a una certa homogenització de les diferents branques de cooperatives constituïdes a partir de 1978 amb les constituïdes amb anterioritat.

- Així la branca CONSUM inclou les actualment vigents CONSUM, ENSENYAMENT (Consum) i JOVENILS i ESCOLARS.

- La branca INDUSTRIALS inclou actualment T.ASSOCIAT, ENSENYAMENT (T.Associat), TRANSPORTS (T.Associat), ARTESANIA (T.Associat), ESPECIALS (T.Associat), SERVEIS, COMERÇ, TRANSPORTS (Serveis), i ARTESANIA (Serveis).

- La branca CAMP I CREDIT desapareixen a partir de 1978

- LA BRANCA 2n. GRAU, és de nova creació

- LES BRANQUES, MAR, HABITATGE I CREDIT, no es veuen afectades per la nova reclassificació

(1) Per comprendre la xifra facilitada pel Ministeri de Treball s'ha de suposar que per l'any 1979 no s'inclouen les cooperatives constituïdes en aquest any a Catalunya i País Basc. Recordem que és el moment de les transferències i van haver-hi problemes d'enteniment entre els dos nivells administratius.

(2) Per a 1983 no s'inclou cooperatives constituïdes en el País Basc

FONT: MINISTERIO DE TRABAJO Y SEGURIDAD SOCIAL, Serveis d'Estudis i Assistència Tècnica. Informacions facilitades al maig de 1984

d'un treball individualitzat i fortament atomitzat.

Si analitzem la Taula 10 obtindrem que, d'un total de 1982 societats cooperatives amb 21.752 socis, 1.620 cooperatives industrials generaven 16.001 llocs de treball per a socis treballadors; això significa una mitja de 10 ocupacions per societat cooperativa industrial; és a dir, un predomini del minifundisme empresarial en aquesta tipologia d'organització del treball. Nogensmenys, cal assenyal_ular el nombre relativament important de cooperatives de 2n. grau, -creades en aquest any 1983.

Tenint present la Taula 10 ,podem fer un estudi aproximatiu de quins són els sectors d'activitat econòmica on es localitzen les cooperatives industrials. És evident que la majoria absoluta d'aquestes cooperatives es localitzen en la branca de treball associat; no gensmenys, el nombre relativament important de cooperatives registrades, tant en la branca de Serveis com d'Ensenyament, és important per la seva significació qualitativa i no quantitativa en sectors cooperatius emergents. No disposem d'una informació detallada de quina és la naturalesa de l'activitat manufacturera i de serveis que duen a terme aquestes cooperatives recents, així com de la seva tipologia de treballadors. En principi, per raonsjurídiques totes aquestes cooperatives són societats de nova creació. Pel cas de Catalunya, encara que per raons de normativa totes elles són noves empreses i, per tant, nous llocs de treball, no podem oblidar la realitat d'aquells col·lectius que, una vegada tancada l'empresa on treballaven, acorden comprar part de la immobilització i cercar la continuïtat

TAULA 10

COOPERATIVES CONSTITUIDES I SOCIS DE LES MATEIXES ORDENADES
PER BRANQUES. 1-1-83 a 31-12-83

BRANQUES	Nº COOPERATIVES	% S/T	Nº SOCIS	% S/T
CAMP				
Explot.Comunitària	13	0,65	155	0,71
Serveis	98	4,94	2.468	11,35
CONSUM	32	1,62	611	2,81
T.ASSOCIAT	1.476	74,47	14.416	66,27
SERVEIS	45	2,28	470	2,16
ENSENYAMENT				
T.Associat	57	2,87	523	2,40
Consum	5	0,25	55	0,25
JUVENILS I ESCOLARS	1	0,05	11	0,05
HABITATGES	183	9,23	2.247	10,33
MAR				
T.Associat	10	0,50	98	0,46
Serveis	8	0,40	67	0,31
CREDIT	1	0,05	43	0,20
COMERÇ	15	0,76	188	0,86
TRANSPORTS				
T.Associat	9	0,46	82	0,38
Serveis	12	0,61	167	0,77
ESPECIALS (T.Associat)	4	0,20	39	0,18
ARTESANIA				
T.Associat	-	-	-	-
Serveis	2	0,10	18	0,08
2n.GRAU	11	0,56	94	0,43
TOTALS.....	1.982	100,00	21.752	100,00

Les cooperatives constituïdes en el País Basc hi són excloses

FONT:MINISTERI DE TREBALL I SEGURETAT SOCIAL:Serveis d'Estudis i
Assistència Tècnica.Informació facilitada al maig 1984.

del seu treball sota la seva directa responsabilitat i amb la constitució d'una empresa que, darrerament, sol emprar la fórmula jurídica de cooperativa de treball associat.

La Taula 11 esmenta aquelles cooperatives que, constituïdes en un moment determinat, funcionaven encara el 31 de desembre de 1982 segons la Direcció General de Cooperatives del Ministeri de Treball i Seguretat Social. A Andalusia es localitza el major nombre de cooperatives, tant d'aquelles que pertanyen a la branca del camp com d'aquelles de treball associat. Aquest fet tan evident no és contradictori a aquell pensament que considera l'associacionisme econòmic com a defensa per la resolució conjunta de certs problemes. A Andalusia, una de les zones de més problemes estructurals, tant en el camp com en el mercat laboral, és la Comunitat Autònoma que, el 1982, disposava del major nombre de cooperatives en funcionament. Segueix la Comunitat Valenciana amb 759 societats cooperatives de treball associat en funcionament i en 3r. i 4t. lloc Catalunya i Madrid, respectivament.

Aquesta Taula 11 ens permet una visió de l'estructura cooperativa de les diverses regions que configuren el conjunt de l'Estat i posa de manifest la importància numèrica del cooperativisme de treball associat i del cooperativisme del camp. Així mateix, s'hi reflecteix una tendència a la localització de les diverses branques cooperatives en funció de l'estructura econòmica predominant en cadascuna de les regions, és a dir, s'hi denota un predomini del cooperativisme agrari on l'agricultura té, encara, un pes important, tant en relació a la seva aportació al valor afegit com respecte l'ocupació, així com són els exemples de la Comunitat d'Andalusia,

TAULA 11 DISTRIBUCIO REGIONAL DEL NOMBRE DE COOPERATIVES EN ACTIU A 31-12-82 AGRUPADES PER BRANQUES
=====

BRANQUES		CAMP	CONSUM	T. ASSOCIAT	SERVEIS	HABITATGES	CREDIT	2n. GRAU	TOTAL
REGIONS									
ANDALUSIA. . . .	878	151	1.983	140	556	16	11	3.735	
ARAGO	253	30	153	20	155	5	3	619	
ASTORIES	99	87	153	25	123	2	-	489	
BALEAR.	43	11	74	19	22	1	-	170	
CANARIES	77	13	99	41	63	2	2	297	
CANTABRIA . . .	57	10	71	9	86	1	3	237	
CASTELLA-LLEO .	669	57	387	50	420	15	6	1.604	
CASTELLA-MANXA .	406	67	372	19	154	13	1	1.032	
CATALUNYA. . . .	432	421	663	251	428	15	9	2.219	
EXTREMENY. . . .	274	31	237	22	50	4	2	620	
GALICIA.	425	56	313	52	200	5	5	1.056	
MADRID	64	116	651	93	555	10	8	1.497	
MURCIA	59	14	227	38	108	3	1	450	
NAVARRA	330	55	52	9	98	1	2	547	
COMUNIT. VALENC..	638	193	759	127	390	61	6	2.174	
PAIS BASC	154	241	311	71	310	4	1	1.092	
RIOJA (LA). . . .	113	11	49	7	26	1	-	207	
CEUTA-MELILLA .	-	1	11	5	12	-	-	29	
TOTALS	4.971	1.565	6.565	998	3.756	159	60	18.074	

FONT: MINISTERI DE TREBALL I SEURETAT SOCIAL. Serveis d'Estudis i Assistència Tècnica.
Informació facilitada al maig 1984.

les dues Castelles i Galícia. El predomini del cooperativisme de treball associat es localitza en aquelles zones que frueixen d'una important mà d'obra desocupada i disposen d'un cert teixit industrial fonamentat en la petita i mitjana empresa familiar on els sectors manufacturers tradicionals hi són arrelats.

En definitiva, en 1982, 18.074 societats cooperatives de les que el 36% corresponia a treball associat, el 27,5% a la branca del camp i el 20,8% a vivendes eren considerades en funcionament.

2.1.2. A nivell de Catalunya. (1976-1983).

En el moment de les transferències en matèria cooperativa al govern de la Generalitat de Catalunya -octubre 1979- observaren que les branques històriques del cooperativisme del camp i del consum es trobaven en el primer i segon lloc respectivament. El tercer lloc, numèricament, l'ocupà el cooperativisme de treball associat.

Ara bé, com posa de manifest la Taula 12, la diferent dinàmica de creació de cooperatives en les diverses branques, en aquests darrers anys, ha fet que el cooperativisme de treball associat figurés, en 1983 amb el major nombre de cooperatives -1.149-, i que següís en segon lloc el cooperativisme del camp, amb 501 unitats i en tercer lloc el cooperativisme de consum amb 303 cooperatives.

L'octubre de 1979 -moment de les transferències- es tenien registrades 240 cooperatives de treball associat a Catalunya. D'aleshores ençà, llur nombre no ha deixat de créixer a conseqüència de la forta dinàmica de constitució

TAULA 12 Evolució del nombre de cooperatives registrades a Catalunya

BRANQUES	COOPERATIVES EXISTENTS al 30-9-79	COOPERATIVES Inscrites al 4t.trimestre 79	COOPERATIVES Inscrites en 1980	1981	1982	1983	TOTAL
T.Associat	240	11	135	184	231	348	1.149
Camp	425	4	23	21	19	9	501
Consum	255	2	17	10	12	7	303
Habitatge	199	1	11	13	8	13	245
Ensenyament	104	2	24	21	15	1	167
Serveis	-	2	19	25	12	14	72
Crèdit	25	-	-	-	1	-	26
Altres	13	-	17	8	16	6	60
TOTAL	1.261	22	246	282	314	398	2.523

FONT: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per la Secció de Registre de la Direcció General de Cooperatives. Departament de Treball.Generalitat de Catalunya.

TAULA13 Dinàmica d'estatuts registrats a la Direcció General de Cooperatives de Catalunya

Anys	Estatuts registrats de CTA (1)	Total Estatuts registrats (2)	% 1/2
1980	135	246	54,8%
1981	184	282	65,2%
1982	231	314	73,56%
1983	348	398	87,4%

FONT: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per la Secció del Registre de la Direcció General de Cooperatives. Departament de Treball. Generalitat de Catalunya.

Com reflecteix la Taula 13 en 1983, el 87% dels estatuts registrats per la Direcció General de Cooperatives del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya correspongué a cooperatives de treball associat. El resultat ha estat un increment del pes de les cooperatives de treball associat dins el sector per arribar a ésser el 45,5% en 1983 enfront del 19% en 1979. Contràriament, el cooperativisme del camp ha vist davallar el seu pes des d'un 33,7% en 1979 a un 19,8% en 1983; el cooperativisme de consum, del 20,2% en 1979 ha passat al 12% en 1983.

TAULA14 Tant per cent de les cooperatives de T.Associat sobre el total de les cooperatives

branques	1979	1983
Treball Associat	19,0	45,5
Camp	33,7	19,8
Consum	20,2	12,0
Habitatge	15,8	9,8
Ensenyament	8,2	6,6
Serveis	-	3,0
Crèdit	2,0	1,0
Altres	1,0	2,3

FONT: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per la Secció de Registre de la Direc.General de Cooperatives. Departament de Treball. Generalitat de Catalunya.

TAULA 15 Cooperatives inscrites al Departament de Treball 1.10.79 al 31.12.83.La seva distribució per províncies.

BRANQUES	BARCELONA %	GIRONA %	LLEIDA %	TARRAGONA %	TOTAL
T. Associat	782	20	47	49	898
Camp	40	5	21	13	79
Consum	38	3	1	6	48
Habitatge	29	9	2	6	46
Ensenyament	66	3	2	1	72
Serveis	57	8	4	2	71
Crèdit	1	-	-	-	1
Altres	42	2	-	3	47
Total	1.055	50	77	80	1.262

FONT: elaboració pròpia a partir de la informació obtinguda per la Secció de Registre de la Direcció General de Cooperatives. Departament de Treball. Generalitat de Catalunya.

La Taula 15 reflecteix també com aquesta nova dinàmica de cooperatives es localitza a la província de Barcelona. Dels 1.262 Estatuts de Cooperatives, incrits a Catalunya en el període escolat entre 1.10.79 i el 31.12.83, 1055 Estatuts cooperatius foren registrats a la província de Barcelona, els quals representaven el 83,6% del total. D'aquests, 782 (el 74,1%) corresponen a cooperatives de Treball associat; 40 (3,8%) al cooperativisme del camp; i 38 (3,6%) pertanyen al cooperativisme de consum.

Les cooperatives de Treball Associat. (1976-1981)

En el curs del període 1976-1981, les cooperatives de treball associat s'han especialitzat preferentment en activitats corresponents al sector indústria i construcció. Si examinem la Taula 16, observarem que el sector indústria generarà un 54,5% del total de llocs de treball creats per la fórmula cooperativa i el 14% en la construcció.

Dins del sector de la indústria, aquests llocs de treball es localitzen al 37% en la branca de la màquina eina, el 12,5% en el sector tèxtil, el 14% en el sector de confecció i el 10,5% en el sector industrial de la fusta i del moble. Són activitats on la mecanització del procés de producció és difícil i en l'actualitat, estan patint de forma especial les conseqüències sobre el mercat de treball de la situació de crisi generalitzada que està afectant el teixit productiu del país.

Tanmateix, crida l'atenció el fet que el sector serveis tingui un pes considerable en aquesta estructura amb el 29,3% del total de l'ocupació.

TAULA 16 Activitat econòmica de les cooperatives de treball associat constituïdes entre 1976 i 1981, segons la classificació del C.N.A.E.

Nº.	Activitat	nº.d'unitats cooperatives	nº.de socis treballadors	% d'unitats cooperatives	% de socis treballadors
C.N.A.E.	Econòmica				
01	Produc. agrícola	1	76		
03	Serv. agrícoles i ramaders	4	41		
0		5	117		
31	Fab.produc.metàl.lics	10	383	11,1	18,1
32	Construc.maquinària i equip mecànic	14	373	15,5	17,7
34	Construc.maquinària i material elèctric	2	177	2,2	8,4
39	Fabric.d'instruments d'òptica	3	24	3,3	1,1
3	Transformats metàl.lics	29	957	32,2	45,44
43	Tèxtil	4	264	4,3	12,5
44	Indústria del cuir	1	9	0,9	0,4
453	Confecció	17	291	18,4	13,8
46	Indústria de la fusta i el moble	16	217	17,3	10,3
47	Paper, edició i AA.GG.	18	185	19,5	8,7
48	Transformats del cautxú i plàstic	5	156	5,4	7,4
49	Altres	2	27	2,1	1,2
4	Altres indústries fabrils	63	1.149	68,4	54,5
3-4	Total indústria	92	2.106	100,00	100,00
50	Construcció	52	546		

TAULA 16 (continuació)

Nº	Activitat	nº.d'unitats cooperatives	nº. de socis treballadors	% d'unitats cooperatives	% de socis treballadors
C.N.A.E.	Econòmica				
61-67	Comerç,hostel.reparac.	51	456	44,0	39,6
72-75	Transports	10	135	8,6	11,7
84	Serv.prestats a les empreses	15	139	13,0	12,0
92	Serveis de neteja	4	41		
93	Educació	8	74		
94	Sanitat i Serveis veterinaris	5	63		
95	Assistència Social i altres serv. a la col.lectivitat	12	121		
96	Serveis recreatius i culturals	11	122		
9	Serveis Personals	40	421	34,5	36,5
6-9	Total Serveis	116	1.151	100,0	100,0
3-4	Total Indústria	92	2.106	34,7	53,6
50	Construcció	52	546	19,6	13,9
3-5	Indústria més construcció	144	2.656	54,3	67,6
6-9	Total Serveis	116	1.151	43,7	29,3
0-9	Total General	265	3.924	100,0	100,0

FONT: elaboració pròpia a partir de la Guia de Cooperatives de Treball Associat en Catalunya.ed. Generalitat de Catalunya.Barcelona,1982.

I dins d'aquest sector Serveis hi han els nous sectors emergents: els anomenats "serveis personals", que generen el 36% de l'ocupació dins d'aquest sector terciari (veieu taula 16) Hem de tenir present la importància de la tipologia de treballador que forma part d'aquestes cooperatives enfront de la tipologia de treballador en els sectors manufacturers.

El conjunt de totes aquestes cooperatives de treball creades posteriorment a la inflexió de l'activitat econòmica són localitzades, preferentment, en la regió I amb el 76,6% del total del nombre de societats cooperatives de treball associat i amb el 81% de llocs de treball generats, i es concentren, sobretot, a les comarques del Barcelonès i el Baix Llobregat (veieu taula 17)

TAULA 17. Localització de les cooperatives de treball associat constituïdes entre 1976 i 1981, per Regions.

Regions	nº. de cooperatives	%	nº. de socis-treballadors	%
Regió I	203	76,6	3.178	81%
-Barcelonès	124	46,8	1.484	37,8
-Baix Llobregat	33	12,4	1.111	28,3
-Maresme	11	4,1	133	3,3
-Vallès Occidental	24	9,0	345	8,8
-Vallès Oriental	11	4,1	105	2,6
Regió II	8	3,0	73	1,8
Regió III	17	6,4	197	5,0
Regió IV	7	2,6	96	2,4
Regió V	6	2,2	158	4,0
Regió VI	4	1,5	35	0,9
Regió VII	10	3,7	109	2,7
Regió VIII	10	3,7	78	1,9
Regió IX	-	-	-	-
Total	265	100,0	3.924	100,0

FONT: elaboració pròpia a partir de la Guia de Cooperatives de treball associat de Catalunya. Departament de Treball, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982.

També és important d'assenyalar, així com expressa la Taula 18 , que la majoria d'aquestes empreses es caracteritzen per tenir el mínim de socis-treballadors que preveu la Llei de cooperatives (20). De les 265 cooperatives de treball associat creades entre 1976-1981, i que, a principis de 1982, encara desenrotllaven una activitat econòmica, 109, és a dir, el 41,1% del total eren de 7 socis treballadors, i representaven el 19,4% dels llocs de treball creats i en funcionament sota aquesta modalitat jurídica. En realitat , el 70% del llocs de treball existents sota aquesta modalitat i en aquest període foren creats en unitats productives inferiors als 50 socis treballadors.

TAULA 18 Dimensió de les cooperatives de treball associat constituïdes entre 1976 i 1981 a Catalunya.

Tamany		no. de cooperati <u>ves</u>	%	no. de socis-trebal <u>ladors</u>	%
7	socis-treb.	109	41,1	763	19,4
de 8 a 10	socis-treb.	65	24,1	573	14,6
de 11 a 15	socis-treb.	45	17,0	596	15,18
de 16 a 25	socis-treb.	24	9,0	457	11,6
de 26 a 50	socis-treb.	12	4,0	394	10,0
de 51 a 75	socis-treb.	2	0,7	111	2,8
de 76 a 100	socis-treb.	3	1,1	240	6,1
de 101 a 125	socis-treb.	1	0,3	116	2,9
de 126 a 150	socis-treb.	1	0,3	128	3,2
de 151 a 175	socis-treb.	2	0,7	322	8,2
de 176 a 200	socis-treb.	-	-	-	-
de 202 a 225	socis-treb.	1	0,3	224	5,7
Total		265	100,1	3.924	100,0

FONT: elaboració pròpia a partir de la Guia de Cooperatives de Treball associat de Catalunya. Departament de Treball, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982.

Les cooperatives de Treball associat són sempre, jurídicament, empreses de nova creació. Tanmateix, es pot donar el cas d'un col·lectiu de treballadors, l'empresa del qual ha fet fallida, que un cop liquidada i tancada, pren l'opció d'emprendre l'antic negoci i compra, així, una part de la totalitat de la maquinària per tal de crear una nova empresa sota la fórmula jurídica de societat cooperativa.

Aleshores, saber exactament el nombre de cooperatives actuals que tenen aquest origen és difícil, car no hi ha cap registre que facilita aquesta informació. No obstant, a continuació adjuntarem un quadre d'aquelles cooperatives que, havent estat constituïdes en el període 1976-1981, el seu origen immediat és el tancament d'una empresa tradicional. No hem pretès de fer una relació exhaustiva, sinó que hem volgut oferir, simplement, una mostra de la tipologia d'aquestes cooperatives que les diferencia d'aquelles que tenen un origen totalment de nova creació.

La Taula 19 demostra com les cooperatives de treball associat procedents de col·lectius de treballadors d'empreses que havien estat tancades, es caracteritzen per ésser empreses dedicades a les activitats econòmiques corresponents al sector manufacturer d'on, d'una manera especial, afecta la crisi, com poden ser el tèxtil i el metall. Cap d'aquestes cooperatives estan registrades en el sector construcció i terciari i, per tant, tampoc en aquells sectors emergents.

Així mateix, es diferencien d'aquelles societats cooperatives de treball associat de nova creació pel seu tamany d'establiment. En la Taula 18 s'havia constatat com la majoria de les cooperatives de treball associat eren, fonamentalment, unitats de producció que

TAULA 19 Cooperatives de Treball Associat constituïdes entre 1976 i 1981 on el seu origen prové d'una empresa anterior que ha fet fallida.

Nom	Comarca	any de fundació	nº. de socis	activitat econòmica	nº. de C.N.A.E.
Tèxtil Samboiana S.C	Baix Llobregat	1976	152	ram de l'aigua	43
Coop.Merc.Central Barna	Barcelonès	1980	57	càrrega i descàrrega	751-9
Tèxtil Alje Stat.Coop.	Baix Llobregat	1980	45	tèxtil	43
Perobell,Stat.Coop.	Vallès Occ.	1978	30	fabricació de mobles	46
Transports Urbans de Sabadell	Vallès Occ.	1981	73	transport públic	72
Hergom Stat.Coop.	Baix Llobregat	1980	116	fabricació artíc.cautxú	48
Metal.lúrgica Baix Llobregat	Baix Llobregat	1980	224	fabricació elements de matriceria	31
Teixidors associats S.C. Vallès Occ.	Vallès Occ.	1977	19	confecció	453
Terrassa confecció S.C. Vallès Occ.	Vallès Occ.	1980	17	confecció	453
Vives Stat.Coop.	Vallès Occ.	1980	84	mobles metàl.lics per oficina	32
Indústries Waldes S.C. Barcelonès	Barcelonès	1981	80	fabricació d'articles metàl.lics	31
Itatex Stat.Coop. Barcelonès	Barcelonès	1981	54	acabats tèxtils	53
Laboratori Electrònic Baix Llobregat	Baix Llobregat	1981	170	fabric.interruptorsaut.	34
Sedere Baix Llobregat	Baix Llobregat	1980	39	moble i fusta	46

FONT: elaboració pròpia a partir de la mateixa recerca.

disposaven d'aquell mínim de socis treballadors que regulava la Llei general de cooperatives (21). Contràriament, en aquesta relació d'empreses procedents de societats que havien fet fallida, reflectida en la Taula 19, es mostra com s'és davant d'empreses d'una dimensió corresponent a la mitjana empresa. En l'actualitat, és un tret fonamental per conèixer l'origen de les societats cooperatives de treball associat recentment constituïdes.

En darrer lloc, fer notar que aquestes empreses són localitzades en la Regió I que, en l'actualitat, és aquella que registra la major taxa d'atur de Catalunya.

El 31 de desembre de 1981, les cooperatives de treball associat constituïdes des de 1976 havien creat i/o mantingut els següents llocs de treball:

TAULA 20 Nombre de llocs de treball encara existents al 31 de desembre de 1981 i creats des de 1976 per les cooperatives de treball associat a Catalunya.

Any de creació	nº. de coop. de treb. associat	%	nº. de socis-treballadors	%
1976	4	1,5	207	5,2
1977	9	3,3	148	3,7
1978	14	5,2	190	4,8
1979	29	10,9	303	7,7
1980	89	33,6	1.401	35,7
1981	120	45,3	1.675	42,7
Total	265	100,0	3.924	100,0

FONT: elaboració pròpia a partir de la Guia de Cooperatives de Treball associat de Catalunya, Departament de Treball, de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1982.

L'interès no rau en el significat quantitatiu d'aquests llocs de treball, sinó en la nova dinàmica d'una branca concreta de cooperativa i la seva localització en l'espai, així com en el moment de canvi de comportament en el ritme de creació. És ben cert que la creació i el manteniment de 3.924 llocs de treball són fets força marginals; no gensmenys, l'interès d'aquest estudi roman en la significació de l'ocupació com a resposta a una situació fortament incerta i com a mesura de defensa econòmica per part de certs treballadors que han volgut crear-se un lloc de treball.

2.2. Aproximació a la realitat quantitativa de les Societats Anònimes Laborals.

2.2.1. En l'àmbit de l'Estat Espanyol.

Una altra fórmula d'organització dels treballadors que opten per crear o mantenir un lloc de treball són les societats anònimes laborals. Són empreses que no frueixen d'un registre propi i això fa difícil poder disposar d'una informació estadística oficial envers a aquest moviment d'empresa de base col·lectiu.

Tanmateix, per a aquest apartat fem les xifres facilitades per la unitat administradora del Fons Nacional de Protecció al Treball (22), i en funció de la mateixa raó considerada per aquest organisme: "la majoria de les societats anònimes laborals han estat constituïdes per tal de poder accedir als préstecs del Fondo Nacional de Protección al Trabajo... Aquesta és la raó per la qual les societats anònimes

TAULA 21. Distribució sectorial dels llocs de treball de les SAL 1978-1980

Sector	1978 nombre	%	1979 nombre	%	1980 nombre	%	Acumulat 1978-80 nombre	%
Primari	-	-	31	0,4	378	3,5	409	2,1
Industrial 1994	1994	96,7	6.852	97,4	10.316	95,6	19.162	96,4
Serveis	67	3,3	153	2,2	88	0,9	308	1,5
TOTAL	2061	100,	7.036	100	10.782	100	19.879	100

FONT: FONDO NACIONAL DE PROTECCION AL TRABAJO, Las Sociedades Anónimas Laborales y el F.N.P.T.
(mecanografiat) Madrid 1981. pp.87

laborals, recollides en les dades del Fondo, poden ésser considerades com el cens de les societats laborals que s'han constituït al llarg dels anys" (23).

Així com manifesta la Taula 21, aquestes empreses es localitzen fonamentalment en el sector industrial: de 19.879 llocs de treball beneficiaris del crèdit, 19.162 corresponien al sector indústria i representava el 96,4% del total. Concretament, aquests 19.162 llocs de treball estaven distribuïts de la següent manera:

Alimentació	470
Construcció	223
Minerals no metàl·lics	1.713
Químiques	875
Fusta	1.089
Metall	8.093
Paper i AA.GG.	321
Pell i Tèxtil	6.361
Altres	11

FONT: FONDO NACIONAL DE PROTECCION AL TRABAJO, Las Sociedades Anónimas Laborales y el F.N.P.T. (mecnografiat) Madrid 1981. pp.89

Es palesa una important concentració de treballadors de societats anònimes laborals en el sector industrial i preferentment en aquelles activitats relacionades amb el tèxtil, concretament en el "ram de l'aigua" i en el metall.

Les empreses beneficiàries es caracteritzen pel seu cert volum d'ocupació. En la Taula 22, posem de manifest que les empreses de més de 100 treballadors donen ocupació al 82,3% dels treballadors beneficiaris d'aquests crèdits, enfront de les empreses de 4 i 5 treballadors que solament concentren el 1,3% de la

TAULA 22 Distribució de les Societats Anònimes Laborals i treballadors per tamany d'empresa.

Dimensió	Empreses en 1980		Treballadors en 1980		Total emp.1978-80		Total treb. 1978-80	
	nombre	% acumulat	nombre	% acumulat	nombre	% acumulat	nombre	% acumulat
de 4 a 5	24	21,1	102	0,9	66	29,3	255	1,3
de 6 a 25	25	47,1	292	3,6	59	55,5	714	4,9
de 26 a 50	14	60,6	503	8,3	25	66,7	918	9,5
de 51 a 100	14	74,0	1012	17,7	22	76,4	1619	17,6
de 101 a 250	12	85,6	1896	35,3	26	88,0	4214	38,8
+ de 250 treballadors	15	100,0	6977	100,0	27	100,0	12161	100,0
TOTAL	104		10782		225		19881	

FONT: FONDO NACIONAL DE PROTECCION AL TRABAJO, Las Sociedades Anónimas Laborales y el F.N.P.T.
(Mecanografiat) Madrid 1981.pp.75

població laboral beneficiària de l'ajut oficial.

TAULA 23. Dimensió de les Societats anònimes Laborals segons els sectors econòmics 1978-1980

Sectors	Dimensió mitjana (no. de treballadors per empresa)
Primari	37
Industrial	113
Serveis	7
Total nacional	88

FONT: FONDO NACIONAL DE PROTECCION AL TRABAJO.,
Las Sociedades Anónimas Laborales y el
F.N.P.T. (mecanografiat) Madrid 1981.pp.90

De manera resumida, la Taula 23 mostra com les societats anònimes laborals de major dimensió mitja es localitzen en el sector industrial.

Segons la Taula 24 aquestes empreses són distribuïdes per tot l'Estat Espanyol. No obstant, s'observa una major participació dels treballadors en relació al crèdit oficial, en aquelles regions on el tamany d'empresa és major; concretament les regions més beneficiades foren, País Basc, Catalunya, Navarra i Galícia. En canvi, el nombre de societats anònimes laborals beneficiades d'Andalusia no és correlatiu al nombre de llocs de treball beneficiari. Es constata, per tant, en la Taula 24, que el tamany de les societats anònimes no és homogeni arreu de l'Estat. En la Comunitat d'Andalusia hi ha un predomini de la petita empresa laboral, en 27 treballadors de mitjana empresarial. En canvi, a les Comunitats de Catalunya, País Basc i Galícia predomina l'empresa laboral de tamany mitjà, amb una dimensió de 157,134 i 224 treballadors res-

pectivament a cada Comunitat.

TAULA 24 .Distribució geogràfica de les SAL i llocs de treball beneficiats pels ajuts del F.N.P.T. 1978-80

Regió	nº. d'empresa	llocs de treball	dimensió mitja empresa
Andalusia	31	835	27
Aragó	6	487	81
Astúries	7	651	93
Balears	1	49	49
Canàries	-	-	-
Cantàbria	3	91	30
Castella-Lleó	7	257	37
Castella-La Manxa	9	225	25
Catalunya	25	3.930	157
Extremadura	10	276	28
Galícia	17	3.806	224
Madrid	23	383	17
Múrcia	12	87	7
Navarra	16	1.535	96
País Valencià	10	663	66
País Basc	47	6.282	134
Rioja	2	322	161
Ceuta-Melilla	-	-	-
Total	225	19.878	88

FONT:FONDO NACIONAL DE PROTECCION AL TRABAJO, las Sociedades Anónimas Laborales y el F.N.P.T. (mecnografiat).
Madrid 1981. pp.83

El tamany d'empresa i el sector d'activitat on és ubicada la societat anònima laboral, es relaciona directament amb l'origen d'aquesta. Això és ben palès en la Taula 25

TAULA 25 Origen de les Societats Anònimes Laborals
que van sol·licitar el crèdit del F.N.P.T.
en 1980.Espanya

	<u>de nova creació</u>	<u>transformació</u>
no. d'empreses	40	63
no. de treballadors	385	10.397
mitja de treballadors	9,6	165

FONT: elaboració pròpia a partir del FONDO NACIONAL DE PROTECCION AL TRABAJO, Las Sociedades Anónimas Laborales y el F.N.P.T. (mecanografiat) Madrid 1981. pp.69

L'origen de la Societat Anònima Laboral pot ser la unió d'un grup d'un mínim de 4 treballadors per dur a terme una activitat econòmica sota aquesta fórmula jurídica. L'origen d'aquesta societat, pot ser, també, la transformació d'una empresa tradicional en dificultats. Aleshores, aquest punt de partida distint és el que n'explica les diferències tant de dimensió com d'activitat. Les Societats anònimes laborals de nova creació no comencen amb un immobilitzat i un col·lectiu de treballadors hereuats de l'antiga empresa. Aquests dos elements constitueixen la raó que explicaria que les societats anònimes laborals procedents d'una transformació es trobin en sectors tradicionals com són el de tèxtil i el de metall i amb unes dimensions d'empresa relativament important; inversament, les societats anònimes laborals de nova creació es troben en sectors d'activitat com són els de serveis i de construcció i la seva dimensió d'empresa tendeix a ser la mínima que regula la normativa.

D'aquesta Taula 25 , cal, també, destacar que mentre els nous llocs de treball beneficiaris del crèdit del Fondo Nacional de Protección al Trabajo sota la fórmula jurídica de societat anònima laboral es limitaven a ser de 385 en 1980, els llocs de treball mantinguts amb l'ajut d'aquest crèdit foren de 10.397 per aquest mateix any. Per tant, sembla que l'ajut procedent del Fondo Nacional de Protección al Trabajo es destini al manteniment de llocs de treball i no a la creació de llocs de treball ofensius.

En resum, hom obté de la informació procedent del Fondo Nacional de Protección al Trabajo que:

- les societats anònimes laborals estan prenent importància arreu de totes les Comunitats i Regions de l'Estat Espanyol; preferentment, allà on havia una estructura productiva abans de la crisi econòmica actual.
- són unitats productives que operen, freqüentment, en sectors d'activitat laboral tradicional.
- els seus establiments són d'una dimensió que varia en funció d'aquestes societats. Ara bé, predomina la dimensió mitjana de l'empresa.
- Així mateix, de la informació treballada sembla que són emprades preferentment per manteniment de llocs de treball, enfront de la creació de nous llocs de treball.

2.2.2. Dins l'àmbit de Catalunya.

Les primeres Societats Anònimes Laborals a Catalunya daten del període 1978-1979, que provenen de les conversions d'empreses en crisi com l'Alfredo Guillem en el sector de la premsa hidràulica, l'Ossa en el sector de la moto i la Roselson en el d'amplificadors.

Des d'aleshores ençà, la dinàmica de constitució de societats anònimes laborals ha anat prenent força i en l'actualitat és una realitat que es va incrementant.

Com palesen les Taules 26 i 27, la Federació de Societats Anònimes Laborals comptabilitzaven en 1983, unes 105 societats anònimes laborals a Catalunya que mantenen l'ocupació a 6.709 productors.

En concret, la Taula 26 evidencia el fet que aquestes empreses es trobin preferentment en els sectors del metall (40), tèxtil (13), concretament en el "ram de l'aigua", i químic (9). No se'n troben, en canvi, en el sector de construcció, i n'hi han molt poques que es dediquin a Serveis (3). El major nombre de treballadors d'anònimes laborals treballen en el sector tèxtil (2.312, 34,46%), seguit del sector del metall (1.848, 27,55%) i químic (661, 9,85%). Un altre subsector, amb un important nombre de treballadors, és el vidre, del qual dues societats donen ocupació a 511 treballadors; dues societats de premsa mantenen 164 llocs de treball; 4 d'alimentació, 251 treballadors; i 5 de fusta mantenen 141 llocs de treball.

TAULA 26 Mapa de les Societats Anònimes Laborals de Catalunya per activitats. 1983

Activitat	Empreses per activitat	%	Treballadors per activitat	%	mitja de treb. per activitat	empreses per comarques segons l'activitat
Metall	40	38,10	1848	27,55	46,20	Barcelonès 21 Baix Llobregat 7 Vallès Occ. 3 Osona 2 Vallès Oriental 1 Maresme 1 Garraf 1 Garrigues 1 Baix Camp 1 Alt Camp 1 Alt Empordà 1
Tèxtil	13	12,38	2312	34,46	11,85	*Barcelonès 7 *Baix Llobregat 2 *Osona 2 Maresme 1 *Ripollès 1 Berguedà 1 Selva 1 Bages 1
Químiques	9	8,57	661	9,85	82,63	Barcelonès 3 Baix Llobregat 3 Vallès Occ. 2 Maresme 1
Arts Gràfiques	5	4,76	54	0,80	10,80	Baix Llobregat 2 Barcelonès 1 Alt Urgell 1 Tarragonès 1

* una mateixa societat i diversos centres de producció.

* una mateixa societat i diversos centres de producció.

TAULA 26 (cont). Mapa de les Societats Anònimes Laborals de Catalunya per activitats. 1983

Activitat	Empreses per activitat	%	Treballadors per activitat	%	mitja de treb. per activitat	empreses per comarques segons la comarca
Fusta	5	4,76	141	2,10	28,20	Barcelonès Baix Llobregat Montsià Baix Camp 2 1 1 1
Hosteleria	4	3,81	74	1,10	18,50	Barcelonès Tarragonès 2 2
Alimentació	4	3,81	251	3,74	62,75	Barcelonès Baix Camp 3 1
Cartró	3	2,86	263	3,92	87,67	Baix Llobregat Vallès Occ. Segrià 1 1 1
Serveis	3	2,86	60	0,89	20,00	Barcelonès Vallès Orient. 2 1
Abrasius	2	1,90	209	3,12	104,5	Vallès Occ. Alt Penedès 1 1
Prensa	2	1,90	164	2,44	82,00	Barcelonès Segrià 1 1
Vidre	2	1,90	511	7,62	255,5	Baix Llobregat 2
Joieria	1	0,95	8	0,12	8	Barcelonès 1

TAULA 26 (cont). Mapa de les Societats Anònimes Laborals de Catalunya per activitat. 1983

Activitat	Empreses per activitat	% Treballadors per activitat	%	mitja de treb. per activitat	empreses per comarques segons la comarca
Refractaris	1	0,95	0,55	37,00	Barcelonès 1
Transport	1	0,95	0,24	16,00	Vallès.Occ. 1
No classificades	10	9,52	0,94	6,3	Barcelonès 2
					Baix Llobregat 2
					Vallès Occidental 1
					Bages 1
					Osona 1
					Alt Empordà 1
					Baix Empordà 1
					Baix Penedès 1
TOTALS	105	100,00	6.709	100,00	63,9 108

FONT: FESALC, Nova Gestió nº.1, març 1984.pp.11

TAULA 27 Mapa de les Societats Anònimes Laborals per províncies i comarques. Catalunya 1983

Província	Empreses per comarques	%	Treball. comarc.	%	Empreses per províncies	%	Treball. per província	%
Barcelona	*Barcelonès	46	2.827	42,59				
	*Baix Llobregat	20	1.620	18,52				
	Vallès Occ.	9	333	8,33				
	*Osona	5	163	4,63	90	83,33	6.094	90,83
	Maresme	3	295	2,78				
	Vallès Orient.	2	78	1,85				
	Bages	2	89	1,85				
	Berguedà	1	483	0,93				
	Garraf	1	52	0,93				
	Alt Penedès	1	154	0,93				
Lleida	Segrià	2	105	1,85				
	Alt Urgell	1	26	0,93	4	3,70	190	2,83
	Garrigues	1	59	0,93				
Girona	Alt Empordà	2	36	1,85				
	*Ripollès	1	55	0,93	5	4,63	268	3,99
	Selva	1	174	0,93				
	Baix Empordà	1	3	0,93				
Tarragona	Tarragonès	3	13	2,78				
	Baix Camp	3	94	2,78	9	8,33	157	2,34
	Alt Camp	1	4	0,93				
	Baix Penedès	1	4	0,93				
	Montsià	1	42	0,93				
Totals			6.709	100,00	108	100,00	6.709	100,00

* una mateixa Societat i diversos centres.

FONT: FESALC, Nova Gestió nº.1, pp.12

De la Taula 27 podem deduir el fet que aquestes empreses es localitzin, preferentment, a la província de Barcelona (83,33%) i, en concret, en les comarques del Barcelonès (46 empreses, al 42,59% del total, mantenen 2.827 llocs de treball, el 42,14% total d'ocupació en societats anònimes laborals), al Baix Llobregat, on 20 empreses, el 18,52% total, mantenen 1.620 ocupacions, el 24,15% del total de treball i el Vallès Occidental, amb 9 empreses, el 8,35%, que mantenen l'ocupació de 333 treballadors, és a dir, el 4,96% total d'aquest col·lectiu. La província de Lleida, amb 4 empreses i 190 treballadors, representa el 3,7% i el 2,83% respectivament. Girona, amb 5 empreses i 268 treballadors, representa el 4,63% i el 3,99% respectivament, i la província de Tarragona amb 9 societats i un col·lectiu de 157 representa el 8,33% i el 2,34% respectivament.

Si de nou analitzem la Taula 26, podem veure com de les 40 empreses del metall, 21 es localitzen en el Barcelonès, 7 en el Baix Llobregat i 3 en el Vallès Occidental. El sector tèxtil també es concentra principalment entre el Barcelonès, amb 7 empreses, el Baix Llobregat amb 2 i Osona amb dues més. El sector químic es reparteix entre les quatre comarques que registren una taxa superior d'atur: 3 empreses al Barcelonès, 3 al Baix Llobregat, 2 al Vallès Occidental i 1 al Maresme. El sector del vidre roman tot en el Baix Llobregat -cal assenyalar que en aquesta comarca s'ha instal·lat, tradicionalment, l'activitat d'aquest subsector.

En general, les societats anònimes laborals es localitzen en la Regió I, que és la que actualment registra les taxes més elevades d'atur de Catalunya i coincideix, plenament, amb la localització de les cooperatives de treball associat.

D'una relació de 105 empreses i 6.709 treballadors, la mitjana per unitat de producció és de 63,9, la qual cosa és apuntada a la Taula 28. Nogensmenys, la dimensió segons l'activitat oscil·la entre 255,5 com a mitjana màxima que registra el vidre, amb una empresa que ella sola comptabilitza 460 treballadors i un mínim de 8 productors en el subsector de la joieria. Després del vidre i el sector tèxtil que ocupa el segon lloc amb una mitjana de 177,85 treballadors, segueix el sector abrasius amb una mitjana de 104,5 treballadors; el de cartró, amb una mitjana de 87,67 i el químic amb una mitja de 82,63. Aquestes serien les activitats les empreses de les quals registrarien un major número de treballadors.

TAULA 28 Dimensió de les Societats Anònimes Laborals a Catalunya. 1982

<u>Tamany</u>	<u>nº.de SAL</u>	<u>%</u>	<u>nº.de socis</u>	<u>%</u>
menys de 10 socis	27	36,5	130	2
de 11 a 30 socis	8	11	155	2,3
de 31 a 50 socis	12	16	467	7
de 51 a 100 socis	10	13,5	754	11,5
de 101 a 500 socis	14	19	3.445	53
més de 500 socis	3	4	1.573	24
Total	74		6.524	

FONT: elaboració pròpia a partir de la informació directa obtinguda pel FONDO NACIONAL DE PROTECCION AL TRABAJO, Madrid 1983.

A partir d'aquesta Taula 28 on la font d'informació és diferent així com la data d'obtenció, raó que explicaria com el col·lectiu de treballadors seria superior al que considera la FESALC, obtindrem una estructura empresarial amb la unitat de producció d' 11 a 100 treballadors que representa el 40,5% i les estructures empresarials inferiors a 10 productors, el 36,6% de l'estructura empresarial. No obstant, el 88,5% dels productors treballen en empreses superiors als 50 treballadors.

En treballar amb informació proporcionada pel Fondo Nacional de Protección al Trabajo i amb la informació facilitada per la Federació de Societats Anònimes Laborals, hem de remarcar l'existència d'una tendència determinada de Societat Anònima Laboral: la que procedeix de l'empresa tradicional en crisi que, en ésser la d'un major nombre de treballadors, és la que té més ressò i més mobilització i és, per tant, la que passa pel registre administratiu del Fons Nacional de Protección al Treball i pel registre "natural" realitzat per la Federació. Per tant, treballem amb la informació corresponent a aquelles societats laborals que provenen d'una transformació. Aquest esbiaixament en la informació, tanmateix, l'hem de considerar de petita importància per a Catalunya. És veritat que existeixen aquelles societats anònimes laborals que donen, preferentment, serveis a una altra empresa, com són els petits tallers de manteniment, les de transports (...); Ara bé, són, generalment, les no afiliades, és a dir, les que no tenen en el seu interior un cert protagonisme sindical ni les que demanen el crèdit oficial sobretot perquè tampoc els seria

concedit per la seva incidència mínima en l'ocupació. La seva problemàtica coincidiria de ple amb les cooperatives de treball associat de nova creació -però que no fan d'ella un objectiu específic d'aquest estudi-.

Aleshores, les característiques d'activitat econòmica, com a localització i dimensió d'empresa que hem treballat en aquest apartat, corresponen a les societats laborals procedents d'una transformació. Es tracta de col·lectius de treballadors relativament importants que, jurídicament, han comprat el patrimoni d'una empresa amb dificultats. Aquestes empreses se solen trobar en sectors d'activitat econòmica fabril, caracteritzats per la seva incidència important sobre l'ocupació total en la indústria.

Les societats anònimes laborals a Catalunya, predominantment, són el resultat d'una empresa tradicional en una situació crítica; són filles de la crisi industrial i han fet la seva aparició dins de l'escenari econòmic com a fórmules defensives de manteniment de llocs de treball.

Calressenyar que hi ha una elevada semblança entre les societats cooperatives de treball associat i les societats anònimes laborals, procedents ambdues d'una empresa amb dificultats: són modalitats d'organització que neixen amb uns actius industrials i amb un col·lectiu de treballadors heretats. Trets fonamentals per explicar les diferències existents tant en activitat econòmica com en dimensió d'empresa amb relació a aquelles de nova creació.

De la informació estadística treballada (veieu taules 16 i 20) s'obté que el ritme de creació de so-

cietats cooperatives de treball associat és superior al ritme de naixement de cooperatives i societats anònimes laborals procedents de l'empresa tradicional en dificultats; no obstant, el nombre de llocs de treball mantinguts és superior al nombre de llocs de nova creació (veure taules 16 i 26). Per tant, de forma similar a altres països industrials, ens trobem davant d'un associacionisme industrial defensiu i no pas ofensiu.

Aquesta raó defensiva, que fomenta el naixement de societats anònimes laborals i societats cooperatives de treball a partir de la compra d'una empresa tradicional en crisi, fa que aquestes dues modalitats d'organitzacions jurídiques entre elles tinguin un major nombre d'elements comuns que no pas entre les de mateixa tipologia jurídica però procedent d'un òrgan de nova creació o anterior a la inflexió de l'activitat econòmica.

Aquesta constatació va ser el factor que va animar, en aquest estudi, la utilització de dues fórmules de significació jurídica totalment contraposades.

3. Una visió de l'associacionisme econòmic actual

Del contingut d'aquest capítol sembla que, en l'actualitat, la raó objectiva predomina sobre la raó ideològica en el moment que els treballadors, de forma solidària, decideixen organitzar-se per portar a terme una activitat econòmica.

Aquesta constatació permet que, de vell nou, prengui actualitat aquella línia de pensament que considera l'associacionisme econòmic com a resultat de situacions adverses. Per Antoni (24) les cooperatives en el seu conjunt i l'associacionisme industrial en concret, estan lligats al naixement del capitalisme i són fills de la necessitat.

Així mateix, per Woodworth (25), la intensitat i duració de la crisi econòmica ha colpit a grups amb objectius i valors diferents dins l'estratègia comuna de la supervivència. De forma molt variada, des de grups polítics d'esquerra, els utòpics de la creació de comunitats, fins els treballadors salvadors de la seva pròpia empresa i la creació de cooperatives per part de treballadors a l'atur, estan generant un nou ressorgiment d'aquest sector cooperatiu.

En concret, s'ha posat de manifest el fet que, en tots els exemples analitzats, dos són els orígens principals d'aquest associacionisme industrial:

- creacions pures, que representen el percentatge més elevat en aquelles cooperatives que treballen en sectors d'activitat econòmica corresponent a la construcció i serveis; i

- la salvació d'empreses en dificultats per part dels propis treballadors i que representen la majoria de les associacions industrials creades recentment en els sectors manufacturers tradicionals.

El predomini quantitatiu dels llocs de treball, recentment creats sota la fórmula de societat de base col·lectiva procedent de les compres d'empreses en dificultats, fa que Sibille (26) consideri que aquesta crisi persistent està abocant l'associacionisme industrial dels treballadors cap a empreses amb fortes dificultats de subsistir i els obrers s'estan convertint en "salvadors d'empreses" intentant fer-les continuar o reactivant-les sota la fórmula de societat cooperativa de producció.

Per la seva part, Sapelli (27) intenta donar una explicació a aquest comportament possibilista de certs col·lectius de treballadors que opten per la compra d'una empresa en dificultats. Considera l'associacionisme econòmic com un element integrant de la subcultura de qualsevol poble , és a dir, formant part dels valors fonamentals de la vida social d'una comunitat. Aleshores aquestes associacions industrials s'han d'entendre com un sistema de solidaritat entre els homes per fer front a les necessitats més urgents. Valor que, segons Sapelli (28), és plenament assolit i forma part de la subcultura de qualsevol nucli humà.

Tanmateix, com s'ha posat de manifest en aquest apartat , la crisi econòmica -la gran protagonista de la nova dinàmica de l'associacionisme industrial arreu dels països occidentals- acompanyada d'elements importants de crisi de certs valors socials i culturals com

conseqüència de la història social recent de cadascun d'aquests països industrialitzats, ha significat un element motor important de l'aparició en el món de l'associacionisme econòmic de nous actors socials: per una banda, tècnics, quadres i joves a l'atur amb una elevada qualificació i, per altra banda, els treballadors "salvadors de la seva pròpia empresa" que generalment disposaven d'una certa base sindical.

Aleshores, aquests dos protagonistes estan permetent de generar dues noves tipologies d'associacionisme industrial amb una problemàtica, en un primer moment, totalment diferent, però que si aquesta dinàmica arriba a consolidar-se poden aconseguir de complementar-se i proporcionar un contingut i un pes econòmic més important que d'antuvi en la branca del cooperativisme de treball associat.

L'aparició d'aquestes dues noves modalitats d'associacionisme industrial és el que ha permès a Sapelli (29) diferenciar, dins del cooperativisme de treball associat, les cooperatives tradicionals de les cooperatives hereditàries i de les emergents.

Denomina cooperatives tradicionals a aquelles sorgides abans de la inflexió de l'activitat econòmica; les cooperatives hereditàries són aquelles l'arrel de les quals es troba en una empresa tradicional en dificultats que ha estat comprada pels seus treballadors. Per últim, hi haurien les cooperatives de nova creació constituïdes per personal altament qualificat i que ofertarien un conjunt de serveis corresponents al sector terciari avançat.

Aleshores, el futur de les organitzacions dels

treballadors per dur a terme una activitat econòmica ve determinada, en part, pel major o menor protagonisme de cadascuna d'aquestes modalitats dins l'associacionisme de producció.

El desenvolupament d'una o altra modalitat depèn de la pròpia societat, si aquesta opta pel desenvolupament d'un cooperativisme ofensiu o , en canvi, es limita a emprar la solidaritat entre les persones en moments de necessitat. D'aquesta mateixa opció, depèn la realitat de la denominada Economia Social, on el cooperativisme de tipus ofensiu hauria d'ésser l'eix central.

3.1. L'Economia Social: la possibilitat d'un Tercer Sector.

Tot el raonament dut a terme fins ara fonamenta les arrels del comportament defensiu de la societat preferentment en un plànol econòmic: L'economia submergida, el mercat negre, els projectes dels joves, les cooperatives de treball associat i les societats anònimes laborals, són simples instruments defensius de la societat envers una situació de fortes taxes d'atur i elevada incertesa econòmica.

Tanmateix, hi ha tota una explicació (30) on les causes d'aquests comportaments defensius ubica no en un plànol merament econòmic sinó en un plànol social. Hom considera que tots aquests mecanismes són manifestacions de la crisi de relacions existents entre un Estat-Assistencial i la seva societat. Així mateix, aquesta crisi no té la seva arrel en l'aspecte econòmic sinó que aquest és conseqüència d'una crisi estructural fonamentada en els conceptes de la raó d'ésser que han predominat en la configuració i desenvolupament d'aquest Estat-Benefactor.

En l'actitud de qüestió sobre aquests conceptes rau el divorci entre l'estat i la societat. Nogensmenys, aquesta crisi de relacions, en lloc d'esclatar, ha estat traduïda a una recerca per part de les persones de la pròpia alternativa en el seu entorn més proper, tot renunciant a l'acció col·lectiva per a la transformació de certs comportaments i estructures. És en aquesta línia de raonament que s'interpreta l'economia submer

gida com a reflex, ensems, d'una fotografia social negativa (escapar dels impostos i de les cotitzacions socials) i d'una voluntat positiva de posar en marxa tipus directes de relacions i activitats autònomes.

Aleshores, aquest intent de retornar la persona al seu medi -en el seu sentit més global del concepte- és el que posa en entredit la solidaritat mecànica (31) fomentada i desenvolupada per l'Estat Providència i la retroballa i nova dinàmica de la solidaritat subcultural (32) o orgànica (33).

Aquesta solidaritat, entesa com a valor constant de la subcultura dels homes, no pot ésser concebuda com a producte automàtic del mecanisme de mercat (il·lusió del liberalisme metodològic amb la identificació entre l'home econòmic i l'home real) o com a resultat de l'actuació de l'Estat Assistencial envers la societat en general, sinó que ha de ser entesa com a valor fonamental del nucli humà; ha de ser una solidaritat visible i inserida en el teixit social concret de l'home. En aquesta perspectiva, la crisi de l'Estat Assistencial correspon als límits d'una expressió mecànica de la solidaritat social.

Aleshores, aquesta crisi de l'Estat Providència com a Estat Fiscal comporta la multiplicació de fenòmens negatius: el desenvolupament de l'economia submergida i el mercat negre, per exemple, així com la segmentació del mercat de treball. Considerem que la posta en marxa de tota una economia i societat paral·lela a l'oficial és un mecanisme de compensació i d'autodefensa

de la societat per tal d'atenuar el desenvolupament de la socialització i del seu cost.

Es a partir d'aquesta anàlisi que hom planteja una crítica de l'Estat Benefactor des d'una òptica diferent de la que correspon a la perspectiva neo-liberal, (39).

Enfront de l'alternativa estatització/privatització, aquesta línia de pensament defensora d'aquest tercer sector proposa, com a viabilitat d'un nou Estat Benefactor, la redefinició de les relacions entre aquest Estat i la societat fonamentada en els conceptes de solidarització flexible, descentralització i autonomia que conduiria a:

- desburocratitzar i racionalitzar la gestió dels grans equipaments i funcions col·lectives: és la via de la socialització més flexible.
- remodelar certs serveis públics per posar-los més a prop dels consumidors: és la via de la descentralització.
- transferir a les col·lectivitats no públiques (associacions, fundacions, grups diversos) tasques de serveis públics: és la via de l'autonomia (35).

L'alternativa no és d'ordre institucional sinó social; es tracta de fer més important el pes de la societat civil, d'incrementar els espais d'intercanvis i de solidaritat orgànica. Així mateix, cal anar cap a una societat més pluralista on certs serveis col·lectius són desenvolupats per la iniciativa de la pròpia societat civil.

Les formes d'organització que configurarien aquest Tercer Sector serien l'associacionisme, el cooperativisme, el mutualisme, el treball voluntari i el treball artesanal entre altres, on la cooperació seria l'eix central d'aquest sector.

Dins d'aquesta línia de raonament, la cooperació s'ha d'entendre com a fórmula de realització de les persones dins de l'activitat econòmica. No com a organització de resistència.

La cooperació es troba en l'espai d'intersecció entre el mercat econòmic i el mercat polític. Forma part del mercat econòmic perquè les cooperatives són, sobretot, unitats productives: el seu objectiu és la producció de béns i serveis per l'obtenció d'un benefici. No obstant, també desempenyoren un paper polític en orientar les forces socials cap a la realització d'activitat econòmica, front a l'alternativa de la confrontació. Aleshores, la cooperació no sols és una modalitat de solidaritat econòmica, sinó que també és una fórmula de solidaritat política.

En aquesta línia de raonament de creació d'un tercer sector, la cooperació amb un contingut ofensiu és qui ha desenvolupat el paper propulsor que permet de crear aquest espai de democràcia econòmica i desenvolupament de l'Economia Social. Concepte, aquest, que, en l'actualitat, es troba lluny d'ésser totalment definit i tancat.

4 Notes bibliogràfiques. Capítol Tercer

- (1) SAPELLI, G. (1984), La Cooperazione : Dalla crisi economica alla Teoria dell'Impresa (una nota anti-neoclassica). Milano, maig, 1984, (mecnografiat) pp. 21-22
- (2) WOODWORTH, W Co-operative Movement in the United States: The Third Stage, ponència presentada to the Second World Conference on Industrial Cooperatives, Varsow, 1983.
- (3) SIBILLE (dir.) Les cooperatives ouvrières de production en France et dans la CEE, col. Notes et Etudes , Documentaires, La Documentation Française, Paris, 1982, pp. 107.
- (4) JONES, D. (1984) La produttività e la Partecipazione dei Lavoratori: analisi comparate delle cooperative di lavoro operanti nelle economie industriali Occidentali, Ponència presentada en el Congrés de Studi Cooperativi, Ravenna, 22-23 març, 1984, pp. 4
- (5) JONES, D. (1984) idem, pp. 5
- (6) JONES D. (1984) idem, pp. 6
- (7) SIBILLE² (dir.) op. cit. pp. 108
- (8) REIBEL, R. "The Workingman's Production Association or the Republic in the Workshop" in VANEK, J. (ed.) Self-Management: Economic Liberation of Man, ed. Penguin Modern Economics Readings London, 1975, pp. 39-46. Publicat per primera vegada en REIBEL, R. and RONGERE, P. Socialisme et Ethique, Press Universitaire de France, Paris, 1966.
- (9) CUMMING, E. "Co-operative Production in France and England", in Quarterly Journal of Economics, vol.4 july 1890, pp. 357-386.
- (10) ANTONI, A. "Worker Cooperative in France, in Annales of Collective Economy, july-dec. 1957

- (11) VIENNEY, G. Socio-économie des organisations coopératives, , Col. Tiers Secteur, CIEM, Paris 1960.
- (12) SIBILLE, H. (dir.) op. cit. pp. 23
- (13) SIBILLE, H. (dir.) op. cit. pp. 33
- (14) JONES, D. op. cit. pp. 6
- (15) Moltes d'aquestes cooperatives angleses han emprat l'Estatut del Moviment d'Empresa Industrial Col·lectiva (ICOM).
- (16) WHYATT, A. Self'Management: The answer to unemployment? The Worker Co-operative Movement in Great Britain, ponència presentada to the II Conference on Industrial Cooperatives, Varsaw, 1983, pp. 2.
- (17) WOODWORTH, W. op. cit. pp. 7
- (18) WOODWORTH, W. op. cit. pp. 8
- (19) WOODWORTH, W. op. cit. pp. 10
- (20) La LLei General de Cooperatives de l'Estat, 1974 preveia un mínim de 7 socis treballadors. A partir de l'abril de 1983, quan es posa en vigència la LLei de Cooperatives Catalana, poden constituir-se cooperatives de treball associat amb un mínim de 5 socis-treballadors.
- (21) idem
- (22) El Fondo Nacional de Protección al Trabajo és una Unitat Administradora que depèn del Ministeri de Treball i Seguretat Social encarregada de gestionar el crèdit oficial per les societats anònimes laborals, cooperatives de treball associat, treballadors autònoms i iniciatives locals d'ocupació. Veure MINISTERIO DE TRABAJO Y SEGURIDAD SOCIAL, Ordre del 18 de març de 1984 per la qual s'estableixen els Programes d'actuació de la Unidad Administradora del Fondo Nacional de Protección al Trabajo per l'exercici pressupostari de 1984.

- 2.1
- (23) FONDO NACIONAL DE PROTECCIÓN AL TRABAJO, Las Sociedades Anónimas Laborales y el F.N.P.T. (mecanografiat), pp. 56.
- (24) ANTONI, A. op. cit.
- (25) WOODWORTH, W. op. cit. pp. 1-3
- (26) SIBILLE, H. (dir.) op. cit. pp. 156-157
- (27) SAPELLI, G. (1981) "La Cooperazione come impresa: mercati economici e mercato politico" in SAPELLI, (dir.) Il Movimento Cooperativo in Italia ed. Einaudi, Torino, 1981, pp. 250-349.
- (28) SAPELLI, G. (1981), idem.
- (29) SAPELLI, G. (1984), op. cit. pp. 13
- (30) Veure entre altres:
- ATTALI, J. La Palabra y la Herramienta. Modelos para la construcción de una sociedad autónoma, ed. Tecnos, Madrid, 1981.
- O.C.D.E., The Welfare State in Crisis, Informe de Paris, 1981
- ROBINSON, J. i HOLLAND, S. "The Crisis of the Britain Welfare State" in Challenge, set-oct. 1981.
- ROSANVALLON, P. La Crise de l'Etat Providence, ed. Seuil, Paris, 1981
- REVISTA, Mondoperaio, Quale Avvenire per il Welfare State, nùm. monogràfic, nùm. 4, abril 1981, amb les contribucions de:
- MATZNER, "IL Socialismo tra Stato e Mercato" pp. 35-41
- ULLRICH, H. "Da Bismarck a Meidner" pp. 42-50
- ROSANVALLON, P. "Perché é Saltata l'equazione keynesiana?", pp. 51-56
- LEPAGE, H. "Le ricette di Milton Friedman", pp. 57-60
- PEDONE, A. "Dove Sbaciano i "nuovi economisti" pp. 61-64.
- ATTALI, J. "Uno Sguardo oltre la crisi" pp. 65-67
- RUFFOLO, G. "Neo-Liberalismo e neo-socialismo" pp. 68-71

- (31) ROSANVALLON, P. op. cit. pp. 41-48
- (32) SAPELLI, G. (1981) op. cit.
- (33) DURKHEIM, E. (1960), De la Division du Travail Social, ed. Presses Universitaire de France, Paris 1960. Hi ha traducció al castellà per la ed. Schapire, Buenos Aires, 1973.
- (34) La crítica de l'Estat Benefactor en el marc de la crisi econòmica i des d'una perspectiva neoliberal es troba representada per Friedman, Buchanan, Tullock, Rawls (...). Llurs raonaments es troben resumits en LEPAGE, H. Mañana el Capitalismo, Alianza Editorial, Madrid, 1978 i Mañana, el Liberalismo, Espasa Calpe, Barcelona, 1982. Així mateix, també es troben resumits en ROSANVALLON, P. (1981) op. cit. pp. 59-97.
- (35) Aquesta via es presenta com la més nova i suggeridora per aquest pensament.

C A P I T O L I V

EL TREBALL EMPÍRIC

Part Primera: Plantejament del treball empíric.

1.- Objectius

L'interès per a aquest estudi va sorgir arran de la constatació d'una certa dinàmica de l'associacionisme econòmic en una de les seves branques: la corresponent a la de treball.

Paral·lelament, comprovava com aquesta dinàmica es registrava en aquells sectors productius més col·lits per la crisi, que arribaven a ser expulsadors absoluts de mà d'obra i es localitzaven, amb major intensitat, en aquelles comarques de Catalunya que configuraven la borsa d'atur més important: La Regió Primera.

Així mateix, i ja dins d'aquest associacionisme de treball, va evidenciar-se com les recents experiències que el configuraven podien tenir dos objectius distints:

- Hi havien aquelles organitzacions econòmiques sorgides de la unió d'un grup de treballadors sense atur subvencionat que havien optat per crear la seva pròpia ocupació en un sector productiu que requeria treball i poc capital inicial; i
- aquelles organitzacions que procedien de les modificacions jurídiques d'unitats productives anteriors.

Així, doncs, aquestes darreres experiències, procedents d'empreses en dificultats, centren l'interès d'aquest estudi.

Em desconcertà que el factor treball, que fins aleshores havia recolzat una estratègia de confrontació capital-treball, a partir d'un cert moment, entre 1978-1979, comencés no només a corresponsabilitzar-se de la gestió de l'empresa en dificultats sinó també a estar disposat a adquirir-la i assajar de mantenir les seves portes obertes. Aleshores, quines havien estat les causes d'aquesta conversió?

Un altre aspecte que em sorprengué fou com, després de la compra de l'empresa en dificultats per part d'aquests treballadors, aquests optaven, unes vegades, per organitzar-se sota una fórmula que tenia un significat jurídic d'associació de capitals -societat anònima laboral- i, altres vegades, escollien una fórmula el significat conceptual de la qual era l'associació de persones -societat cooperativa de treball associat. Aleshores, quins eren els criteris que regien en un moment concret per què una mateixa tipologia de treballadors, que cercaven objectius semblants, optessin per organitzacions contraposades?

Així doncs, en l'assaig a cercar respostes a aquestes dues qüestions plantejades, rau l'interès d'aquest estudi de camp.

El centre d'interès engrescador d'aquesta recerca fou, en definitiva, conèixer les raons que hi havien darrera d'uns comportaments que havien permès la dinamització d'unes organitzacions de treball que, en moments de creixement econòmic precedents, es trobaven en via estancada.

No es tracta d'un treball tancat, car ens trobem davant d'una realitat "novella". Malgrat tot, però, l'objectiu al qual tendim és donar un assaig d'interpretació de la seva "redescoberta" en un moment que la dinàmica social es troba **afrontant** el conflicte existent entre la necessitat de racionalitat de l'estructura productiva i els seus efectes negatius sobre l'ocupació.

2.- Selecció de la mostra.-

El treball empíric ha estat establert sobre dades que pretenen mostrar el comportament d'allò que és "una experiència de societat cooperativa o societat anònima laboral" com a conseqüència de la compra d'una empresa en dificultats per part dels seus propis treballadors.

En cap moment, aquest estudi vol ésser una aproximació a aquelles experiències de base col·lectiva fonamentada en un grup de treballadors que opten per unir-se i organitzar-se per tal de desenvolupar una activitat econòmica en comú, sense que, prèviament, hagués existit entre ells una relació laboral precedent en una empresa tradicional.

L'arrel comuna precedent d'empresa en dificultats condiciona que aquestes experiències hagin d'enfrontar una problemàtica molt més semblant que si el seu origen fos distint. Aquestes experiències es troben fortament marcades per l'herència, no sols d'uns actius industrials sinó també, i principalment, d'un col·lectiu relativament nombrós d'una certa tipologia de treballadors.

Aleshores, són aquestes empreses les que formen el nostre univers. Dins d'aquest univers, se n'ha escollit dos criteris per configurar la mostra:

- el criteri d'experiència representativa; i
- el criteri d'antiguitat.

2.1. El concepte de l'experiència representativa.-

L'experiència representativa pot definir-se com l'experiència model en una distribució de freqüències del mateix univers (1).

Es una experiència representativa del comportament d'un col·lectiu de treballadors que lluiten per un mateix objectiu: la perllongació d'un lloc de treball.

Tanmateix, una de les objeccions més importants en relació amb la utilització de les experiències representatives és la seva generalització. Fins a quin punt les conclusions obtingudes de l'anàlisi de les experiències representatives són generalitzables?. Aquest aspecte requereix una certa atenció car, si s'assaja aquesta generalització, s'ha de tenir cura d'evitar la consideració de casos atípics.

S'ha considerat que és possible la generalització com a conseqüència de les raons objectives homogènies que hi han darrera del comportament dels diversos col·lectius de treballadors que, un cop comprada una empresa en dificultats, opten per organitzar-se sota les fórmules jurídiques de societat cooperativa de treball associat o de societat anònima laboral. Els trets de l'empresa en dificultat del sector manufacturer tradicional: relació capital/treball, baixa, organització industrial, propietat del capital social, antiguitat de l'aparell productiu, segment de mercat, tamany d'establiment, van reflectir-se excepcionalment semblants. Si hi afegim el supòsit de defensa del lloc de treball, és possible concloure dient que la informació obtinguda mitjançant l'anàlisi de les experiències representatives pot proporcionar una informació vàlida que permeti la comprensió del comportament dels treballadors davant d'una situació semblant. Com fem palès en el curs d'aquest capítol quart, en totes les experiències que configuren la mostra, hi ha un nucli constant.

Aleshores, les pàgines següents volen abordar una realitat molt concreta. Es pretén, a partir d'una mostra d'experiències representatives, reflectir:

1. la problemàtica de l'empresa en dificultats abans de la seva transformació;
2. els trets caracteritzadors dels treballadors que fan l'opció de compra;

- 12
2.
3. els problemes que han de fer front aquests treballadors en els primers moments de posta en marxa;
 4. les vies de solucions que emprenen aquests treballadors.

2.2. El criteri d'antiguitat.-

Un dels criteris que jugà un paper cabdal en l'elecció de la mostra fou el d'escollir aquelles que poguessin proporcionar una major experiència històrica. Cal ressenyar que aquest criteri és fortament restrictiu car les primeres experiències que configuren el possible univers de ten de principis de 1979. No obstant això, per poder fer una anàlisi que proporcionés una certa perspectiva vàrem assajar que les experiències que configuressin la mostra portessin una experiència mínima de dos anys. Aleshores, la mostra és configurada per experiències pioneres d'aquestes modificacions jurídiques d'unitats productives.

Tanmateix, cal reconèixer que aquest criteri fou impossible d'aplicar en el conjunt de la mostra en voler que aquestes experiències fossin distribuïdes de forma igualitària entre societats cooperatives de treball associat i societats anònimes laborals.

De totes maneres, fou aquest el criteri que, conjuntament amb el d'experiència representativa, prevaler en la configuració de la mostra.

3. Les empreses seleccionades.-

3.1. Presentació de les experiències escollides per configurar la mostra.-

Van ser escollides 15 experiències, distribuïdes entre societats anònimes laborals i societats cooperatives de treball associat de la següent manera:

- vuit experiències eren realitzades sota la fórmula jurídica de societat anònima laboral.
- set experiències, sota la fórmula de societat cooperativa de treball associat.

De les vuit experiències realitzades sota la fórmula jurídica de societat anònima laboral va semblar oportú d'analitzar-ne una que, creada en 1979, es trobava en el procés de tancament per part del propi col·lectiu de treball que havia fet la seva opció de compra.

També, i sota la fórmula de societat cooperativa de treball associat, vam escollir una experiència configurada sense que els treballadors haguessin pogut fer l'acte de compra dels actius industrials d'una anterior empresa en dificultats, tot i que el col·lectiu de treball procedia d'una empresa que havia fet fallida.

Cal ressenyar que la fórmula jurídica més emprada organitzativament entre els treballadors que opten per la compra d'una empresa en dificultats és la que correspon a la societat anònima laboral.

Com posem de manifest en el curs d'aquest capítol quart, la influència dels factors socials o ideològics en el comportament d'aquests col·lectius de treball és mínima i, si realment va haver-hi algun factor determinant, aquest fou l'econòmic.

En les diferents experiències analitzades, les consideracions econòmiques foren les que, en tot moment, predominaren en la presa de decisions d'aquests col·lectius de treball, i, ensems, en justificaven les seves actituds i comportaments.

S'ha de subratllar que, com a conseqüència de l'esperit materialista que hi ha darrera d'aquests comportaments, les accions d'aquests col·lectius de treball tendeixen a establir-se en funció de les oportunitats econòmiques que facilitin la perllongació del lloc de treball.

Aleshores, si continuem en el capítol quart, veurem que la fórmula jurídica de major eficàcia en l'actualitat per a l'assoliment d'aquests objectius és la corresponent a societat anònima laboral i, per tant, és aquesta fórmula la que s'imposa a la significació ideològica i més regularitzada que pot tenir la corresponent a societat cooperativa de treball associat.

No obstant això, aquesta constatació no distorsiona el fet de configurar la mostra amb un nombre similar d'ambdues fórmules d'organització de les quals disposen, en l'actualitat, els treballadors per endagar una solidaritat econòmica car les raons objectives que hi han al seu darrera són semblants.

3.2 Data de transformació.-

En funció del criteri d'antiguitat, hem escollit experiències configurades preferentment entre 1979 i 1980, encara que el major nombre d'experiències en el mercat de treball actual han tingut lloc posteriorment.

Taula 1. Data de transformació o creació d'una de les S.A.L. o SCTA que configuren la mostra.

Fórmula jurídica	Any de transformació o creació				
	1979	1980	1981	1982	1983
S A L	4	1	1	1	1
S C T A	1	4	-	-	2

Tanmateix, com a conseqüència del tret novell d'aquest associacionisme de treball, també hem hagut d'analitzar empreses de modificació jurídica recent si es volia que la mostra fos distribuïda entre, quasi igualitàriament, societats cooperatives de treball associat i societats anònimes laborals.

Ara bé, cal fer notar que, en aquestes experiències, i com és manifest també en aquest capítol quart, el procés jurídic de compra i transformació o de creació d'una societat és independent de la dinàmica del procés real de substitució en la responsabilització de la gestió de l'empresa.

Per tant, l'any de transformació o de creació formal no correspon al moment que s'inicia l'experiència, sobretot en aquelles que van optar pel mecanisme de substitució jurídica de la societat.

Així mateix, en tractar-se d'empreses familiars on sovint les relacions entre treballadors i propietat es troben fortament lligades, la intervenció dels treballadors en la gestió de l'empresa es pot donar molt abans que siguin preses aquelles mesures formals que permetin l'adquisició dels actius industrial de la societat per part dels treballadors.

Aquests dos raonaments fan que sigui necessària la diferència entre la data de responsabilització real de la gestió de l'empresa per part dels treballadors i la de creació formal d'una nova societat. No obstant això, en la taula hem respectat la data de creació formal.

3.3. Participació en el capital social.-

Un altre dels factors que intervingueren en la configuració de la mostra -pel cas d'aquelles experiències sota la fórmula jurídica del Societat Anònima Laboral- consistí en escollir aquelles experiències on la participació del col·lectiu de treballadors en el capital social no fou el mínim previst per la normativa legal. Sols de dues experiències analitzades de Societat Anònima Laboral, els treballadors disposaven del 65% i 66% del capital social; els d'una altra experiència, del 75%; i els de la resta d'experiències, de 100 per 100. En les Societats Cooperatives, els treballadors, per llei, participen en un 100 per 100 en el capital social de l'empresa.

3.4. Activitat econòmica i tipologia del bé de fabricació en cada una de les empreses que configuren la mostra.-

En el moment de l'elecció de la mostra vam provar d'escollir experiències que es trobessin en un ampli ventall d'activitat així com reflectirem a la taula num. 2.

No obstant això, en aquesta diversitat han resultat tenir un predomini absolut aquelles experiències especialitzades en la fabricació d'un bé intermig. De les 15 experiències que configuren aquesta mostra, 10 fabriquen béns intermitjos. I d'aquestes 10, 5 corresponen al sector tèxtil i, concretament, al subsector de tints i acabats. El mateix univers d'elecció no ha permès oblidar la importància d'aquesta fenomenologia en el subsector del ram de l'aigua. Com és ben sabut, les empreses especialitzades en aquesta fase del procés productiu del tèxtil han entrat en una dinàmica de

substitució jurídica gairebé generalitzada, havent-hi entre elles les empreses tradicionals més importants del sector a Catalunya (2).

TAULA 2. Activitat econòmica i tipologia del bé de fabricació en cadascuna de les empreses que configuren la mostra.

Activitat Econòmica	Tipologia del bé de fabricació	Fórmula jurídica	
		SAN	SCTA
Plàstic	bé intermig	1	
Premses hidràuliques i mecàniques	bé d'equip	1	
Paper i transformats	bé intermig	1	
tèxtil	bé intermig	3	2
Treball de vidre	bé final	1	
Amplificadors (electrònica)	bé intermig	1	
Fabricació de mobles d'oficina	bé final		1
Fabricació de peces de cautxú	bé intermig		1
Embotellament i comercialització de vi de taula	bé final		1
Fabricació d'interruptors i condensadors (electro.)	bé intermig		1
Fabricació de cadires	bé final		1

3.5. Localització geogràfica de les experiències que configuren la mostra.

Aquestes experiències es localitzen preferentment en la Regió Primera, així com hem manifestat en el capítol precedent. Per tant, les experiències que configuren la mostra es troben totes elles en aquesta Regió a excepció d'una que és el Berguedà (3) comarca que, en aquests darrers temps, està coneixent una important dinàmica d'aquestes iniciatives.

TAULA 3 Localització de les empreses que configuren la mostra

<u>Localitat</u>	<u>Comarca</u>	<u>Fórmula jurídica</u>	
		<u>SAL</u>	<u>SCTA</u>
Barcelona	Barcelonès	2	1
Sant Adrià	Barcelonès	1	-
Hospitalet	Barcelonès	-	1
Sant Boi	Baix Llobregat	1	1
Cornellà	Baix Llobregat	1	1
Esparraguera	Baix Llobregat	-	1
Olesa de Montserrat	Baix Llobregat	1	-
Mataró	Maresme	1	-
Terrassa	Vallès Occid.	-	1
La Llagosta	Vallès Orient.	1	-
Puigreig	Berguedà	-	1

Com fem palès a la Taula 3, cinc experiències es troben a la comarca del Barcelonès i sis a la del Baix Llobregat; les altres són distribuïdes pel Maresme, dues al Vallès i una al Berguedà.

Tanmateix, dintre d'aquesta concentració especial, hom ha cercat una certa diversificació en relació al criteri de nucli de població.

3.6. Dimensió empresarial.-

Encara que a Catalunya cadascuna d'aquestes experiències es caracteritzi per ésser configurada per un col·lectiu de treballadors relativament important, les experiències que configuren la mostra es caracteritzen per una certa diversificació. Concretament, la taula 4 reflecteix la distribució de treballadors segons el tamany de l'empresa:

Taula 4 Distribució dels treballadors segons la dimensió de l'empresa.

<u>Tamany de l'establiment</u>	<u>Unitats</u>	
	<u>SAL</u>	<u>SCTA</u>
menys de 25	1	1
25 - 49	1	1
50 - 74	1	1
75 - 99	1	
100-124	1	2
125-149	-	-
150-174	-	1
175-199	1	1
200-299	-	-
300-500	2	

Aquest conjunt d'experiències representa uns 1400 llocs de treball perllongats sota la fórmula de societat anònima laboral i uns 750, sota la fórmula de societat cooperativa de treball associat. En total, la mostra representa uns 2150 llocs de treball, gestionats per uns treballadors que van fer una opció de compra.

4. L' entrevista - qüestionari

4.1. Interlocutors

Dins d'aquesta tipologia concreta de treballadors que havien fet una opció de compra, vam optar per fer l'entrevista als seus dirigents.

En concret, la taula 5 proporciona una relació dels càrrecs de les persones entrevistades.

Taula 5 Funcions de les persones entrevistades

Fórmula Jurídica	Funcions de les persones entrevistades
SAL	Van participar-hi el President del Consell d'Administració i el Gerent de l'empresa.
SAL	Gerent de l'empresa i, a la vegada, membre del Consell d'Administració.
SAL	Van participar-hi el President i el Secretari del Consell d'Administració, així com el Gerent de l'empresa.
SAL	Van participar-hi el President i un antic propietari. Ambdós pertanyen al Consell d'Administració.
SAL	Persona que va fer la proposta de creació de S.A.L.
SAL	Gerent de l'empresa.
SAL	President del Consell d'Administració.
SAL	Quatre dels membres del Comitè que van responsabilitzar-se del tancament de l'empresa l'abril de 1984.
SCTA	President del Consell Rector
SCTA	Van participar-hi el President i el Secretari del Consell Rector així com un dels socis fundadors en excedència per raons personals.
SCTA	President del Consell Rector
SCTA	Advocat dels treballadors que va proposar la transformació en societat cooperativa.
SCTA	President del Consell Rector
SCTA	Van participar-hi el President i el Secretari del Consell Rector.
SCTA	Gerent de l'empresa.

Aquests interlocutors, a excepció d'un d'ells, van ser persones que van desempenyar un paper actiu important en el procés de transformació o de creació formal d'una nova societat procedent d'una altra anterior en dificultats.

L'elecció dels principals responsables d'aquestes experiències per a l'entrevista podria haver representat un esbiaixament en relació al resultat dels treballs empírics. No obstant això, va fer-se palès una identificació de raons objectives en el conjunt del col·lectiu de treballadors que permeté que l'entrevista a unes persones molt característiques d'aquest procés de transformació no fos un element distorsionador per l'obtenció del resultat del treball empíric. Contràriament, van facilitar la comprensió de les raons de cadascun dels actes que configuren el procés de modificació jurídica.

4.2. Temàtica de l'entrevista-qüestionari.

La temàtica que va dominar el curs de l'entrevista-qüestionari d'aquests interlocutors fou el coneixement directe dels elements que van intervenir en l'opció de compra en cada experiència que configura la mostra.

En concret, a cadascuna de les persones o grups de persones entrevistades, se'ls va demanar:

1. Fer una presentació de la seva empresa en base a les variables: localització, activitat econòmica, tamany d'establiment, any de modificació jurídica i la proporció del capital social propietat actual del col·lectiu de treball.

2. Assajar de donar el marc de referència de partida mitjançant la història, a grans trets, de l'empresa anterior en dificultats, i la seva situació econòmica abans del procés de compra.
3. Conèixer les opinions en relació als problemes i solucions de l'empresa en dificultats tant de la propietat i direcció com dels treballadors i el seu comitè d'empresa.
4. Explicar el procés de compra i les raons de preferència per la fórmula jurídica de societat anònima laboral o societat cooperativa de treball associat.
5. Un altre bloc de preguntes fou adreçat al coneixement del factor treball:
 - tipologia dels treballadors que no van optar per la compra de l'empresa;
 - tipologia i raons dels treballadors que van optar per la compra de l'empresa.
6. A continuació, varem demanar notícies de les persones i de l'estructura política de la nova societat.
7. En aquest punt de l'entrevista, les preguntes següents van anar adreçades a conèixer l'entorn econòmic de l'empresa tant des de l'oferta com des de la demanda. També els avantatges i desavantatges d'haver iniciat l'experiència d'una democràcia econòmica a partir d'una empresa en dificultats i les vies de solució emprades per poder enfrontar els problemes de posta en marxa.
8. El darrer bloc de qüestions van assajar de conèixer els plans, a mig termini, d'aquestes empreses. No obstant això, la majoria de les experiències no havien tingut temps de plantejar-se la continuïtat de l'empresa a mig termini.

En l'anex 1, IV., s'hi adjunta el qüestionari que va servir de pauta per la realització de l'entrevista. També en l'anex 2, IV., constituïm la transcripció de les cintes gravades en el curs de l'entrevista a cadascuna de les experiències que configura la mostra.

5. Limitacions.

Partint del supòsit que tot el conjunt de restriccions tradicionals es troben implícites en la realització d'una entrevista a una empresa que travessa un procés d'inestabilitat econòmica, la limitació fonamental que, en un moment concret d'aquesta recerca, va posar en dubte la viabilitat d'aquest estudi, fou la seva característica de "novençà".

Ens trobem davant d'una fenomenologia que neix a Catalunya amb un cert interès a partir de 1979. Des d'aleshores no ha transcorregut el temps necessari per poder fer una anàlisi d'evolució i assajar el coneixement de les seves possibilitats de desenvolupament en una economia de mercat.

El criteri d'antiguitat fou escollit amb la creença, en un primer moment, que l'univers d'aquesta fenomenologia en 1979 era suficientment important per poder elaborar una mostra. No obstant això, les primeres aproximacions per a la realització d'aquesta mostra van reflectir que, en l'emprament d'aquest criteri en la seva totalitat, havia de renunciar-se a aquelles experiències que havien optat pel mecanisme de la substitució jurídica.

Així mateix, la data de 1979 representa sols el sorgiment de les primeres experiències, que foren poc nombroses i que algunes d'elles, en l'actualitat, no configuren l'univers actual per haver desaparegut de l'estructura productiva.

La utilització del criteri d'antiguitat sols es va escollir perquè permetés poder fer una aproximació a l'evolució de l'anàlisi econòmico-financera d'aquestes empreses com a un objectiu més d'aquest estudi: assajar l'emissió d'una opinió sobre la situació econòmico-financera d'aquestes experiències, característica tant important en qualsevol tipologia de societat per conèixer la seva viabilitat i funcionament.

Tanmateix, en el moment que s'accepta la configuració d'una mostra amb experiències que sols porten un any de funcionament, implícitament s'està renunciant a la realització d'una anàlisi de la seva evolució.

Cal admetre que encara que aquest univers sigui més ample, un estudi fonamental de la situació econòmico-financera d'aquestes experiències difícilment pot fer-se en aquests moments.

No disposem d'un nombre relativament important d'aquestes empreses en cada un del sector o subsectors per fer una anàlisi, en termes agregats, de la seva incidència. Són exemples aïllats dins del teixit productiu.

Tampoc és representativa l'anàlisi a nivell microeconòmic dels anys de posta en marxa d'aquestes empreses. Són els anys que es caracteritzen pels fets d'haver d'acceptar deutes anteriors, pagar els proveïdors al comptat sense disposar del servei de descompte de lletres i no poder emprar tota la capacitat productiva, car han de reconstruir la seva xarxa comercial.

Tanmateix, i conscients d'aquest estat de la qüestió, vam demanar les seves dades comptables. No obstant això, els resultats obtinguts, quant a contingut i número, han estat tant escassos que no ens han permès elevar

a una mostra representativa les pobres conseqüències que de la seva anàlisi van obtenir-se.

Enfront d'aquestes limitacions que no permeten fonamentar una anàlisi de perspectiva, el treball empíric es centra en respondre a les qüestions motivadores d'aquesta recerca.

Així mateix, és un fenomen que es caracteritza per la seva forta càrrega temporal. Enstrobem davant d'una realitat naixent i totalment dinàmica i, per tant, no immutable, sinó precisament canviant i històrica.

Part Segona. Punt de partença: L'empresa anterior

Per tal de situar cadascuna de les problemàtiques concretes hom demanà, en primer lloc, una presentació de l'anterior empresa segons:

- l'època de constitució
- l'origen del capital social
- la situació de l'empresa abans de la seva transformació.

1. Època de constitució

Preferentment, així com intentarem de posar de manifest tot seguit, solen ésser empreses amb una certa antiguitat en el teixit productiu

Taula 6 Època de constitució de l'empresa en dificultats.

<u>Època</u>	<u>Unitats</u>	
	<u>SAL</u>	<u>SCTA</u>
segle XIX	2	1
1920-1930	3	1
1940-1960	2	4
1961-1975	1	1

De les 15 empreses que hem analitzat, 13 foren constituïdes abans de 1960. Hi ha tres empreses centenàries especialitzades en la fabricació de paper, vidre i teixit, pioneres en el seu ram en el moment de constitució, que són ensems empreses que pertanyen a sectors manufacturers d'una forta tradició històrica a Catalunya.

Dels anys vint en poden datar quatre, pioneres en el seu temps: una d'elles es dedica a l'electrònica, con-

cretament a la fabricació dels primers interruptors i condensadors; una altra és especialitzada en la fabricació de màquina-eina, premses mecàniques i hidràuliques (4); i n'hi ha dues més en el ram de la tintoreria (5). De l'època del creixement econòmic "cap dintre" són la resta de les empreses analitzades si n'exceptuem dues: una va néixer arran del creixement de la construcció d'habitatge que generà una demanda important de moble (6); i una altra fou una empresa instal·lada per capital Basc en la zona de Catalunya com a mesura d'introducció en noves àrees geogràfiques tot i que no era la unitat més important pels interessos d'aquest capital.

2. Origen del capital social .

La mostra ha resultat ésser configurada per empreses, totes elles familiars, de capital nacional, a excepció de dues que foren creades amb capital francès en els anys vint del segle XX.

Taula 7 Origen del capital social d'aquestes empreses en dificultats.

<u>Fórmula jurídica</u>	<u>Capital</u>		<u>Origen capital social</u>		
	<u>familiar</u>	<u>^{no}familiar</u>	<u>català</u>	<u>francès</u>	<u>basc</u>
SAL	8	-	5	2	1
SCTA	7	-	7	-	-

No es tracta d'empreses que, en els darrers anys, hagi fruit d'una injecció de capital mitjançant-hi l'aplicació i incorporació d'un nou accionista com pot ésser la institució financera o el capital multinacional.

Així mateix, si n'exceptuem una d'elles, la qual en 1975 registrà unes inversions que permeteren d'incrementar la seva capacitat productiva en un terç, el període de finançament, però, d'aquestes inversions coincidí amb el moment de la inflexió de l'activitat econòmica i de l'excés de producció en aquell segment concret del mercat -el resultat fou un passiu de 1.051 milions de pessetes-, la resta d'empreses que configura la mostra són unitats productives que disposen d'una maquinària d'una certa antiguitat.

2.1. Gestió empresarial

De les 15 empreses que hem entrevistat, 14 eren gestionades directament per la propietat o per persones que hi eren relacionades per vincles familiars.

En aquestes empreses, preferentment en aquelles constituïdes abans dels anys 50, la figura del capdavanter hi jugava un paper força important. Eren empreses on els treballadors eren acostumats a ésser dirigits sempre per una mateixa persona: el fundador de l'empresa, que, per raons d'edat, era substituït per generacions familiars més joves. Aleshores, els treballadors identificaren els problemes de l'empresa amb la nova direcció car no podien comprendre com allò que fins aleshores havia anat bé, ara no podia continuar.

Aquest vincle familiar entre direcció i propietat en els càrrecs de confiança de l'empresa tindria com a resultat el fet que, com veurem més endavant, les persones que fins aleshores s'havien ocupat de la direcció de l'empresa marxessin a partir del moment que els treballadors compraren l'empresa.

Solament en els casos que els propietaris acceptaven de convertir-se en treballadors, aquests propietaris continuaren a l'empresa i ocuparen llocs de tre-

ball de menys confiança.

3. Situació de l'empresa anterior a la seva compra per part dels treballadors .

Totes les experiències que hem examinat havien passat per un període, més o menys llarg, de fortes dificultats econòmiques-financeres, quan eren societats anònimes.

En la majoria de les experiències estudiades, els treballadors foren conscients dels problemes latents en l'interior de la fàbrica i no es sorprengueren quan l'antiga propietat comunicà al comitè d'empresa el seu desitg de liquidar definitivament les unitats de producció.

En el curs d'aquest període de dificultats, l'antiga propietat assajà mides de salvació o bé, altres vegades, intentà de vendre a una nova propietat, la qual cosa és reflectida en la taula 8.

De les 15 empreses que hem detallat,

- 13 d'elles foren acollides als plans de regulació de plantilla abans de la seva posterior transformació o de la creació formal de la nova societat;
- en el curs del període 1975-1978, quatre empreses canvien de propietat; dues són venudes a treballadors de la mateixa empresa que pensen haver fet una bona compra. Ràpidament, hom hagué de demandar l'ajut de tota la plantilla, per tal de fer front a les responsabilitats contraguades (veieu la columna 6 de la taula 8); una tercera empresa fou venuda a una altra que atravessava, ja aleshores, un període

TAULA 8 SITUACIÓ DE L'EMPRESA EN DIFICULTATS ABANS DE LA SEVA MODIFICACIÓ JURÍDICA.

Fórmula jurídica	Regulació de l'ocupació	Assaig d'acollir-se a un pla de re conversió	Assaig de venda per part de la propietat	Venda de l'empresa	Proposta de modificació jurídica per part de la propietat	Carència i/o canvis d'equip de gestió	Assaig de recerca d'un nou propietari per part del treball	Fugida de l'empresari a l'estranger
SAL	-	-	X	-	-	X	-	-
SAL	-	-	X	-	-	-	-	-
SAL	X	-	X	-	-	-	-	-
SAL	X	-	-	X	X	-	-	-
SAL	X	X	-	-	-	-	-	-
SAL	X	-	-	X	X	-	-	-
SAL	X	-	-	-	-	-	-	-
SAL	X	-	-	-	-	-	-	-
SAL	X	-	-	-	-	X	X	-
SCTA	X	-	-	-	X	X	-	-
SCTA	-	-	X	-	-	-	-	-
SCTA	X	-	-	X	-	-	-	-
SCTA	X	-	-	X	-	-	-	-
SCTA	X	X	-	-	-	-	-	-
SCTA	X	-	-	-	X	-	-	-
SCTA	-	-	-	-	-	-	-	X

econòmic fortament delicat; la quarta empresa fou venuda a una multinacional estrangera. Segons els treballadors, l'objectiu d'aquesta empresa era la introducció dels seus productes en el mercat espanyol mitjançant l'adquisició i el tancament posterior de l'empresa.

- Així mateix, la taula 8 reflecteix quatre assaigs de venda per part de l'antiga propietat que no arriben a ésser concretats. Quan aquesta antiga propietat s'adona de les dificultats en trobar un comprador es planteja la necessitat de suspensió i tancament posterior de l'empresa. És en aquest moment quan els treballadors reaccionen.
- També són registrades quatre propostes de conversió de societat anònima tradicional en societat anònima laboral: Dues d'aquestes conversions es produïren com a conseqüència de l'antiga propietat i les altres dues foren causades per aquells treballadors que recentment havien comprat l'empresa.
- En tres de les experiències que hem estudiat, s'hi registraren canvis de direcció en el darrer període de funcionament sota la fórmula tradicional que, en tots tres casos foren concretats en períodes llargs d'absència de direcció.
- Dues experiències sol·licitaren acollir-se als Plans de Reconversió. Un cop rebutjades, presentaren la suspensió de pagaments a instància judicial segons corresponia i, després d'això, la propietat feu la seva desaparició.
- Una de les experiències fou resultat de la fugida del propietari cap a l'estranger després d'haver abandonat el negoci.

- Adhuc és registable, també, un intent per part dels treballadors en la recerca d'un nou propietari amb voluntat de tirar endavant la fàbrica amb el vist i plau de l'antiga propietat que ja havia perdut el control de l'empresa.

Per tant, tractem d'empreses la propietat de les quals quan pren consciència que l'única possibilitat és el seu tancament, recorre, aleshores, al treballador; o, havent decidit de tancar, els treballadors hi reaccionen tot proposant-se la creació formal o la transformació de l'empresa en societat anònima laboral o societat cooperativa de treball associat.

4. Compra de l'empresa.

4.1. Raons dels treballadors per acceptar aquesta compra.

La taula 9 manifesta com la raó objectiva que es troba darrera aquesta acceptació de compra fou la por d'aquests treballadors a caure definitivament a l'atur.

Cal ressenyar que la proposta de compra fou una opció majoritàriament acceptada pel col·lectiu de treballadors, car en darrera instància sempre s'era a temps d'acabar a l'atur. Una de les persones entrevistades qualificà aquest plantejament de compra com a darrera sortida abans de l'atur.

Un factor que juga un cert protagonisme de fer i acceptar la proposta fou el fet de pensar que aquesta actitud possibilista de manteniment de llocs de treball seria recolzada amb l'ajut creditici de l'Administració.

Aquest fou el criteri que era, freqüentment, emprat per part d'aquelles compres realitzades per col·lectius relativament nombrosos en treballadors. Cal reconèixer que aquest plantejament no era immotivat. Ho mostra la taula 9, on tres empreses són transformades en societat anònima laboral perquè, entre altres raons, disposa del compromís de l'Administració en la concessió d'un crèdit procedent de la Unidad Administradora del Fondo Nacional de Protección al Trabajo.

TAULA 9 RAONS PER PART DELS TREBALLADORS PER ACCEPTAR AQUESTA PROPOSTA DE TRANSFORMACIÓ I/O CREACIÓ D'UNA NOVA EMPRESA.

Fórmula jurídica	Necessitat d'un lloc de treball	Creència en la viabilitat de l'empresa	Condicció imposada per l'administració per rebre l'ajut financer
SAL	X	X	-
SAL	X	X	X
SAL	X	X	-
SAL	X	X	-
SAL	X	X	X
SAL	X	X	-
SAL	X	-	X
SAL	X	X	-
SCTA	X	X	-
SCTA	X	X	-
SCTA	X	-	-
SCTA	X	X	-
SCTA	X	X	-
SCTA	X	-	-
SCTA	X	-	-
SCTA	X	-	-
SCTA	X	-	-

La taula 9 reflecteix, també, com l'acceptació dels treballadors de posar-se al front de l'empresa és justificada per una creença en la viabilitat de l'empresa. Entre les persones encarregades de fer la proposta als treballadors, hi havia el convenciment que, amb la desaparició de l'antiga direcció, hi hauria una certa reestructuració de plantilla i de l'organització productiva a l'interior de la fàbrica així com la injecció financera per part de l'Administració com a factors suficients per refer l'empresa i continuar amb els llocs de treball. Aquest fou el raonament principal transmès a l'Assemblea per què la resta de treballadors recolzessin la proposta de compra

4.2. El paper que exercia, a l'interior de la fàbrica, el col·lectiu o persones que féu la proposta de compra.

Com evidencia la taula 10, els protagonistes d'aquesta iniciativa poden ésser ben diversos, emperò, hom pot detectar unes tendències prou determinades.

1. Nou de les experiències que composaven la mostra van reconèixer l'existència d'una força política de pressió (7) a l'interior de fàbrica abans de la seva compra pels treballadors.

Tanmateix, dins aquesta força sindical, hi ha gué, tot sovint, diversitat d'opinió envers l'estratègia a seguir en una situació com aquella de conflicte econòmic. En certes entrevistes, hom va acceptar que, en els primers moments de desconcert, van manifestar-se divisions de parer tant dins el comitè d'empres

TAULA 10 PROJECTA DEFINITIVA DE TRANSFORMACIÓ O CREACIÓ FORMAL DE LA SOCIETAT

Fórmula jurídica	Proposta definitiva de transformació i creació.						Reacció		
	Existència d'una força sindical a l'interior de la branca abans de la transformació	Comitè d'empresa	Equip de gestió	Administració Pública	Assessors dels treballadors	propietat	Comitè d'empresa	treballadors	equip de gestió i/o propietat
SAL	X	X	-	-	-	-	-	-	-
SAL	-	-	X	-	-	-	-	vist i plau	Vist i plau
SAL	X	X	-	-	-	-	-	vist i plau	-
SAL	-	-	-	-	-	-	-	vist i plau	-
SAL	-	-	-	-	-	X	vist i diversitat d'opinions	plau	plau
SAL	X	-	X	-	-	-	vist i plau	-	-
SAL	X	X	-	-	-	X	vist i plau	-	-
SAL	X	-	-	-	-	-	vist i plau	-	-
SCTA	X	X	-	X	-	-	dividit	-	vist i plau
SCTA	X	-	-	-	-	-	-	vist i plau	-
SCTA	X	X	X	-	-	-	vist i plau	-	-
SCTA	-	-	-	-	-	-	-	vist i plau	-
SCTA	X	X	-	-	X	-	vist i plau	-	-
SCTA	-	-	-	-	-	-	dividits	-	-
SCTA	-	-	X	-	-	-	vist i plau	vist i plau	-
SCTA	-	-	X	-	-	-	vist i plau	vist i plau	-

com en el transcurs de les assemblees de treballadors convocades per tal de discutir l'estratègia a seguir. Això explica força el fet que, només en sis de les experiències, fos un membre del comitè d'empresa qui proposà la compra de l'empresa.

2. En quatre de les experiències analitzades, foren els tècnics i els directius de l'antiga empresa aquells que proposaren als treballadors de comprar-la. En tres d'elles, aquest fet coincideix amb la manca d'una força sindical a l'interior de la fàbrica.
3. En dues altres experiències fou la mateixa propietat qui proposà als treballadors la venda de l'empresa, com a darrer assaig per continuar amb la porta oberta de la fàbrica, ca tota sola, no tenia prou força.
4. En una d'elles, foren explícitament les institucions públiques qui demanaren als treballadors si volien continuar rebent crèdits públics. En aquest cas, el control de l'empresa ja es trobava en mans dels treballadors, sol calia formalitzar la situació.
5. En una de les experiències, els propis assessors dels treballadors foren aquells qui oferiren la idea de comprar l'empresa als treballadors, si volien assajar, com a darrera alternativa, de mantenir la porta oberta de la fàbrica.

4.3. Reaccions de la resta de grups de treballadors en el moment que un d'ells fa la proposta de compra.

L'última columna de la taula 10 posa de manifest:

1. La proposta és feta per la força política existent a l'interior de la fàbrica i rep el vist i plau de la resta del col·lectiu de treball. És el cas d'un alt nivell de confiança entre els diversos treballadors.
2. Quan és l'equip de gestió qui fa la proposta, en tres de les experiències hi ha el vist i plau del comitè, tret el cas d'una de les experiències analitzada. Aquesta coincideix amb una divisió interna del propi comitè respecte a l'estratègia més apropiada. En aquests moments de desconcert i davant una alternativa que representa mantenir els llocs de treball, els treballadors donen suport a l'equip de gestió en detriment del comitè d'empresa.

En els altres tres casos, el vist i plau del comitè d'empresa continuà la conformitat de la resta dels treballadors.

3. Les dues propostes de venda per part de la propietat disposaren del vist i plau del comitè d'empresa i, tot seguit, de la resta del treballadors.
4. De l'experiència en la qual els treballadors, de fet, ja gestionaven l'empresa des que les

institucions públiques hi posaven com a condició la seva formalització jurídica per a l'obtenció del crèdit, va sorgir una divisió d'opinions a l'interior del comitè. La fracció del comitè que disposà del vist i plau dels treballadors fou aquella que optà per obeir les institucions, car si no era així hi havia el perill de no rebre el crèdit i haver de tancar.

5. En el cas que la proposta vingués dels assessors laboralistes dels treballadors, aquesta proposta era ràpidament recollida pel comitè d'empresa i acceptada, tot seguit, pels treballadors.

En aquest apartat de "compra d'empresa" sembla oportú de ressenyar les següents consideracions:

1. En el moment de la reacció foren registrades, en major o menor grau d'intensitat, certes discussions a l'interior del comitè d'empresa que, freqüentment, depenien de les línies polítiques o sindicals dels treballadors del comitè. Per tant, a més homogeneïtat sindical, més facilitat en prendre la decisió.
2. La persona o col·lectiu que féu la proposta havia de disposar d'una certa autoritat política a l'interior de la fàbrica.
3. Tanmateix, els treballadors donaven més fàcilment el vist i plau a aquella persona o col·lectiu que feia la proposta de compra, perquè això volia dir esperances de manteniment

d'un lloc de treball, enfront del col·lectiu que considerava que la millor opció era la liquidació i tancament de la manera que afavorís més al treballador.

4. Freqüentment, pot donar-se el fet que aquest vist i plau procedent de la base treballador no correspongui a tot el col·lectiu de treball i una part d'ell opti per aconseguir les indemnitzacions laborals i per acollir-se al subsidi d'atur.
5. En una situació de forta incertesa com aquest el procés formal de compra és més ràpid quan és més gros el grau de conformitat que hi ha a l'interior de fàbrica.

Encara que es registrés una certa divergència d'opinions entre els diferents col·lectius de fàbrica guanyà, preferentment, la postura possibilista d'assaig de manteniment dels llocs de treball. En darrera instància, sempre hi havia la possibilitat d'acolliment a les indemnitzacions laborals i al subsidi d'atur.

5. Mecanismes jurídics de compra d'una societat en dificultats per part dels treballadors.

En primer lloc, cal dir que per tal que els treballadors es facin càrrec de la direcció i gestió de l'empresa no és necessari d'arribar a la substitució de titular, sinó que és suficient una delegació de poders a favor del representant o representants dels treballadors. En qualsevol cas, aquesta direcció per delegació sol ésser provisional i acaba amb la formalització de la transmissió de la propietat de l'empresa o bé amb la revocació de poders.

Les formes usuals de substitució solen ésser de dos tipus:

- canvi de persona jurídica mitjançant el cessament d'activitats de l'anterior i el traspàs d'aquesta titularitat a una altra societat, tant si és de la fórmula de societat cooperativa com de societat anònima laboral;
- manteniment de la mateixa persona jurídica mitjançant la compra d'accions per part dels treballadors, tant sols del seu 50% del total de les accions.

5.1. Creació d'una nova societat.

El canvi de persona jurídica es fa quan l'empresa en dificultats interessa als treballadors; però cal produir, jurídicament, una interrupció en el procés d'activitat, car l'acumulació d'obligacions de l'empresa la fa quasi inviable, tot essent necessari, per a una viabilitat eventual, començar de nou i aprofitar tot allò que sembli útil-edifici, terrenys, actius in-

dustrials, patents, cartera de clients- i rebutjar tot el "lastre" que pugui haver-hi.

Un cop arribats a aquest punt, és a dir, quan és necessària l'esmentada substitució de societat, el col·lectiu de treballadors ha de decidir si opta per la via de la societat anònima laboral o per la de societat cooperativa de treball associat. En ambdós casos al marge de procediments jurídics específics que no cal detallar aquí, els treballadors assumeixen aquelles parts de l'empresa que els poden ésser útils i les aporten en concepte de capital a la nova empresa.

Aquesta fase tant concreta del procés és molt important, ja que, en el seu curs condiciona l'estructura bàsica i, moltes vegades, en depèn la viabilitat de la nova societat.

5.2. Transformació de la societat.

En el cas que es mantingui la mateixa persona jurídica, mitjançant la compra d'accions, el canvi que es produeix només afecta a la composició dels accionistes, la personalitat jurídica persisteix.

Aquest fet, des d'un punt de vista jurídic, representa la total continuïtat de la societat, que manté com abans, amb els tercers en general, tot tipus de relacions, drets i deures de manera que la imatge i els possibles vicis o defectes de l'empresa es mantenen igualment.

Mitjançant aquesta fórmula, allò que aconseguixen els treballadors és accedir a la gestió i al coneixement profund dels problemes que hi puguin haver.

Així, poden tenir possibilitats de millorar la gestió i, en moltes ocasions, de disposar d'elements de judici per anar elaborant una opinió sobre l'interès o no interès en arribar a la creació formal d'una nova societat.

5.3. El resultat de la mostra

De les 15 experiències analitzades, 10 opten per la creació d'una nova societat i cinc per la continuïtat de la societat anterior gestionada, però, pels treballadors.

Ara bé, la taula 11 també posa de manifest com, d'aquestes experiències que opten per la continuïtat jurídica de l'anterior societat, tres d'elles ja havien iniciat o haurien fet el procés jurídic de substitució corresponent al primer mecanisme en el moment de l'entrevista: una d'elles hi era en tràmit; una altra ja havia acomplert el procés i la tercera tanca les seves portes.

L'objectiu de totes tres era assajar de continuar amb l'actiu i de rebutjar aquell passiu que van haver d'acceptar pel fet d'escollir un primer procés jurídic que volia dir la continuïtat de l'antiga societat.

Per tant, de les 15 empreses analitzades, sols dues van optar, fins aquell moment, simplement pel mecanisme de la transformació que, formalment, significa, la continuïtat de l'anterior societat.

També és palès en aquesta taula 11 com els col·lectius de treballadors que van optar per la continuïta

TAULA 11 PROCES DE TRANSFORMACIÓ I/O CREACIÓ FORMAL D'UNA NOVA SOCIETAT.

Fórmula jurídica	Continuïtat de la societat anterior ara gestionada pels treballadors	substitució de l'antiga societat	creació d'una nova societat per part dels treballadors	substitució de l'antiga societat per part d'aquells que havien optat per la continuïtat	creació d'una nova societat per part d'aquests treballadors
SAL	-	X	X	-	-
SAL	X	-	-	-	-
SAL	-	X	X	-	-
SAL	X	-	-	-	-
SAL	-	X	X	-	-
SAL	X	-	-	X	X
SAL	X	-	-	-	-
SAL	X	-	-	X	X
SCTA	-	X	X	-	-
SCTA	-	X	X	-	-
SCTA	-	X	X	-	-
SCTA	-	X	X	-	-
SCTA	-	X	X	-	-
SCTA	-	X	X	-	-
SCTA	-	-	X	-	-

en procés

de l'antiga societat s'hagueren d'organitzar sota la fórmula jurídica de Societat Anònima Laboral; contràriament a aquells col·lectius de treballadors que escolliren el tancament de l'antiga societat i la creació formal d'una nova societat i que van poder optar per les fórmules de societat cooperativa de treball associat o societat anònima laboral.

Cal dir que el percentatge real d'experiències de col·lectius de treballadors que escolliren la fórmula de Societat Anònima Laboral per a la creació formal d'una nova societat front la fórmula de Societat Cooperativa de treball associat és superior a aquell que és reflectit a la taula 11, així com manifesta el capítol tercer d'aquest treball. Nogensmenys, fou una servitud envers les societats cooperatives en el moment de configurar la mostra de voler donar el mateix pes numèric en una i una altra fórmula d'organització jurídica per part dels treballadors que opten per la compra de la seva empresa amb l'objectiu d'assajar el manteniment d'uns llocs de treball.

El col·lectiu de treballadors que van crear la seva pròpia societat com a resposta a la fugida del seu empresari no hagué de fer el procés jurídic de l'anterior societat, sinó que aquests treballadors crearen, simplement, una nova societat que, en aquest cas, podria ésser considerada una nova empresa en contraposició a les altres experiències analitzades.

Ara bé, l'observació fonamental d'aquesta taula 11 és que certs col·lectius de treballadors, aquells que preferiren mantenir la mateixa persona jurídica mitjançant la compra d'accions, hagueren d'aplicar, tot seguit, el mecanisme de tancament jurídic de la societat hereu i crear-ne una altra. Una de les raons

objectives que justifica aquest comportament posterior és la de poder desprendre's de les obligacions envers a tercers en general, de la societat anterior

5.4. Període de duració del procés de transformació o creació formal d'una societat.

En aquest punt, cal diferenciar el període jurídic del procés de transformació o creació formal d'una societat, en el període d'interrupció del procés productiu a l'interior de fàbrica.

5.4.1. Des del punt de vista jurídic-formal.

Cal distingir, aquí, entre el mecanisme de compra dels actius i la participació en les accions de la societat.

En relació al segon mecanisme, cal dir que el període de transformació correspon, fonamentalment, al temps per arribar a un acord intern entre treball i capital. En la taula 12, es reflecteix com les empreses que optaren pel mecanisme de continuïtat són aquelles que van conèixer un període jurídic de transformació més curt: entre un mínim d'una setmana i un màxim d'un mes. Així mateix, fou emprat en el període de ritme menor de la utilització de la capacitat productiva de l'empresa.

En el cas de tancament i de creació formal d'una societat, el període de formalització és més llarg. El treball empíric hi reflecteix un promig d'un any, a excepció d'aquella experiència on l'oposició de l'antiga propietat a cedir l'empresa als treballadors dificultà i allargà el procés de tancament i de creació d'una nova societat.

TAULA 12 PERIODE DE DURACIÓ DEL PROCÉS DE TRANSFORMACIÓ O CREACIÓ FORMAL D'UNA SOCIETAT.

Fórmula jurídica	Mecanisme jurídic	durada formal del període de transformació o creació d'una societat	Interrupció de la producció	
			SI	NO
SAL	tancament i creació d'una SAL	2 anys i mig. La propietat ja resisteix-se a vendre les accions	-	X
SAL	continuitat	una setmana	-	X
SAL	tancament i creació d'una SAL	un any	10 mesos	-
SAL	continuitat	mesos d'estiu	-	X
SAL	tancament i creació d'una SAL	un any	-	X
SAL	continuitat	mesos d'estiu	-	X
SAL	continuitat	-	-	X
SAL	tancament i creació d'una SAL	-	-	X
SCTA	tancament i creació d'una SCTA	un any	3 mesos	-
SCTA	tancament i creació d'una SCTA	1 any i 2 ó 3 mesos	-	X
SCTA	tancament i creació d'una SCTA	3 mesos	-	X
SCTA	tancament i creació d'una SCTA	en procés	7 set mesos	-
SCTA	tancament i creació d'una SCTA	un any	un any	-
SCTA	tancament i creació d'una SCTA	un any	-	X
SCTA	creació d'una SCTA	sis mesos	sis mesos	-

202

5.4.2. Respecte l'interrupció del procés productiu

En aquestes experiències, el procés jurídic no barra el procés per continuar treballant.

Així, tant les empreses que escolliren el mecanisme de transformació com aquelles que preferiren la creació d'una societat, una part minoritària conseguí un procés d'interrupció dins el seu procés productiu d'empresa, car això mateix ho permetia. Ara bé, per raons diverses, si els treballadors consideraven més convenient no interrompre el procés de producció, aquest no s'aturava i es realitzava tot el mecanisme jurídic independentment dels plans de producció acordats pels treballadors.

El treball empríric demostra que de les quatre empreses que optaren, en un primer moment, pel mecanisme de transformació, dues en cap moment van interrompre el seu procés de producció, i les altres dues ho van fer durant un mes, que coincidí amb el període de menor ritme de producció.

De les 10 experiències que escolliren el mecanisme de creació formal d'una societat, cinc discontinuaren el procés productiu i les altres cinc no consideraren necessari aquest parèntesi.

Així mateix, les dues empreses que dugueren a terme els dos mecanismes, un després d'altre, no hagueren d'interrompre el seu procés de producció en el moment de transició de creació formal.

Per tant, en aquestes experiències, el procés real s'ha desenvolupat independentment del procés formal i aquells "buits" jurídics que en certs moments podien existir foren coberts d'una manera pertinent, oportun

segons el moment. Així mateix, cal ressenyar que si hi va haver interrupció en el procés productiu, aquesta era causada, fonamentalment, per raons objectives de manca de feina, necessitat de reconstruir la cartera de clients i necessitat d'organització de la producció a l'interior de fàbrica, i no per raons de tipus formal.

6. Tipologia del treballador que opta per no comprar l'empresa.

En totes les experiències que van configurar la mostra, hi hagué una reestructuració de plantilla, en major o menor intensitat en funció de la modalitat emprada en el moment de la compra.

La taula 13 posa de manifest la diferència de plantilla que es registrà en les experiències analitzades abans i després del procés de compra dut a terme pels treballadors.

TAULA 13 Plantilla de treballadors abans i després del procés de compra.

Fórmula jurídica	abans de la compra	després de la compra	diferència
SAL	34	26	-24%
SAL	86	80	- 7%
SAL	219	180	-18%
SAL	130	85	-45%
SAL	258	158	-39%
SAL	150	124	-18%
SAL	1.000	450	-55%
SAL	1.200	264	-78%
SCTA	130	85	-35%
SCTA	180	115	-37%
SCTA	150	110	-27%
SCTA	640	177	-73%
SCTA	168	48	-72%
SCTA	253	148	-42%
SCTA	114	14	-88%

Per terme mitjà, la disminució de plantilla fou del 45% amb un màxim del 88% i un mínim del 7%; la moda es situa entre el 35 i el 45%.

El mínim de reducció de plantilla es registrà en aquella experiència que optà pel mecanisme de la continuïtat de la societat anterior; el procés de transformació es resolgué en el curs d'una setmana. Contràriament, el màxim de diferència de plantilla es registrà en la única de les experiències que significà la creació de nous llocs de treball.

Les empreses que optaren per la continuïtat de la societat foren aquelles que, en menor intensitat, van registrar aquesta "reestructuració". Les empreses que preferiren el mecanisme de desaparició formal de la societat anterior i la creació d'una de nova reflectiren diferències percentuals més grosses.

Una de les explicacions d'aquesta divergència pot ésser en el fet que, mitjantçant el darrer mecanisme, els treballadors també tenen opció a la indemnització laboral i al poder d'acollir-se al subsidi d'atur en haver-hi una abolicció de contractes de treball amb l'antiga societat.

Com posa en relleu la taula 14, els diferents segments de treballadors que preferiren no continuar en l'empresa foren:

- en general, aquelles persones relacionades amb l'antiga propietat;
- aquells tècnics que, per la seva formació professional i edat, encara tenien esperances de trobar un altre lloc de treball;

TAULA 14 TIPOLOGIA DELS TREBALLADORS QUE NO VAN FER L'OPCIO DE COMPRA

Fórmula jurídica	tipologia de les persones que van optar per no continuar
SAL	- equip de gestió de l'antiga empresa S.A.
SAL	- baixes voluntàries dels treballadors de base: preferentment dones
SAL	- l'antiga propietat
SAL	- part de l'equip de gestió
SAL	- l'antiga propietat, alta direcció i tècnics superiors
SAL	- baixes dels treballadors per llarga enfermetat i jubilacions
SAL	- treballadors de base via jubilacions anticipades
SAL	- tota la direcció
SAL	- 100 treballadors que van escollir la indemnització i el subsidi d'atur.
SAL	- director administratiu, comercial i de fàbrica
SAL	- baixes de treballadors per jubilacions
SAL	- part de la direcció
SAL	- jubilacions anticipades i baixes per llarga enfermetat de 600 a 400= a200persones
SAL	- entre 1973-1974 = 1.200 persones de plantilla. En 1984: 200. En 10 anys van abandonar l'empresa per raons diverses 1.000 persones
SCTA	- part de la direcció i dels tècnics. En total 30 persones
SCTA	- Propietat, certs tècnics i administratius
SCTA	- baixes voluntàries acollint-se al subsidi d'atur de dones i persones amb una altra ocupació
SCTA	- direcció
SCTA	- treballadors de base via jubilacions i subsidi d'atur
SCTA	- tota l'antiga direcció
SCTA	- jubilacions i subsidi. Nogensmenys n'han començat 177 amb l'objecte d'anar-se'n hi incorporant progressivament. Abans eren 640.
SCTA	- 19 encarregats, 9 directius, 12 de manteniment, 11 de despatxos i 4 de planificació. Abans eren 168, ara són 48 i fan la mateixa feina
SCTA	- director, sots-director, cap de planificació, cap de control, serveis tècnics de reparació. Abans 170 ara 148.
SCTA	- van començar 14: els antics encarregats i el responsable de comercial de l'anterior empresa.

- els treballadors de base que tenien una altra alternativa de treball o bé aquells que pensaren, que, amb la indemnització corresponent al Fons de Garantia Salarial i el subsidi d'atur, podien crear el seu propi lloc de treball, independentment del col·lectiu anterior. Dins d'aquest segment, hi han les dones que per raons personals, es retiraren de l'opció de compra. Aquest fou un col·lectiu que, amb les mateixes condicions i perspectives que les dels seus homòlegs, majoritàriament, decidí retirar-se abans d'assajar l'experiència de refer una empresa en dificultats;
- el col·lectiu de base més nombrós que no volgué integrar-se fou aquell que va poder acollir-se a les baixes voluntàries per malaltia llarga o a les jubilacions anticipades. Cal recordar que ens troben davant d'empreses que disposen d'una plantilla de treballadors amb una llarga antiguitat laboral, i, per tant, d'edat avançada;
- en menor grau, hi ha aquell col·lectiu de treballadors que no creieren en la possibilitat de redreçament de l'empresa després de la seva compra pels treballadors.

Als treballadors de base que triaren no tirar cap endavant l'experiència, la resta dels treballadors els varen comprar la seva part dels actius industrials.

Aquesta reestructuració de plantilla afectà, especialment, al personal indirecte de producció que freqüentment es relacionà amb el tècnics i directius.

En un primer moment, la desaparició d'aquest personal indirecte semblava ésser un factor negatiu que podia dificultar el redreçament de l'empresa, no obstar

com posem de manifest en un altre apartat, no fou difícil de trobar aquella persona, preferentment de l'interior de fàbrica, que volgués responsabilitzar-se de la nova tasca. Per tant, allò que semblava un escull fou superat mitjançant la capacitat empresarial desplegada per les persones que enfrontaren el projecte. Cal no oblidar que aquestes unitats productives operen en sectors de tecnologia "madura" i, per tant, assimilada pel personal de l'empresa.

Una darrera consideració envers la temàtica de "reestructuració de plantilla" a l'interior d'aquestes fàbriques és el fet que, en unes estructures tradicionals, el seu grau d'intensitat és menor o de la mateixa intensitat. Ambdós casos, però, haurien tingut un cost quantitatiu i sindical una mica més elevat.

7. Raons que al·legaren aquelles persones que foren entrevistades per tal d'escollir la fórmula de societat anònima laboral o de societat cooperativa de treball associat.

La taula 15 palesa, de bell nou, la manca de raons ideològiques que hi han darrera l'inici d'aquestes experiències. No hi han raons de caire conceptual per escollir una fórmula o una altra. Aquesta és una decisió del col·lectiu de treballadors que resta en tercer lloc i que sol ésser de responsabilitat de les persones que protagonitzen la proposta de transformació i/o creació d'una societat.

Hi ha una raó cabdal que ja hem posat de manifest en l'apartat 4: aquella que fa que els treballadors acceptin d'ésser "salvadors" de la pròpia empresa. Ara bé, els criteris per escollir el mecanisme jurídic

TAULA 15 RAONS PER ESCOLLIR LA FORMULA SAL O SCTA.

Fórmula Jurídica	Raons conceptuals o ideològiques	Altres raons
SAL	cap	-var ser la fórmula proposada per l'equip de tècnics que asses- sorava als treballadors.
SAL	cap	-per acollir-se al crèdit -era la fórmula més ràpida -no significava la interrupció del procés de producció -participació en els òrgans polítics i beneficis futurs de l'em- presa en funció del capital aportat.
SAL	cap	-va ser la fórmula proposada per l'equip de tècnics que assessora- va als treballadors -deixar la porta oberta perquè un banc, proveïdor o client pugui participar en el capital de la nova empre- sa.
SAL	cap	-havien antics accionistes que volien conservar les accions -participació en els òrgans polítics i beneficis futurs de l'em- presa en funció del capital aportat.
SAL	cap	-els treballadors volien continuar amb el règim laboral idèntic al de la Societat Anònima. -participació en els òrgans polítics i beneficis futurs de l'em- presa en funció del capital aportat.
SAL	cap	-l'antiga propietat volia continuar -per acollir-se al crèdit del F.N.P.T. -el valor del patrimoni -edificis i terrenys-superior al deute dels treballadors.

TAULA 15 (cont) RAONS PER ESCOLLIR LA FORMULA SAL O SCTA.

Fórmula jurídica	Raons conceptuals o ideològiques	Altres raons
SAL	cap	-els treballadors volien mantenir la participació de l'antic capital.
SAL	cap	-proposta de l'administració per concedir el crèdit del F.N.P.T. als treballadors.
SCTA	cap	-per la tipologia d'assessorament que el comitè va rebre pro SCTA
SCTA	cap	-per ser una fórmula jurídica més coneguda amb una més gran regulació.
		-l'esperança d'obtenir un major ajut de l'Administració.
SCTA	cap	-l'anterior societat era ja una societat cooperativa
SCTA	cap	-es va considerar que, en no voler-hi participar l'antiga propietat, no hi havia cap raó per crear una SAL
SCTA	cap	-perquè la creació de SAL proposada per l'antiga propietat solament volia dir socialització de deutes i no es volia saber res amb l'antiga propietat. Aleshores va ser quan es va crear una SCTA.
SCTA	cap	-no hi havia cap raó existencial per crear una SAL en el moment que l'anterior propietat no hi volia participar.
SCTA	cap	-per la tipologia d'assessorament que els treballadors van rebre.

escapen, freqüentment, de l'interès dels treballadors.

Les altres raons que al·legaren aquelles persones entrevistades són detallades a continuació.

Hom ha cregut convenient, per raons de mètode, de separar aquelles explicacions emprades per escollir la fórmula de societat anònima laboral d'aquelles que justificaren l'elecció de societat cooperativa de treball associat.

Així mateix, dins les raons esmentades per escollir la fórmula jurídica de societat anònima laboral, hem diferenciat aquelles comunes per a ambdós mecanismes d'aquelles argumentacions corresponents a experiències que havien optat pel mecanisme del manteniment de la mateixa persona jurídica.

7.1. Raons per escollir la fórmula de societat anònima laboral.

7.1.1. Raons al·legades per les persones entrevistades d'experiències partidàries de la fórmula jurídica de societat anònima laboral per qualsevol dels mecanismes possibles.

- a) fou la fórmula proposada per l'equip de tècnics que assessora als treballadors.-

De 7 societats anònimes laborals, dues acceptaren, sense cap problema de justificació, el mecanisme proposat per les persones en les quals confiaven en aquell moment, sense plantejar-se l'existència d'una altra fórmula ni el seu significat jurídic.

Això coincidia amb el fet de tractar-se de dues empreses la iniciativa de les quals procedia d'un comitè d'una important força sindical en el seu interior.

Cal dir que, entre les entrevistes realitzades amb tècnics laboralistes que actualment s'especialitzen en facilitar els mecanismes jurídic-administratius als treballadors per la compra de la seva antiga empresa, hi ha una tendència a recomenar la fórmula jurídica de societat anònima laboral, tot justificant raons tècniques de més facilitat de convenció.

- b) Els treballadors volien continuar amb els drets que els ofereix el règim de contracte laboral.-

Una de les altres raons de la tria de la fórmula jurídica de societat anònima laboral fou garantir als treballadors que, en el cas que després de la compra de l'empresa no fos possible el seu redreçament aleshores es duria a terme el procés de tancament definitiu de l'empresa. Garantitzà també que, un cop tancada l'empresa, els treballadors podrien acollir-se al subsidi d'atur i rebre, així, la indemnització corresponent del Fons de Garantia Salarial.

En la taula 15, només hi ha un cas on es reflecteix aquest criteri. Nogensmeyns, la raó esmentada fou de les que s'emprà en Assemblea per tal que els treballadors donessin la seva conformitat de compra si el projecte tenia un final ràpid, aquests treballadors, com a darrera alternativa, sempre podien acollir-se al subsidi d'atur. Aquest raonament era fortament poderós pel grau d'incertesa que rodejava qualsevol d'aquests projectes.

Ara bé, era un criteri fals, car escollir la fórmula jurídica de societat cooperativa de treball associat permet optar pel règim general de la Seguretat Social i, per tant, en principi, garantir dels mateixos drets que els treballadors d'una societat de capitals. No obstant això, cal reconèixer que hi van haver certs dubtes que es concretaren en sentències de Magistratura on no era reconegut aquest dret del soci-treballador d'una societat cooperativa de treball associat que havia optat pel règim general de la Seguretat Social, pel qual estava cotitzant. Aquí topem amb allò que és força habitual en la legislació espanyola, és a dir, el desconeixement de la realitat jurídica cooperativa.

És un dels criteris fonamentals per als treballadors que opten per transformar-se en "salvadors" de la pròpia empresa. Psicològicament, dóna més seguretat la fórmula de societat anònima car és la més coneguda i manté igual els drets i deures del treballador vers la societat i a la inversa.

- c) possibilitat de participació en els òrgans polítics i beneficis futurs de l'empresa en funció del capital aportat per cada membre accionista.-

Aquesta fou una raó força important per a aquelles experiències convertides en societats anònimes laborals sota la direcció de l'equip tècnic el comitè d'empresa de la qual no disposava d'una força sindical en el seu interior.

El quadre 15 reflecteix que, en 3 de les experiències analitzades de societats anònimes laborals, hom al·legà, com a criteri d'elecció de la fórmula de societat anònima laboral, la possibilitat de decidir

el futur de l'empresa i de gaudir dels possibles beneficis de manera proporcional al capital aportat per cadascun dels accionistes treballadors de l'empresa no de manera igualitària.

D'aquestes tres experiències, en dues la proposta de societat anònima laboral fou fetaper l'equip de gestió de l'empresa i en la tercera, per l'antiga propietat. En una d'elles, la direcció de l'empresa considerà raonable el fet que les majors responsabilitats fossin també recompensables; així mateix, era una manera de garantir que, en Assemblea General, no es poguessin prendre mesures en contra dels interessos de la pròpia empresa.

En realitat, es reflectí una mena de contrapartida imposada per aquell equip de gestió per tal de responsabilitzar-se de la continuïtat de l'empresa.

- d) L'esperança d'una actitud positiva per part de tercers envers la nova empresa.-

En una d'entre aquelles societats anònimes laborals que havien escollit el mecanisme de creació formal d'una nova societat, les persones que foren entrevistades i que formaven part del Consell d'Administració i del Comitè d'Empresa de l'antiga i nova societats van reconèixer la raó per la qual escolliren la fórmula de societat anònima laboral, raó que permetia la possibilitat d'accionistes no treballadors a l'empresa, de manera que si l'empresa demostrava ésser viable, hi havia més possibilitat que el capital tornés de nou a l'empresa.

Cal dir que, en aquesta experiència concreta, les persones entrevistades no consideraren aquestes

postures possibilistes com a solucions per a l'atur.

- e) Altres argumentacions: la imatge de societat anònima laboral no és tan deteriorada, entre els medis econòmics, com la fórmula de societat cooperativa.-

En ésser una fórmula relativament poc emprada pels treballadors fins el 1979, era desconeguda per la societat, constituïda per treballadors, bancs, clients, proveïdors(...). Per tant, sempre és possible disposar d'aquest marge de confiança per tal de continuar treballant com si fos gestionada per l'antic propietari. Així mateix, els Estatuts Socials d'una societat de capitals són més coneguts i més acceptats que els d'una societat cooperativa. Els tercers, en general, són acostumats a treballar en empreses que disposen d'un capital social invariable i on hi són clares les responsabilitats de les persones que les han acceptat així com la seva continuïtat a l'empresa. Donen més seguretat uns Estatuts de societat de capitals que uns Estatuts de societat de persones.

7.1.2. Raons que al·legaren les persones entrevistades que corresponien a les cinc experiències que en un primer moment totes elles optaren per escollir el mecanisme de la transformació: manteniment de la mateixa persona jurídica mitjançant la compra d'accions pels treballadors.

- a) Fou considerada la fórmula oportuna per rebre el crèdit del Fondo Nacional de Protección al Trabajo

Tres de les cinc societats anònimes laborals consideraren que la raó de la participació dels treballadors en el capital social de l'antiga societat era, simplement, el fet de poder rebre el crèdit de la Unidad Administradora del Fondo Nacional de Protección al Trabajo.

En funció d'aquest objectiu a curt termini, pensaren que el mecanisme que, en aquells moments, permetia més possibilitats per a l'obtenció d'aquest ajut financer era la participació dels treballadors en el capital, direcció i gestió de l'antiga societat mitjantçant la fórmula de societat anònima laboral

L'entrevista, que, d'una manera explícita, fou realitzada a una de les experiències, permeté de conèixer què era la fórmula proposada per l'Administració per tal de poder continuar obtenint el crèdit oficial: havien d'ésser els propis treballadors aquells que haurien de prendre responsabilitats, enfront l'Administració, de la concessió del crèdit mitjantçant la seva participació en el capital social de la societat.

En definitiva, totes les persones entrevistades re-conegueren que aquesta raó era perfectament conjuntural, tot i que les conseqüències que comportava ni els mateixos treballadors podien sospitar.

Cal subratllar que aquestes tres experiències forme part del grup de societats anònimes laborals pioneres durant el període 1979-1980.

b) L'antiga propietat volia continuar a l'empresa.-

Una altra de les raons, concretada també en dues societats anònimes laborals que optaren pel mecanisme de la participació dels treballadors en el capital social de l'antiga societat, fou l'obligatorietat "moral" en la qual es trobaren, en aquells moments conflictius, els dos col·lectius de treballadors que havien de respectar l'antic propietari com a treballadors i alhora accionista.

Tanmateix, una d'elles, i àdhuc després d'haver rebut el crèdit del Fondo Nacional de Protección al Trabajo, no pogué respectar tots els deutes que l'antiga societat mantenia amb tercers i, per tal de poder continuar amb la porta oberta de la fàbrica, hagué d'adoptar el mecanisme de tancament jurídic de l'antiga societat i així crear una nova societat formal amb l'objectiu de rebutjar tot allò que representava una dificultat als treballadors pel manteniment del seu lloc de treball.

- c) El valor del patrimoni -edifici i terrenys- superior al deute de l'antiga societat envers els treballadors.-

Una altra de les raons que permeté, en principi, la continuïtat de l'antiga societat per iniciativa dels seus treballadors fou motivada pel fet que els mateixos treballadors eren conscients de la seva insuficient capacitat de compra; és a dir, sabien que el valor del patrimoni era superior al deute de la societat envers els treballadors.

Cal dir que aquesta argumentació fou emprada per una de les experiències pioneres en la compra d'empresa per part dels treballadors en aquesta darrera

època, la qual és ara objecte d'estudi.

Tanmateix, s'ha constatat que, en el curs del temps aquestes experiències s'han anat consolidant simultàniament i han anat incrementant la seva capacitat negociadora i, per tant, han comprat l'empresa a un preu millor. Així mateix, sempre resta el recurs de llogar l'edifici i el terreny i, posteriorment, un pot fer la compra amb el crèdit del Fondo Nacional de Protección al Trabajo. Aquesta sol ésser la primera inversió fonamental de la nova empresa.

- d) És la fórmula més ràpida. No implica interrupció del procés de producció.-

Aquesta és una de les raons que han defensat els tècnics laboralistes que començaren a dedicar-se a assessorar el procés jurídic que permetria que els treballadors adquirissin l'empresa.

Això és cert pel mecanisme que permet el manteniment de la persona jurídica. No obstant, com hem posat de manifest en l'apartat anterior, és molt difícil de limitar-se a aquest mecanisme i que l'empresa pugui sobreviure. De les quatre experiències que es decidiren per la continuïtat de l'antiga societat, dues ja han assolit el procés del seu tancament i han creat una nova empresa amb la finalitat d'alleugerir el passiu de l'empresa. Ara bé, cal ressenyar que això fou un dels justificatius més emprats en els primers moments de "redescobert d'aquestes experiències.

Contràriament, també hem demostrat que, en aqueste

experiències, el procés jurídic es desenvolupa independentment del procés real de producció. Per tant, qualsevulla que sigui la modalitat emprada, la interrupció del procés productiu no té relació amb els buits jurídics que poden donar-se en certs moments del procés de compra.

- e) L'esperança dels treballadors en un possible respecte a la participació de l'antic capital, el qual podria tornar a jugar un paper actiu.-

D'una de les societats anònimes laborals que, en el moment de l'entrevista encara tot just havia dut a terme el mecanisme de transformació d'una societat anònima en societat anònima laboral, el col·lectiu de treballadors havia decidit de mantenir el 35% del capital social en mans de l'antiga propietat amb l'esperança que, una vegada refeta l'empresa i demostrada la seva viabilitat per part del treballadors, l'antiga propietat volgués tornar a invertir el seu capital en la modernització del procés productiu de l'empresa. Amb aquesta esperança, li fou assignada una representació en el Consell d'Administració de la nova societat; no obstant, no aparegué en cap reunió i, en la constitució del darrer Consell d'Administració, els càrrecs ja foren distribuïts entre els accionistes treballadors escollits en Assemblea.

7.2. Raons que motivaren la preferència per la fórmula de societat cooperativa de treball associat

Les raons que donaren aquelles persones que escolliren la fórmula jurídica de societat cooperativa de treball associat són reflectides, també, en la taula 15. Són les següents:

- a) Per la tipologia d'assessorament que els treballadors van rebre.-

Dues societats cooperatives de les set que foren analitzades manifestaren que havien escollit la fórmula jurídica de societat cooperativa perquè fou aquesta la que se'ls aconsellà i que si, en aquell moment, se'ls hagués proposat de fer una societat anònima potser s'haurien constituït en societat anònima laboral. En última instància, allò fonamental era crear el lloc de treball i, en segon terme, restava decidir la fórmula que calia emprar.

- b) Per ésser la fórmula jurídica més coneguda i de més regulació i, per tant, aquella que tenia l'esperança de rebre un ajut més gros de l'Administració.-

En una de les experiències primerenques, duta a terme per l'equip de gestió, hom manifestà que havia estat escollida la fórmula de societat cooperativa perquè era la que tradicionalment havia estat emprada pels treballadors per tal de mantenir i crear el propi lloc de treball. Així mateix, la fórmula jurídica de societat anònima laboral era una fórmula totalment desconeguda, incipient i sense una regulació pròpia. Per tant, hom considerà més segur emprar la fórmula de societat cooperativa.

- c) En no voler participar l'antiga propietat, hom considerà que no hi havia cap raó per crear una societat anònima laboral.-

Dues de les experiències cooperatives analitzades raonaren que, en no voler participar l'antiga propietat en el redreçament de l'antiga empresa, no calia crear una societat de capitals.

Aquest criteri provingué de dos personatges distints: un d'ells era el President de la Cooperativa abans membre del comitè, que havia fet la proposta de creació d'una societat cooperativa, i l'altre havia estat un dels assessors laboralistes dels treballadors que també feu la proposta de crear una societat cooperativa als treballadors que es trobaven en possibilitats d'acabar a l'atur. Aquest darrer considerà la fórmula de societat anònima laboral com a fórmula perfecta, que hauria donat encara més possibilitats de viabilitat de l'empresa pel fet que suposava la "permanència en actiu" de la propietat anterior. Nogensmenys, aquesta, després d'haver presentat la suspensió de pagaments, havia desaparegut i no tornà a la fàbrica. No hi havia, per tant, cap altre remei que l'organització en societat cooperativa de treball associat.

- d) La creació de societat anònima laboral proposada per l'antiga propietat només volia dir la socialització dels deutes, i, contràriament, hom no volia saber res més de l'antiga propietat. Aleshores, fou quan es creà una societat cooperativa.-

Aquest fou un raonament que s'emprà en una de les experiències on l'antiga propietat no tenia patrimoni, els terrenys i l'edifici de la fàbrica eren a lloguer, i els treballadors tenien per segur que

podien adjudicar-se la maquinària a Magistratura pel mecanisme de la subhasta, sense haver de continuar amb l'antiga propietat. Així mateix, com que no hi havia necessitat del capital de tercers per relançar l'empresa, hom no va entendre el per què de la creació d'una societat anònima laboral.

e) La propietat anterior ja era societat cooperativa.

En una altra de les experiències que hem analitzat la propietat anterior ja era una societat cooperativa de 2n. grau del camp que es trobà amb problemes en la gestió d'aquella unitat productiva. Aleshores, fou venuda als propis treballadors, els quals optaren per organitzar-se en societat cooperativa de treball associat.

De les 10 raons per escollir la fórmula de societat anònima laboral de les cinc per elegir la fórmula de societat cooperativa de treball associat, sols una va jugar el paper de comú denominador: l'assessorament dels tècnics.

Ara bé, l'estil d'aquest assessorament és una mica divers. Es reflecteix un estil fonamentat en el criteri d'eficàcia enfront d'un estil basat en raons més tècniques. No obstant, és el primer criteri aquell que s'ha imposat. La seva explicació principal cal cercar-la en el fet que són raons de natura no conceptual aquelles que hi han al darrere de l'actual realitat de l'associacionisme econòmic.